

KALE VLAKTE OF ONGEREPTENATUUR?

*Een onderzoek naar de verwachtingen en ervaringen van
bezoekers van de Oostvaardersplassen*

F.C.H. van Gils

MSc Thesis Forest and Nature Conservation

KALE VLAKTE OF ONGEREPTENATUUR?

*Een onderzoek naar verwachtingen en ervaringen
van bezoekers van de Oostvaardersplassen*

F.C.H. van Gils

MSc Thesis Forest and Nature Conservation

Leerstoelgroep Bos- en Natuurbeleid, Wageningen Universiteit

21 juni 2016

Auteur

Naam: F.C.H. (Floor) van Gils MSc

E-mail: fch.vangils@gmail.com

Registratienummer: 890324264050

Examinator

Prof.dr. BJM (Bas) Arts

Hoogleraar Bos- en Natuurbeleid, Wageningen Universiteit

Begeleiders

Dr. A.E. (Arjen) Buijs

Wageningen Universiteit, Leerstoelgroep Bos- en Natuurbeleid

Dr.ir. C.S.A. (Kris) van Koppen

Wageningen Universiteit, Leerstoelgroep Milieubeleid

Ir. J.J. (John) van den Berg

Staatsbosbeheer

Alle rechten voorbehouden. Niets uit deze uitgave mag worden vervoelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de auteur of leerstoelgroep leerstoelgroep Bos-en Natuurbeleid de van Wageningen Universiteit.

Fotoverantwoording

Alle foto's in deze masterthesis zijn gemaakt door Floor van Gils

Voorwoord

Voor u ligt mijn masterthesis: *“Kale vlakte of ongerepte natuur? Een onderzoek naar de verwachting en beleving van bezoekers van de Oostvaardersplassen”*. Deze thesis is geschreven in het kader van de masteropleiding *Forest and Nature Conservation* aan de Wageningen Universiteit. Dit rapport markeert tevens het eindpunt van mijn studententijd in Wageningen. In 2013 maakte ik vanwege grote interesse in de relatie tussen mens en natuur de keuze om naast mijn masteropleiding *Landscape Architecture and Planning* ook de master *Forest and Nature Conservation* te gaan volgen. In datzelfde jaar zag ik, net als vele anderen de film *De Nieuwe Wildernis* in de bioscoop. Mijn interesse in de Oostvaardersplassen werd echter pas echt gewekt door de felle discussie rond de grote grazers in de media. Omdat ik mijn afstuderen graag bij een natuurorganisatie wilde doen was ik erg enthousiast toen zich de kans voordeed om in opdracht van Staatsbosbeheer een publieksonderzoek te doen in de Oostvaardersplassen. Voordat ik met dit afstudeeronderzoek begon was ik zelf nog nooit in het gebied geweest. In de loop van de maanden heb ik het gebied steeds beter leren kennen en daardoor ben ik het steeds meer gaan waarderen. Het afnemen van de interviews met bezoekers heb ik als een uitdaging ervaren maar heeft ook veel voldoening gegeven. Ik hoop dat ik met dit onderzoek een positieve bijdrage kan leveren aan de verdere ontwikkeling van de Oostvaardersplassen.

Graag wil ik van de gelegenheid gebruik maken om een aantal mensen te bedanken die mij de afgelopen maanden gemotiveerd en gesteund hebben. Allereerst wil ik mijn begeleiders Arjen Buijs en Kris van Koppen bedanken voor hun inspiratie, aanmoediging en feedback. Daarnaast wil ik mijn begeleider John van den Berg en gebiedsmanager Cees de Lange van Staatsbosbeheer bedanken voor de onderzoeksopdracht en de mogelijkheid om dit onderzoek uit te kunnen voeren bij Staatsbosbeheer. De ervaringen die ik heb opgedaan tijdens de *‘safari’* door het begrazingsgebied van de Oostvaardersplassen hebben veel indruk op me gemaakt. Dat Nederland zo mooi kan zijn! Ook wil ik al mijn respondenten bedanken voor hun tijd en enthousiasme bij het delen van hun ervaringen in het gebied. Alle medewerkers en vrijwilligers van het Buitencentrum Oostvaardersplassen wil ik bedanken voor de goede werksfeer en gezelligheid. Voor de leuke koffiepauzes en vele uren samen op kantoor in Driebergen en later in Amersfoort wil ik Lysanne hartelijk danken. Tot slot gaat mijn dank uit naar mijn familie, Paul en vriendinnen en in het bijzonder mijn moeder voor de ruimte, stimulans en haar betrokkenheid. Zonder jullie zou deze masterthesis niet zijn geworden wat het nu is.

Inhoud

Voorwoord	i
Tabellen en figuren	vii
Samenvatting	ix
1 Inleiding	1
1.1 Achtergrond	1
1.2 Aanleiding van het onderzoek	3
1.3 Onderzoek naar bezoekerservaringen	5
1.4 Probleemstelling	6
1.5 Doelstelling en onderzoeksvragen	7
1.6 Leeswijzer	7
2 Theoretisch kader	9
2.1 Sociale praktijken	9
2.2 Natuurbeelden	11
2.3 Omgang met (huis)dieren	14
2.4 Natuurfilms	16
2.5 Conceptueel model	18
3 Methode	21
3.1 Onderzoeksbenadering	21
3.2 Dataverzameling	22
3.3 Respondenten	24
3.4 Data analyse	25
4 Resultaten	27
4.1 Vogels kijken	28
4.1.1 Materialen	28
4.1.2 Competenties	29
4.1.3 Betekenissen	30
4.1.4 Samenhang elementen	32
4.2 Fotograferen	33

4.2.1 Materialen	33
4.2.2 Competenties	34
4.2.3 Betekenissen	35
4.2.4 Samenhang elementen	38
4.3 Ommetje maken	38
4.3.1 Materialen	38
4.3.2 Competenties	39
4.3.3 Betekenissen	40
4.3.4 Samenhang elementen	43
4.4 Rondstruinen	43
4.4.1 Materialen	43
4.4.2 Competenties	44
4.4.3 Betekenissen	45
4.4.4 Samenhang elementen	48
4.5 Dieren spotten	48
4.6.1 Materialen	48
4.6.2 Competenties	49
4.6.3 Betekenissen	50
4.6.4 Samenhang elementen	53
4.6 Wandelen	53
4.7.1 Materialen	53
4.7.2 Competenties	55
4.7.3 Betekenissen	57
4.7.4 Samenhang elementen	61
4.7 Eerdere praktijken	61
4.7.1 Materialen	61
4.7.2 Competenties	62
4.7.3 Betekenissen	63
4.8 Omgang met (huis)dieren	63
4.9 Invloed van de film <i>De Nieuwe Wildernis</i>	65
5 Conclusie	69
6 Discussie	73
6.1 Theoretische implicaties	73
6.2 Reflectie theoretisch kader	75
6.3 Reflectie onderzoeksmethode	76
7 Aanbevelingen	79
7.1 Praktische aanbevelingen Staatsbosbeheer	79
7.2 Aanbevelingen vervolgonderzoek	80

Literatuur	83
Bijlagen	89
Bijlage A Leisure Leefstijlen	91
Bijlage B Interviewschema	95
Bijlage C Coderingsboom	99
Bijlage D Mindmaps	101

Tabellen en figuren

Tabellen

Tabel 2.1	De natuurarrangementen en hun dimensies.	12
Tabel 4.1	De zes natuuregerelateerde recreatiepraktijken en hun omschrijving.	27

Figuren

Figuur 1.1	Ligging van de Oostvaardersplassen met het (natte) moerasdeel en (droge) begrazingsgebied.	2
Figuur 1.2	Ligging van de Oostvaardersveld en wandelgebied De Driehoek.	4
Figuur 1.3	De zeven belevingswerelden / leefstijlgroepen voor dagrecreatie.	6
Figuur 2.1	Practice as performance en practice as entity.	10
Figuur 2.2	Conceptueel model.	18
Figuur 3.1	De Oostvaardersplassen en omliggende (bos)gebieden.	23

Samenvatting

Na het uitkomen van de film *De Nieuwe Wildernis* in 2013 is het aantal bezoekers van de Oostvaardersplassen flink gestegen. Staatsbosbeheer heeft de vooronderstelling dat bezoekers na het zien van de film bepaalde verwachtingen hebben van het gebied. De Oostvaardersplassen is beperkt toegankelijk waardoor er mogelijk een discrepantie ontstaat tussen de verwachtingen en ervaringen van bezoekers en een herhaalbezoek mogelijk uitblijft. De Provincie Flevoland en Staatsbosbeheer hebben de ambitie om het natuurgebied te verheffen tot Nationaal Park en het aantal bezoekers verder te vergroten door nieuwe bezoekers aan te trekken en herhaalbezoek te stimuleren.

Het doel van deze masterthesis is om vanuit *theorie van sociale praktijken* inzicht te krijgen in de verschillende soorten bezoekers van de Oostvaardersplassen. De onderzoeksvraag die hierbij centraal staat is: *Hoe kan de verhouding tussen de verwachtingen en ervaringen van bezoekers van de Oostvaardersplassen vanuit natuurgerelateerde recreatiepraktijken worden begrepen en verklaard?*

Voor het verzamelen van de empirische onderzoeksgegevens is gebruik gemaakt van 34 semigestructureerde interviews met bezoekers van de Oostvaardersplassen. De focus lag op de *natuurgerelateerde recreatiepraktijken* die zij tijdens een bezoek aan het gebied beoefenen. Belangrijke thema's in de interviews hebben betrekking op de drie samenhangende elementen waaruit praktijken bestaan: **materialen** (*uitrusting en biofysieke omgeving*), **competenties** (*kennis, vaardigheden en handelingsrepertoires*) en **betekenissen** (*dierontmoetingen, landschapsbeleving, rust en ontspanning en storende elementen*).

In dit onderzoek zijn op basis van de interviewresultaten zes verschillende *natuurgerelateerde recreatiepraktijken* onderscheiden en gedefinieerd. Dit zijn: *vogels kijken, fotograferen, ommetje maken, rondstruinen, dieren spotten* en *wandelen*. In alle recreatiepraktijken komt een de Oostvaardersplassen tegemoet aan de verwachting van rust en ontspanning en buiten zijn. De beleving van het landschap is bij de verschillende praktijken wisselend. De troosteloze dode bomen staan voor velen in schril contrast met de afwisseling van het overige landschap. Bij de recreatiepraktijk *dieren spotten* bestaat een discrepantie tussen de onrealistische verwachtingen van dierontmoetingen en hun ervaringen in het gebied. Deze verwachtingen zijn gevoed door beelden van *De Nieuwe Wildernis*. Herhaalbezoek is voor bijna alle bezoekers vanzelfsprekend, waarschijnlijk wel in een ander seizoen.

| In 1984 zijn in de Oostvaardersplassen 20 Konikpaarden geïntroduceerd.

1 | Inleiding

Het was vijf uur 's ochtends en nog donker. Om vóór de zonsopgang in de Oostvaardersplassen te zijn was ik extra vroeg opgestaan. Toen ik in het gebied aankwam begon het al licht te worden, stilletjes liep ik over het wandelpad. Er hing nog een lichte laag van nevel over het gebied en was verder niemand. De lucht kleurde lichtroze, de zon zou nu snel opkomen. Opeens sta ik oog in oog met een kudde van wel veertig herten. Stilletjes geniet ik van deze sublieme natuurervaring op een steenworp afstand van de stad.

Het concept wildernis staat in Nederland weer volop in de belangstelling. De terugkeer van de wilde kat en wolf in Nederland waren groot nieuws. Daarnaast is het bekijken van wilde dieren via natuurwebcams populair en ook natuurfilms worden goed bekeken (Hogenkamp & Malherbe, 2009). Dit wordt geïllustreerd door een artikel van milieufilosoof Martin Drenthen dat verscheen in het *Friesch Dagblad* van 28 april 2014, hij schrijft: “De film *De Nieuwe Wildernis* was een grote hit en in recente debatten over natuurontwikkeling klinkt regelmatig een roep om meer wilde natuur” (Drenthen, 2014). Centraal in de film *De Nieuwe Wildernis* staat het in de provincie Flevoland gelegen natuurgebied de Oostvaardersplassen. Dit moerasgebied van internationale betekenis, is hét icoon van ‘nieuwe natuur’ in Nederland (Onneweer, 2013).

1.1 Achtergrond

Vanaf eind jaren tachtig worden in Nederland op steeds meer plaatsen in het kader van natuurontwikkeling *nieuwe wildernissen* aangelegd. Voor het ontwikkelen van deze ‘nieuwe natuur’ worden gebieden eerst opnieuw heringericht. Door de mens worden zo randvoorwaarden geschapt, waarna de natuur zelf de ruimte krijgt om zich met zo min mogelijk ingrijpen van de mens verder te ontwikkelen (Wolf, 2012). Twee natuurlijke processen spelen hierbij een belangrijke rol:

1. In gebieden langs de grote rivieren speelt de **abiotische dynamiek** van erosie en sedimentatie door wind en water een rol;
2. Daarnaast wordt de **biotische dynamiek** in nieuwe wildernissen vergroot door het uitzetten van en de begrazing door grote grazers zoals Konikpaarden (Klaver, Keulartz, van den Belt & Gremmen, 2002).

Voorbeelden van gebieden die in het kader van natuurontwikkeling zijn ingericht als nieuwe natuur of nieuwe wildernis zijn: *de Oostvaardersplassen*, *de Millingerwaard*, *de Blauwe Kamer*, *Meinerswijk* en het eiland *Tiengemetten*.

De Oostvaardersplassen

Het natuurgebied de Oostvaardersplassen is een relatief jong natuurgebied dat spontaan is ontstaan in het laagste deel van de polder Zuidelijk Flevoland die officieel droogviel op 27 mei 1968 (Aarts, Ruysenaars, Steuten & van Herzele, 2015; Wigbels, 2004). Het gebied grenst aan het Markermeer en ligt ingeklemd tussen de rijksweg A6 en de steden Almere en Lelystad (Figuur 1.1). Dit lage voor landbouw te natte deel van de polder werd in eerste instantie aangewezen voor de ontwikkeling van industrie. Door economische malaise en spontane natuurontwikkeling ontstond in de loop der tijd op deze plek een natuurgebied van internationale waarde. De Oostvaardersplassen zijn aangewezen als Beschermd Natuurmonument (1986) en Vogelrichtlijngebied (1989) en maken daarmee onderdeel uit van het Europese natuurnetwerk Natura 2000 (Aarts et al., 2015).

Figuur 1.1 | Ligging van de Oostvaardersplassen met het (natte) moerasdeel en (droge) begrazingsgebied.

Het natuurgebied heeft een oppervlakte van ongeveer 6000 hectare en bestaat uit een nat en een droog deel. Het natte (moeras)deel beslaat ongeveer 3200 hectare en is vanwege broedvogels en de terreingesteldheid niet toegankelijk voor publiek. Het droge deel is ongeveer 2800 hectare groot en wordt begraasd door verschillende soorten grote grazers (Vera & Staatsbosbeheer, 2008). Van het begrazingsgebied is alleen het wandelgebied De Driehoek van mei tot en met december vrij toegankelijk voor publiek. Gedurende de wintermaanden doet het gebied

dienst als uitbreiding van het rustgebied voor edelherten, Heckrunderen en Konikpaarden. In 1983 werden in het begrazingsgebied 32 Heckrunderen geïntroduceerd, gevolgd door 20 Konikpaarden in 1984. In 1992 werden daar nog eens 56 edelherten aan toegevoegd, reeën vestigden zich spontaan in het natuurgebied (Keulartz, 2009; van den Belt, 2004). In de loop van de tijd zijn de aantallen in het wild levende Heckrunderen, Konikpaarden en edelherten flink toegenomen en leven er nu bijna 5000 grote grazers in de Oostvaardersplassen. In 1996 nam Staatsbosbeheer het beheer van het gebied over van Rijkswaterstaat. Voor het in stand houden en ontwikkelen van de natuurwaarden van de Oostvaardersplassen zijn natuurlijke processen leidend. Zo blijven kadavers van edelherten liggen en worden de dieren in de winter niet bijgevoerd. Om onnodig lijden van de dieren te voorkomen wordt echter *'vroeg-reactief beheer'* toegepast. Dieren die in een zodanig slechte conditie verkeren dat zij het waarschijnlijk niet zullen overleven worden vroegtijdig afgeschoten. Hierbij wordt niet alleen gekeken naar de conditie van het dier zelf, maar ook naar de weersomstandigheden en de beschikbaarheid van voedsel en beschutting (Staatsbosbeheer, 2011).

1.2 Aanleiding van het onderzoek

In de afgelopen jaren is het aantal bezoekers in de Oostvaardersplassen flink gestegen. In augustus 2013 werd het nieuwe bezoekerscentrum *Buitencentrum Oostvaardersplassen* van Staatsbosbeheer geopend en in september van datzelfde jaar ging de natuurfilm *De Nieuwe Wildernis* van Mark Verkerk en Ruben Smit, in samenwerking met onder andere Staatsbosbeheer in première. De film laat het leven van de dieren in de Oostvaardersplassen zien door de vier verschillende jaargetijden heen. Twee jaar lang werden opnamen gemaakt in het, voor bezoekers beperkt toegankelijke beschermde natuurgebied. De beelden moeten bezoekers ertoe verleiden zelf de natuur in te trekken. De film trok bijna 700.000 bezoekers naar de Nederlandse bioscopen en ook de gelijknamige televisie serie, met daarin beelden van de Oostvaardersplassen die niet in de film pasten, werd goed bekeken (Coevert, 2013; Schreuder, 2013). In 2014 trok de Oostvaardersplassen 905.000 bezoekers, een stijging van bijna 65% ten opzichte van het jaar ervoor (Cornelissen, Kuipers, Dekker & Beemster, 2014). Bezoekers hebben volgens boswachter Hans Breeveld hoge verwachtingen van het gebied, met name over de ontmoetingen met wilde dieren (Groenenberg, 2015).

Recente ontwikkelingen

De Oostvaardersplassen zijn voor publiek maar beperkt toegankelijk. Zoals eerder beschreven is het natte (moeras)deel vanwege de broedvogels en terreinomstandigheden ontoegankelijk. Ook het begrazingsgebied waar de in het wild levende kuddes Heckrunderen, Konikpaarden en edelherten rondlopen is (met uitzondering van het wandelgebied De Driehoek) niet vrij toegankelijk. De manier waarop de Oostvaardersplassen kunnen worden beleefd wordt voornamelijk bepaald door uitgezette routes en door Staatsbosbeheer georganiseerde excursies (Tonnaer, 2014). Om de toegankelijkheid en de beleefbaarheid van het gebied een impuls te geven, heeft Staatsbosbeheer anticiperend op de film het Oostvaardersveld herontwikkeld als representatieve *'etalage'* van de Oostvaardersplassen. In dit gebied (Figuur 1.2) gelegen

Figuur 1.2 | Ligging van het Oostvaardersveld en wandelgebied De Driehoek.

tussen de Knardijk, de Lage Vaart en de spoorlijn tussen Almere en Lelystad zijn nieuwe waterpartijen en wandelpaden aangelegd (Breeveld, 2014). In het Oostvaardersveld kunnen nu zowel de landschapstypen als de dieren van de Oostvaardersplassen kunnen worden ervaren (Gemeente Lelystad & Staatsbosbeheer, 2014). In augustus 2015 is een kwaliteitsimpuls

gegeven aan het wandelgebied De Driehoek (Figuur 2). De bestaande wandelroute vanaf het Buitencentrum Oostvaardersplassen is voorzien van een betonpad zodat ook mindervaliden de mogelijkheid hebben om het Oostvaardersplassengebied te bezoeken (Breeveld, 2015). Daarnaast zijn ook de parkeervoorzieningen uitgebreid en is het nu mogelijk om via een tunnel onder de spoorlijn door vanuit De Driehoek het Oostvaardersveld te bereiken.

Nationaal Park Oostvaardersplassen

Naast de recente ontwikkelingen in het natuurgebied, hebben de Provincie Flevoland en Staatsbosbeheer de ambitie om de Oostvaardersplassen en omliggende (bos)gebieden in 2018 te verheffen tot Nationaal Park. Hiermee willen zij de (inter)nationale bekendheid van het gebied vergroten. Ook willen zij het recreatieve aanbod in de omliggende (bos)gebieden vergroten met als doel: *“Een verdere groei in (internationale) bezoekers en bestedingen”* (Provincie Flevoland & Staatsbosbeheer, 2015, p.8). Naast het aantrekken van nieuwe bezoekers moet het bieden van nieuwe ervaringen die aansluiten bij de verwachting van bezoekers ook het herhaalbezoek van bestaande bezoekers stimuleren (Provincie Flevoland & Staatsbosbeheer, 2015).

1.3 Onderzoek naar bezoekerservaringen

Dé bezoeker bestaat niet. Zo verschillen bezoekers niet alleen in geslacht, leeftijd, opleiding woonomgeving maar hebben zij ook verschillende wensen, motieven, behoeften en interesses. Het BSR-model (Brand Strategy Research) van SmartAgent is een veel gebruikt psychografisch segmentatiemodel dat inzicht geeft in de achterliggende waarden, behoeften en motieven van toeristen en recreanten (Ouwehand, Doff & Adriaanse, 2011). Dit model bestaat uit twee dimensies waarmee consumentengedrag kan worden verklaard: de *sociologische dimensie* en de *psychologische dimensie*. Door deze twee dimensies tegenover elkaar in een assenkruis te plaatsen ontstaan vier kwadranten, ofwel belevingswerelden van waaruit mensen denken en handelen (SmartAgent, 2016).

Op basis van het BSR-model is door het RECRON (de Vereniging van Recreatieondernemers Nederland) het Leisure Leefstijlen model ontwikkeld. Dit model deelt recreanten in op basis van leefstijl, om het gedrag en de beleving van toeristen en recreanten beter te begrijpen. Hierbij worden voor dagrecreanten zeven belevingswerelden of leefstijlen onderscheiden (Figuur 1.3) met ieder een eigen kleur: *uitbundig geel, gezellig lime, rustig groen, ingetogen aqua, stijlvol en luxe blauw, ondernemend paars en creatief en inspirerend rood* (Bijlage A). Het Leisure Leefstijlen model wordt veel toegepast in (kwantitatief) onderzoek naar het bezoek aan de natuurgebieden van Staatsbosbeheer, zoals bij de businesscase Nationaal Park Oostvaardersplassen in opdracht van de Provincie Flevoland en Staatsbosbeheer.

Het Leisure Leefstijlen model heeft net als veel andere modellen als uitgangspunt dat gedrag het resultaat is van (rationele) keuzes die individuen maken (Hargreaves, 2011). Op deze individualistische benadering is kritiek omdat het belang van de sociale context waarin

Figuur 1.3 | De zeven belevingswerelden / leefstijlgroepen voor dagrecreatie (RECRON, z.j.).

gedrag plaatsvindt en zich ontwikkeld niet wordt erkend. Een alternatieve benadering voor het begrijpen en verklaren van gedrag die deze sociale context wel meeneemt is de *Sociale Praktijken Theorie* van Shove et al. (2012). In de sociale praktijken theorie staat niet het individu maar staan *sociale praktijken* centraal. Sociale praktijken zijn betekenisvolle alledaagse activiteiten die door een groot deel van de samenleving als routine worden uitgevoerd, zoals douchen, koken en naar het werk gaan (Holtz, 2014). In dit onderzoek wordt de *Sociale Praktijken Theorie* gebruikt om inzicht te krijgen in de verwachtingen en ervaringen van bezoekers van de Oostvaardersplassen.

1.4 Probleemstelling

Staatsbosbeheer heeft de vooronderstelling dat bezoekers na het zien van de film *De Nieuwe Wildernis* bepaalde verwachtingen hebben van de Oostvaardersplassen. Het natuurgebied is beperkt toegankelijk waardoor er mogelijk een discrepantie ontstaat tussen de verwachtingen en ervaringen van bezoekers en een herhaalbezoek uitblijft. De Provincie Flevoland en Staatsbosbeheer hebben de ambitie om het aantal bezoekers van het gebied nog verder te vergroten naar twee miljoen per jaar. Dit willen zij bereiken door nieuwe bezoekers aan te trekken en herhaalbezoek te stimuleren.

De *Sociale Praktijken Theorie* van Shove et al. (2012) wordt onder andere toegepast bij onderzoek naar milieubewust gedrag en gedragsveranderingen. In dit onderzoek wordt de theorie gebruikt om inzicht te krijgen in de *natuurgerelateerde recreatiepraktijken* die worden beoefend in de Oostvaardersplassen.

1.5 Doelstelling en onderzoeksvragen

Het doel van deze master thesis is om vanuit de theoretische invalshoek van *sociale praktijken* inzicht te krijgen in de verschillende soorten bezoekers van de Oostvaardersplassen. Dit om te kunnen verklaren in hoeverre een bezoek aan het gebied tegemoet komt aan de gewekte verwachtingen naar aanleiding van de film *De Nieuwe Wildernis*. Door meer inzicht te krijgen in wat bezoekers van het gebied verwachten, waar deze verwachtingen vandaan komen en wat bezoekers als betekenisvolle ervaringen beschouwen kan Staatsbosbeheer hierop inspelen. Om aan deze doelstelling te voldoen is voor dit onderzoek de volgende centrale onderzoeksvraag geformuleerd:

Hoe kan de verhouding tussen de verwachtingen en ervaringen van bezoekers van de Oostvaardersplassen vanuit natuurgerelateerde recreatiepraktijken worden begrepen en verklaard?

Om de hoofdvraag te kunnen beantwoorden zijn de volgende vier deelvragen geformuleerd:

1. Welke natuurgerelateerde recreatiepraktijken kunnen onder bezoekers in de Oostvaardersplassen worden onderscheiden?
2. Welke verwachtingen hebben bezoekers bij een bezoek aan de Oostvaardersplassen en waar komen deze verwachtingen vandaan?
3. Welke betekenisvolle ervaringen doen bezoekers op bij een bezoek aan de Oostvaardersplassen?
4. Bestaat er een discrepantie tussen de verwachtingen en de ervaringen van bezoekers in de Oostvaardersplassen?

1.6 Leeswijzer

Deze masterthesis bestaat uit zeven hoofdstukken. De leeswijzer geeft een overzicht van en een korte toelichting op de verschillende hoofdstukken.

Hoofdstuk 2 beschrijft de achterliggende theorieën van *sociale praktijken*, *natuurbeelden*, *omgang met (huis)dieren* en *natuurfilms* die in dit onderzoek zijn toegepast.

Hoofdstuk 3 geeft inzicht in de kwalitatieve onderzoeksbenadering en de methoden die zijn gebruikt voor dataverzameling (*semigestructureerde interviews*) en data analyse.

Hoofdstuk 4 bevat de resultaten van het onderzoek en beschrijft de zes door de onderzoekers gedefinieerde natuurgerelateerde recreatiepraktijken.

Hoofdstuk 5 geeft de conclusie weer en beantwoordt de geformuleerde deelvragen en de centrale onderzoeksvraag.

Hoofdstuk 6 bevat de discussie waarin de gevonden resultaten in het licht van de theorie worden besproken en de gebruikte onderzoeksmethoden worden geëvalueerd.

Hoofdstuk 7 geeft aanbevelingen voor verder onderzoek en praktische handvaten voor de opdrachtgever Staatsbosbeheer.

NEDERLAND ZOALS JE NOOIT EERDER ZAG

DE NIEUWE WILDERNIS

GROTE NATUUR IN EEN KLEIN LAND

EMIS FILMS in samenwerking met de MARECHERKERK en ROOIJEN SMIT
Dit is een natuurdocumentaire die de Oostvaardersplassen in beeld brengt. De film toont de strijd om het overleven van de dieren in dit unieke gebied. De film is een prachtig beeld van de natuur en de strijd om het overleven. De film is een prachtig beeld van de natuur en de strijd om het overleven. De film is een prachtig beeld van de natuur en de strijd om het overleven.

WWW.DENIEUWEWILDERNIS.NL

FACEBOOK.COM/DENIEUWEWILDERNIS

Filmposter van de natuurfilm De Nieuwe Wildernis over het natuurgebied de Oostvaardersplassen (Dutch FilmWorks, 2013).

2 | Theoretisch kader

Dit hoofdstuk beschrijft het theoretisch kader. In dit onderzoek wordt de theorie van sociale praktijken gebruikt als zoeklichttheorie. Allereerst wordt deze theorie verder besproken (§2.1). Omdat de beleving van de bezoekers van de Oostvaardersplassen in dit onderzoek centraal staat, wordt ook de theorie van natuurbeelden beschreven (§2.2). Een verwachting is dat omgang met (huis)dieren het beeld dat mensen van de natuur hebben heeft beïnvloed (§2.3). Een andere vooronderstelling is dat de invloed van de natuurfilm De Nieuwe Wildernis een belangrijke rol speelt, daarom wordt ingegaan op de invloed van natuurfilms (§2.4). Ten slotte worden de relaties tussen de verschillende concepten beschreven aan de hand van het conceptueel model (§2.5).

2.1 Sociale praktijken

Voor dit onderzoek is gekozen om de *theorie van sociale praktijken* van Shove et al. (2012) te gebruiken als *zoeklichttheorie* om de verwachtingen en ervaringen van bezoekers in de Oostvaardersplassen te beschrijven en te verklaren. In deze theorie staan, zoals eerder beschreven sociale praktijken centraal. Maar wat zijn sociale praktijken? In deze paragraaf wordt het concept sociale praktijken beschreven zoals het binnen dit onderzoek invulling heeft gekregen. Voordat nader wordt ingegaan op hoe Shove et al. (2012) dit concept definiëren wordt eerst de structuurtheorie van socioloog Giddens besproken.

De sociale praktijken theorie van Shove et al. (2012) bouwt voort op de structuurtheorie van Giddens. Deze theorie probeert de tegenstelling tussen gedrag en structuur te doorbreken. Volgens Giddens (geciteerd in Shove et al., 2012) wordt gedrag niet bepaald door individuele (rationele) keuzes maar door sociale praktijken:

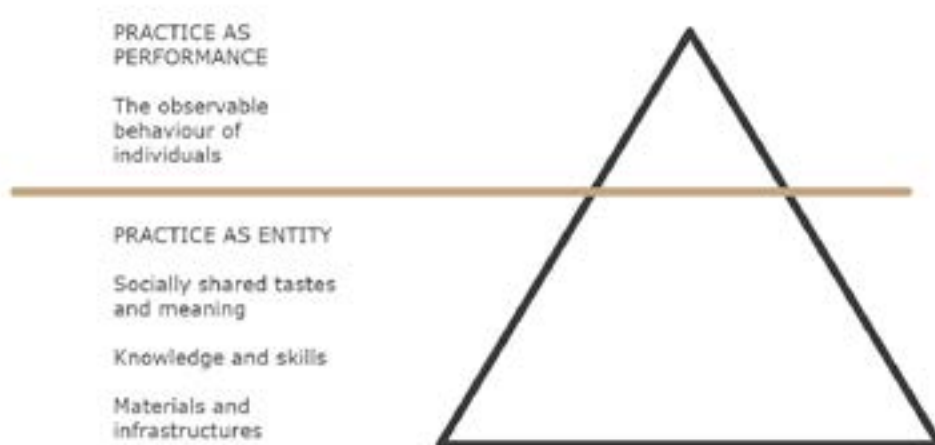
“the basic domain of study of the social sciences, according to the theory of structuration, is neither the experience of the individual actor, nor the existence of any form of social totality, but social practices ordered across space and time”

Maar wat zijn sociale praktijken precies? Een veel gebruikte definitie in sociale praktijken is die van Reckwitz (2002, p.249) hij definieert een praktijk als:

“a routinized type of behaviour which consists of several elements, interconnected to one

another; forms of bodily activities, forms of mental activities, 'things' and their use, a background knowledge in the form of understanding, know-how, states of emotion and motivational knowledge"

Dagelijkse praktijken zoals koken en autorijden vormen een routine waarin verschillende elementen worden geïntegreerd en die bestaat uit patronen die we voor een bijna automatisch zonder planning of nadenken doen. Het individu staat niet centraal maar is de beoefenaars van de praktijk. Dit is een radicale andere benadering dan meer conventionele modellen waar wordt uitgegaan dat kennis, emoties en motivaties persoonlijke eigenschappen zijn. Sociale praktijken bestaat dus uit verschillende elementen die onderling met elkaar zijn verbonden. Zoals eerder beschreven stelt Reckwitz dat praktijken bestaan uit: *"forms of bodily activities, forms of mental activities, 'things' and their use, a background knowledge in the form of understanding, know-how, states of emotion and motivational knowledge"*. Shove et al. (2012) vereenvoudigen dit schema naar drie elementen: *materialen* (objecten, technologieën en het lichaam zelf), *competenties* (kennis, vaardigheden en handelingsrepertoires) en *betekenissen* (symbolische betekenissen, emoties en motivaties). Deze drie elementen worden door beoefenaars van praktijken op een dynamische manier met elkaar verbonden. Praktijken ontstaan en ontwikkelen zich doordat beoefenaars nieuwe verbindingen leggen met elementen uit andere praktijken. In de dagelijkse leefwereld van mensen kunnen verschillende praktijken zoals bijvoorbeeld eten en tv kijken tegelijk worden beoefend maar kunnen ook een routine vormen op een bepaald moment van de dag zoals de routine van opstaan, douchen en ontbijten. Shove et al. (2012) maken een onderscheid tussen *practice-as-performances* en *practices-as-entities* (Figuur 2.1).

Figuur 2.1 | Practice as performance en practice as entity.

Praktijken als entiteit bestaan omdat een groot deel van de maatschappij hetzelfde dezelfde definitie van een praktijk hanteert, zelfs als zij deze praktijk niet bedrijven (iedereen weet wat wandelen is maar niet iedereen wandelt). Ook eten is hiervan een goed voorbeeld, overal op de wereld vormt eten onderdeel uit van de dagelijkse leefwereld (*practice-as-entity*) maar de manier waarop deze praktijk wordt beoefend kan enorm verschillen (*practice-as-performance*)

zo verschillende de tijden waarop mensen eten maar ook wat zij eten en op wat voor manier het eten wordt gekookt. Eerdere praktijken spelen hierbij een belangrijke rol (Shove et al., 2012).

Natuurgerelateerde recreatiepraktijken

Sociale praktijken worden in de context van de Oostvaardersplassen geïnterpreteerd als de *natuurgerelateerde recreatiepraktijken* die bezoekers beoefenen tijdens een bezoek aan het gebied. Deze praktijken worden beïnvloed door andere sociale praktijken die ook deel uitmaken van de dagelijkse leefwereld van bezoekers zoals andere vrijetijdsbestedingen en werk. In de Oostvaardersplassen worden door verschillende bezoekers verschillende recreatiepraktijken beoefend. De ene bezoeker komt om te wandelen de ander om bijvoorbeeld specifiek vogels te spotten. Wat bezoekers voor recreatiepraktijk beoefenen en hoe zij het gebied ervaren wordt medebepaald door het referentiekader wat zij hebben van eerdere praktijken die zij hebben beoefend maar ook door bijvoorbeeld andere gebieden waar zij regelmatig komen. De betekenis bezoekers aan de natuur geven wordt ook beïnvloed door het natuurbeeld wat zij hanteren. Deze natuurbeelden worden verder beschreven in de volgende paragraaf.

2.2 Natuurbeelden

Wat willen mensen beleven in de natuur? Wat vindt de Nederlandse bevolking mooie natuur? En waarom? Om antwoord te geven op deze vragen en draagvlak te krijgen voor natuur en natuurbeleid, is de afgelopen decennia in Nederland veel onderzoek gedaan naar wat mensen verstaan onder natuur en de manier waarop zij tegen die natuur aankijken. Onderzoek heeft zich zowel gericht op de natuurbeelden van beleidsmakers als die van burgers (Buijs, 2009; Keulartz, van der Windt & Swart, 2000). Iedereen kent bewust of onbewust betekenis toe aan de natuur. Matthijs Schouten schrijft: *“De natuur kent zichzelf niet als natuur. Wij benoemen haar als zodanig. En in die benoeming ligt een beeld besloten: ons beeld van de natuur”* (Schouten, 2005, p.9). De arrangemententheorie van Keulartz et al. (2000) en de theorie over natuurbeelden van Buijs (2009) worden in deze paragraaf verkend.

Dimensies van natuurbeelden

Volgens Keulartz et al. (2000) bestaan natuurbeelden uit drie dimensies: *een cognitieve dimensie, een normatieve dimensie en een expressieve dimensie*. Deze dimensies staan niet op zichzelf maar vormen een verweven netwerk en kader voor natuurbeelden. Volgens de auteurs komen de drie dimensies overeen met drie verschillende perspectieven of argumentatiestijlen: *een ecologische (cognitief), een ethische (normatief) en een esthetische (expressief)*. Natuurbeelden worden dan ook gedefinieerd als: *‘complexe formaties, waarin verschillende argumentatiestijlen met elkaar vervolchten zijn’* (Keulartz et al., 2000, p.9).

De cognitieve dimensie

In de cognitieve dimensie staan de ideeën over wat natuur is centraal. In de ecologie speelt de tegentelling tussen *holisme* en *reductionisme* een belangrijke rol. Het *holisme* gaat er vanuit

dat alles met elkaar is verbonden en dat elk geheel meer is dan alleen de som van zijn delen. Het *reductionisme* daarentegen is juist omgekeerd en neemt aan dat de natuur kan worden begrepen op grond van de losse elementen. Deze tegenstelling is op alle niveaus in de ecologische theorie te vinden, van individuen tot ecosystemen (Keulartz et al., 2000).

De normatieve dimensie

De normatieve dimensie gaat over de waarde die mensen toekennen aan de natuur, bijvoorbeeld welke morele status we toekennen aan dieren. Het bepaalt de relatie tussen mens en natuur, hierbij gaat het om de positie van de mens ten opzichte van de natuur. In de milieu-ethiek speelt de tegenstelling tussen een *antropocentrische* houding of een *ecocentrische* houding ten opzichte van de natuur een belangrijke rol. Bij *antropocentrisme* gaat om de instrumentele waarden van de natuur, oftewel het nut van de natuur voor de mens als bron van bijvoorbeeld voedsel. In deze visie staat de mens in het middelpunt en werkt de natuur in dienst van de mens. Volgens het *ecocentrisme* heeft de natuur intrinsieke waarden, dat wil zeggen waarde onafhankelijk van het nut voor de mens. Binnen de *ecocentrische* houding bestaat nog een tegenstelling, namelijk tussen een *individualistische* of *holistische* benadering. In de *individualistische* benadering worden alleen individuele planten en dieren als moreel relevant beschouwd, terwijl in de *holistische* benadering juist relevantie wordt toegekend aan populaties en boven alles ecosystemen. (Keulartz et al., 2000).

De expressieve dimensie

In de expressieve dimensie staat de beleving van de natuur centraal. Het gaat hierbij om hoe wij onze omgeving ervaren en wat we onder andere mooi en niet mooi vinden. In dit perspectief speelt de tegenstelling tussen een *objectivistische* en een *subjectivistische* benadering een belangrijke rol. In de *objectivistische* benadering staan de kenmerken van het landschap centraal en zijn de esthetische kwaliteiten van de natuur onafhankelijk van de interpretatie door individuen. In de *subjectivistische* benadering draait het juist om de eigenschappen van personen en wordt de beleving van de natuur bepaald door eigenschappen van de persoon zelf. Een bekend gezegde is: *'Beauty is in the eye of the beholder'*. Ook de cultuurhistorische context wordt in deze benadering expliciet meegenomen. In beide benaderingen kunnen meer *descriptieve* en meer *normatieve* varianten worden onderscheiden maar hier wordt in dit onderzoek niet verder op ingegaan.

Tabel 2.1 | De natuurarrangementen en hun dimensies (Keulartz et al. 2000, p.46).

Arrangement	Cognitief/Ecologisch	Normatief/Ethisch	Expressief/Esthetisch
Wildernis	Systeemecologie	Ecocentrisch	Objectivistisch
Arcadisch	Structuurecologie	Zwak antropocentrisch	Subjectivistisch
Functioneel	Productie-ecologie	Antropocentrisch	Formalistisch

Hoewel er binnen elke dimensie sprake is van tegengestelde houdingen of benaderingen, hoeft er geen sprake te zijn van tegenstrijdigheden tussen de verschillende dimensies. Tussen

Natuurarrangementen (Keulartz et al., 2000)

In het *'wildernis'-arrangement* wordt natuur gezien als wild en ongerept, waarin geen menselijke invloed aanwezig is. De natuur wordt gezien als zelfvoorzienend en zelfregulerend. Dit holistische beeld komt voor in de systeemecologie, waarin natuurlijke processen een grote rol spelen. Om natuurlijke processen hun gang te laten gaan zijn grote gebieden nodig.

Het *arcadische arrangement* neemt ook de betekenis van cultuurhistorische patronen mee welke zijn ontstaan in de loop van de menselijke ontginningsgeschiedenis. Hierbij worden gebieden die zijn beïnvloed of gevormd door de mens ook gezien als natuur. Niet ecosystemen en natuurlijke processen staan in dit arrangement centraal maar de focus ligt op de structuur en elementen van de natuur zoals soorten, plantengemeenschappen en landschappen. Dit komt overeen met de benadering van de structuurecologie.

Bij het *functionele arrangement* staat de natuur in dienst van de mens. Het gaat hierbij om het nut dan de natuur heeft voor de mens als bron van producten en diensten. Dit komt overeen met ideeën uit de productie-ecologie.

de dimensies zijn allerlei dwarsverbanden mogelijk. Deze structuren kunnen zowel strak als wat losser zijn. Hoewel de netwerken tussen de verschillende dimensies flexibel zijn en regelmatig van vorm veranderen zijn er netwerken te onderscheiden die meer stabiel zijn. Zo onderscheiden Keulartz et al. (2000) op basis van de drie dimensies drie (archetypische) natuurarrangementen of natuurbeelden: *het 'wildernis'-arrangement, het arcadische arrangement en het functionele arrangement* (Tabel 2.1).

Deze drie natuurarrangementen moeten worden gezien als ideaaltypen die zowel context als tijdsgebonden zijn. In de arrangemententheorie van Keulartz et al. (2000) speelt vooral de *cognitieve* dimensie een belangrijke rol voor de indeling in de drie natuurarrangementen. Aan deze natuurbeelden worden vervolgens normatieve en esthetische elementen toegevoegd (Kloek, Schouten & Arts, 2010). Het onderzoek van Keulartz et al. (2000) is verder gericht op experts in het domein van natuurbeleid en natuurbescherming.

In dit onderzoek staat de beleving van de bezoekers van de Oostvaardersplassen centraal staat. Daarom is ook het onderzoek van Buijs (2009) naar de natuurbeelden van burgers relevant. Dit onderzoek bouwt op de theorie van Keulartz et al. (2000) en richt zich op zowel de *cognitieve* als de *normatieve* dimensie om de dominante natuurbeelden onder burgers te onderzoeken. In de cognitieve dimensie staat zoals eerder beschreven de definitie die mensen hanteren voor de natuur centraal. Buijs (2009) maakt hierbij gebruik van drie overtuigingen: (1) *de wel of niet erkende scheidslijn tussen mens en cultuur*, (2) *de overtuiging dat de natuur kwetsbaar is of juist robuust*,

en (3) *het idee dat de natuur in balans is of juist dynamisch*. In de normatieve dimensie definieert hij de individualistische benadering binnen het ecocentrisme als *biocentrisch*. De expressieve dimensie is gebaseerd op de ervaringen die mensen belangrijk vinden in de natuur. In zijn onderzoek naar de natuurbeelden onder burgers onderscheidt Buijs (2009) in tegenstelling tot Keulartz et al. (2000) vijf ideaalbeelden van natuur onder de Nederlandse bevolking: *het wildernis natuurbeeld, het autonomie natuurbeeld, het brede natuurbeeld, het esthetische natuurbeeld en het functionele natuurbeeld*. Hoewel het autonomie natuurbeeld niet sterk aanwezig lijkt te zijn onder burgers wordt in dit onderzoek dit natuurbeeld vanwege de belangrijke rol van natuurlijke processen in de Oostvaardersplassen wel meegenomen. Omdat de beleving van bezoekers van de Oostvaardersplassen centraal staat in dit onderzoek ligt de nadruk op de *expressieve* dimensie. Deze dimensie kan echter niet los worden gezien van de andere twee dimensies. In dit onderzoek spelen daarom twee vragen een rol: *hoe definiëren bezoekers het concept natuur of wat beschouwen zij als echte natuur?* en *Wat is de rol van de mens in de natuur, moet er worden beheerd of juist niet worden ingegrepen?*

2.3 Omgang met (huis)dieren

In Nederland en de meeste andere Westerse samenlevingen is de belangstelling voor zowel huisdieren als wilde dieren groot (Vining, 2003). Dieren maken een belangrijk deel uit van ons dagelijks leven, als bron van inkomen, voedsel of als huisdier. Omdat dieren zo'n prominente rol spelen in de hedendaagse maatschappij heeft iedere Nederlander wel enige vorm van interactie met dieren, waarvan de meest complexe en intieme ervaringen meestal zijn met huisdieren (Blouin, 2012). Het Koenen Woordenboek Nederlands definieert een huisdier als volgt: *"Een tam dier dat door de mens ter wille van nut of gezelligheid gehouden wordt"* (de Boer, 2006).

Volgens Thomas (geciteerd in Blouin, 2012) zijn er drie criteria die de relatie tussen mens en huisdier onderscheidt van relaties met andere dieren: (1) *huisdieren worden toegelaten in huis*, (2) *ze krijgen vaak een naam* en (3) *worden nooit opgegeten*. Volgens Serpell en Paul (geciteerd in Blouin, 2012) is er een verschil tussen de economische functie van dieren en de emotionele functie van huisdieren. In tegenstelling tot veel andere gedomesticeerde dieren als landbouwdieren, worden huisdieren niet gewaardeerd vanwege hun economische nut, maar om de emotionele steun die zij bieden. Huisdieren zijn dan ook niet meer weg te denken uit de huidige maatschappij. In 2014 had bijna 59% van de Nederlandse huishoudens één of meer huisdieren en jaarlijks wordt er in Nederland alleen al bijna €2 miljard aan gezelschapsdieren besteed (van Heijst, de Kort, Overgaauw, Vinke & Beekmans, 2015).

Ook het thema dierenwelzijn heeft de laatste decennia in toenemende mate maatschappelijke interesse opgewekt en vormt dan ook een prominent en soms zelfs explosief thema in de politiek (waaronder het welzijn van de grote grazers in de Oostvaardersplassen). In 2002 werd bijvoorbeeld de Partij van de Dieren opgericht. Nederland is het eerste land waar een partij met deze achtergrond zelfs vertegenwoordigd is in het parlement. Volgens Vorstenbosch (2005) lijken mensen gevoeliger te zijn geworden voor het leed van dieren. Fisher (1992)

Dominante natuurbeelden van de Nederlandse bevolking (Buijs, 2009)

Het *wildernis natuurbeeld* is gebaseerd op een scherpe scheiding tussen natuur en cultuur. Alleen ongerepte natuur wordt gezien als *echte* natuur. De afwezigheid van (*zichtbare*) menselijke invloeden spelen hierbij een belangrijke rol. De waarde van het ecosysteem boven die van individuele planten en dieren (*ecocentrisch*). Dit wordt gekoppeld aan de overtuiging dat de natuur *kwetsbaar* is en dat een ecosysteem altijd op zoek is naar een natuurlijk evenwicht (*balans*).

Het *autonomie natuurbeeld* erkent ook de scheiding tussen natuur en cultuur. De autonomie van de natuur is belangrijk en wordt bepaald door natuurlijke processen. De natuur wordt gezien als zelforganiserend en zelfvoorzienend maar kan overal worden ervaren, zelfs in de stad. De waarde van alle individuele planten en dieren bovenaan (*biocentrisch*). De focus op natuurlijke processen gaat uit van het idee dat de natuur altijd veranderd en in ontwikkeling is en niet toewerkt naar een evenwicht maar juist dynamisch is.

In het *brede natuurbeeld* is de scheiding tussen natuur en cultuur minder scherp. De invloed van de mens wordt dan ook als minder storend ervaren. Dit natuurbeeld hanteert een brede definitie van natuur waarbij ook de mens onderdeel is van de natuur. De waarde van individuele planten en dieren staan bovenaan (*biocentrisch*).

Het *esthetische natuurbeeld* focust op de esthetische waarde en het recreatief gebruik van natuur. In dit natuurbeeld staan zwak antropocentrische waarde centraal. De natuur is belangrijk voor mensen om van te genieten. Daarom moeten natuurgebieden toegankelijk zijn voor recreatief gebruik. Hierbij wordt een relatief brede definitie van de natuur gehanteerd waarbij ook cultuurlandschappen en stadsparken worden gezien als waardevol.

In het *functionele natuurbeeld* staat een antropocentrische houding tegenover de natuur centraal. Natuurlijke hulpbronnen die de natuur de mens biedt moeten worden beschermd en benut. De natuur wordt gezien als robuust en kan zich goed aanpassen aan nieuwe omstandigheden.

beargumenteerd dat de groei van het aantal mensen en organisaties die zich inzetten voor dierenwelzijn grotendeels het resultaat is van de sympathie die veel mensen voor dieren voelen. Sympathie kan worden omschreven als het gevoel dat ons in staat stelt 'de positie van de ander' in te nemen en te delen. Het is iets wat we voelen voor een individu of een groep van individuen, zoals een hond of een kudde paarden die honger lijden als gevolg van een strenge winter (Fisher, 1992). Volgens Dubbink (1992) is sympathie *medegevoel*, geen *medelijden*.

Persoonlijke ervaringen met dieren of het ontbreken daarvan hebben grote invloed op onze houding tegenover dieren. Daarbij zijn jeugdervaringen van invloed op de relatie met dieren in het latere leven als volwassene (Blouin, 2012). Myers en Saunders (2002, p.153) stellen dat: *“Animals provide a bridge to caring about the natural world in general”*. Zij beargumenteren dat als je om een ander (mens of dier) geeft, je waarschijnlijk ook waarde hecht aan diens behoefte en de omgeving die van invloed is op het welzijn (Myers & Saunders, 2002). Vanuit deze gedachtegang zou zorg voor en de beschermwaardigheid van dieren zich kunnen ontwikkelen tot een bredere aandacht voor de leefomgeving van dieren en de natuur in het algemeen. Ook dierentuinen en natuurfilms bouwen voort op deze redenering (Myers & Saunders, 2002).

2.4 Natuurfilms

De meeste mensen in de Westerse wereld leven relatief gescheiden van de natuur en de wilde dieren die daarin leven. Toch wordt via de media, reisgidsen en natuurfilms ingespeeld op het verlangen om dichtbij wilde dieren te zijn (Curtin, 2009). Natuurfilms en programma's zijn dan ook populair en vormen een belangrijke bron van zowel informatie over biologie en natuurwetenschappen als entertainment (Dingwall & Aldridge, 2006). Binnen het genre natuurfilm worden twee dominante sub-genres onderscheiden: *“blue chip”* en *“presenter-led”* (Bousé, 2000). Volgens (Bagust, 2008, p.219) vertonen *blue chip* films een aantal algemene kenmerken. Achtereenvolgend zijn dit: *het in beeld brengen van grote dieren (met name grote roofdieren); het tonen van visuele schoonheid en spectaculaire landschappen; het gebruik van een dramatische verhaallijn (waarin dieren vaak worden vermenselijkt) en de afwezigheid van mensen, politiek en historische referentiepunten*. Ze bevatten vaak een relatief klein aantal verschillende verhaallijnen, die worden bepaald door natuurlijke ritmes waaronder: *leven en dood, de onveranderlijke cyclus van de vier seizoenen, dagelijkse ritmes, de strijd om te overleven en universele familiebanden* (Dingwall & Aldridge, 2006; Scott, 2003). Daartegenover staat het sub-genre *presenter-led* waarbij de presentator centraal staat en de nadruk meer ligt op de mens-dier interactie (Bousé, geciteerd in Dingwall & Aldridge, 2006).

De film *De Nieuwe Wildernis* over de kuddes in het wild levende edelherten en Konikpaarden en andere dieren in het natuurgebied de Oostvaardersplassen, met de dramatische verhaallijn over het zwarte veulen kan binnen het sub-genre *blue chip* worden geplaatst. In de film komen het verloop van de vier seizoenen, de strijd om te overleven, leven en dood en familiebanden allemaal aan bod. Daarnaast worden ook alle referentiepunten aan de mens in en rondom het natuurgebied, waaronder de spoorlijn Almere-Lelystad en elektriciteitsmasten in de film weggelaten.

Omdat dieren zelf niet kunnen praten, speelt in *blue chip* natuurfilms de *voice-over* een belangrijke rol voor het uitleggen en verklaren van dierlijk gedrag. De *voice-over* vormt de leidraad van de film en geeft de beelden betekenis, zonder deze leidraad zouden de beelden relatief betekenisloos zijn (Mills, 2013). De tekst van de *voice-over* heeft vaak een gesloten

en didactisch karakter, hierdoor is de kijker als passieve waarnemer afhankelijk van de interpretatie van de beelden door de *voice-over* en is er weinig ruimte voor de interpretatie van de kijker zelf (Scott, 2003). Bekende voorbeelden zijn de natuurfilms van David Attenborough; met zijn didactisch en autoritaire aanpak, waarin het verhaal als waarheid gepresenteerd wordt. Naast de *voice-over* wordt in natuurfilms vaak gebruik gemaakt van sterke filmmuziek om de beleving en emotionele reacties van de kijker die toch al 'natuurlijk' lijken, verder te versterken (Scott, 2003).

In alle natuurfilms en programma's wordt veel gebruik gemaakt van filmtechnieken zoals *time-lapse* en *slow-motion* sequenties om de natuur (het planten- en dierenrijk) weer te geven (Scott, 2003). Een veel gebruikte filmtechniek die ook veelvuldig in de film *De Nieuwe Wildernis* wordt toegepast is de extreme *close-up*. Bousé (2000, p.28) schrijft hierover het volgende: "*One of the means by which wildlife films show us things we might really be able to see, but in ways we are unlikely to see them in reality, is the close-up*". Close-ups worden gebruikt om personages te creëren en om gevoelens van intimiteit en betrokkenheid tussen de kijker en het personage te stimuleren (Bousé, 2000). Close-ups op zichzelf zijn echter niet in staat om het intense gevoel van intimiteit, emotionele betrokkenheid en empathie op te roepen bij de kijker. Daarvoor worden de beelden geïntegreerd met andere filmopname die de close-ups een verhalende en emotionele context – en misschien ook wel betekenis geven (Bousé, 2000). Bousé (2000, p.36) stelt dan ook dat: "*In wildlife films it is nearly always the story that matters most*".

In tegenstelling tot onze eigen natuurervaringen die vaak betrekking hebben op het ervaren van rust, stilte, verrassing en verwondering gaan natuurfilms over actie, spanning en dynamiek. Bousé (2000, p.5) stelt dat: "*The "world" created on the screen is one we enjoy for its own sake, on its own terms, and by its own logic, without comparing it to, or judging it by, our experience of reality*". Het beeld van de natuur wat op film wordt gepresenteerd is aangepast aan het medium (bioscoop en televisie) en hoeft daarom niet helemaal overeen te komen met de werkelijkheid van onze eigen ervaringen in de natuur, zolang het maar geloofwaardig overkomt (Bousé, 2000). Dit heeft met name betrekking op kijkers die weinig of geen directe ervaringen hebben met natuur en waarvan de verwachtingen en het referentiekader meer zijn gevormd door beelden uit de media dan door eigen ervaringen.

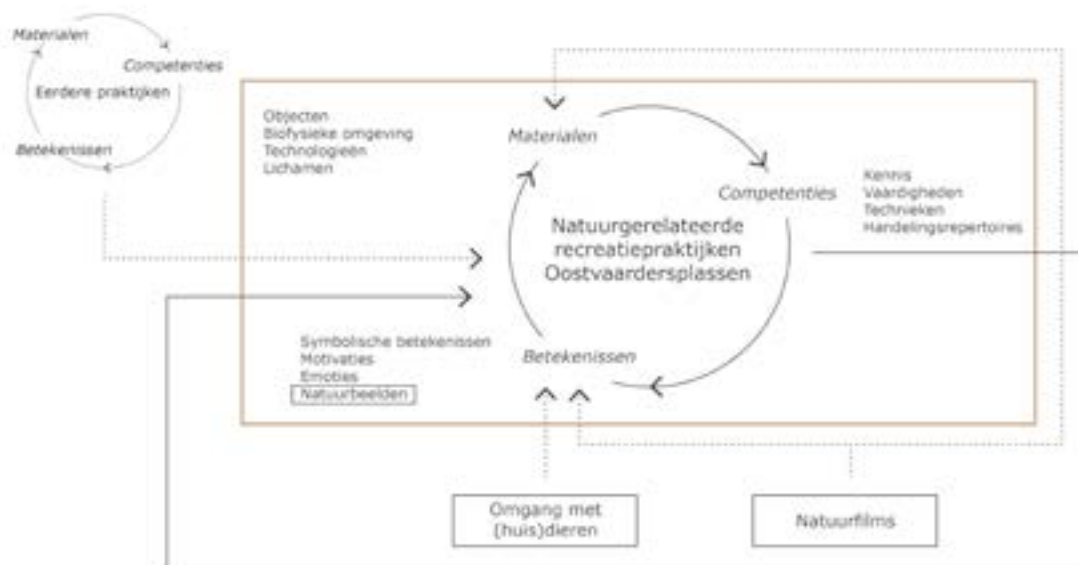
Zoals eerder beschreven in paragraaf 2.4 is een veel voorkomende veronderstelling dat natuurfilms een bijdrage kunnen leveren aan een brede belangstelling voor natuur, door kijkers meer bewust te maken van het belang van natuurbehoud en de noodzaak deze te beschermen (Jepson, Jennings, Jones & Hodgetts, 2011). Bousé (2000, p.31) stelt dat: "*The emotions fostered by wildlife films are therefore seen by many as a first step towards meaningful action by viewers (the belief that showing nature's beauty inevitably leads to direct action is a common one)*".

Natuurfilms kunnen echter ook de kijker vervreemden van de natuur en onrealistische verwachtingen creëren over wat er in de natuur kan worden ervaren (Bousé, 2000). Is bijvoorbeeld het beeld van jagende vossen en kudde galopperende Konikpaarden dat mensen

zien in de film de *Nieuwe Wildernis* representatief voor de ervaringen die zij opdoen tijdens een bezoek aan het gebied?

2.5 Conceptueel model

In dit onderzoek staan de natuurgerelateerde recreatiepraktijken in de Oostvaardersplassen centraal. Deze praktijken bestaan uit de drie elementen materialen, betekenissen en competenties. Het element materialen is breed geïnterpreteerd en bevat ook de biofysische omgeving van de Oostvaardersplassen en de dieren die daarin voorkomen. Omdat de betekenis die mensen geven aan de natuur wordt beïnvloed door het natuurbeeld dat zij hanteren zijn ook natuurbeelden onderdeel van het element betekenissen. Hierbij speelt de expressieve dimensie een belangrijke rol maar ook elementen uit de cognitieve en normatieve dimensie maken onderdeel uit van het natuurbeeld. Eerdere praktijken zowel andere recreatiepraktijken als dezelfde recreatiepraktijken in andere gebieden geven vorm aan de natuurgerelateerde recreatiepraktijk die bezoekers beoefenen tijdens een bezoek aan de Oostvaardersplassen. De verwachting is dat omgang met (huis)dieren invloed heeft op de betekenis die mensen geven aan de natuur. Beelden van De film *De Nieuwe Wildernis* scheppen verwachtingen over de materialen en dragen als referentiekader bij aan de betekenissen van de ervaringen bezoekers in de Oostvaardersplassen (Figuur 2.2).

Figuur 2.2 | Conceptueel model.

| De interviews zijn afgenomen in het Buitencentrum Oostvaardersplassen van Staatsbosbeheer.

3 | Methode

In dit hoofdstuk worden de onderzoeksbenadering en de methoden van dataverzameling en data-analyse beschreven. Het hoofdstuk is als volgt opgebouwd. Allereerst wordt de benadering van het onderzoek besproken (§3.1). Vervolgens wordt beschreven hoe de empirische data zijn verzameld (§3.2). Daarna wordt de achtergrond van de respondenten besproken (§3.3). Ten slotte wordt ingegaan op de methoden gebruikt voor het analyseren van de verzamelde onderzoeksgegevens (§3.4).

3.1 Onderzoeksbenadering

Om de onderzoeksvragen te kunnen beantwoorden is in dit onderzoek gekozen voor een kwalitatief beschrijvende benadering. Kwalitatief onderzoek wordt, zoals beschreven door Baarda, de Goede en Teunissen (2005, p.6) gekenmerkt door: *“De nadruk op het ‘begrijpen’ of doorgronden van individuele mensen, groepen of situaties”*. In tegenstelling tot kwantitatief onderzoek waarbij het gaat om cijfers en hoeveelheden en dat wordt gekenmerkt door objectiviteit, gesloten vragen en cijfermatige resultaten die statistisch worden geanalyseerd om antwoord te kunnen geven op de onderzoeksvragen, gaat kwalitatief onderzoek vooral op het verkrijgen van inzichten. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om kwaliteiten zoals beleving, ervaringen en betekenisverlening. In kwalitatief onderzoek worden de onderzoeksgegevens in een bestaande (real-life) context onder alledaagse omstandigheden verzameld. De informatie uit het veld, zoals bijvoorbeeld uitgewerkte interviews, vormen het uitgangspunt van de analyse die tot de resultaten leidt. Vaak hebben de onderzoeksresultaten een verhalende vorm waarbij citaten uit de interviews worden gebruikt ter illustratie (Evers, 2007).

Beschrijvend onderzoek

Het doel van beschrijvend onderzoek is de kenmerken van het te onderzoeken fenomeen te beschrijven, te inventariseren en te categoriseren. Hierbij gaat het, zoals beschreven in de vorige paragraaf, niet om hoe vaak iets voorkomt maar om de kwaliteiten (Baarda et al., 2005). In dit onderzoek worden de natuurgerelateerde recreatiepraktijken in de Oostvaardersplassen beschreven, geïnventariseerd en gecategoriseerd om te begrijpen en te kunnen verklaren waarom verschillende soorten bezoekers het gebied anders ervaren. Het gaat hierbij om het beschrijven van de beleving en werkelijkheid van de bezoekers zelf en niet om vast te stellen of deze werkelijkheid objectief gezien juist is. Om de natuurgerelateerde recreatiepraktijken goed te kunnen beschrijven is in dit onderzoek de *sociale praktijken theorie* van Shove et al.

(2012) gebruikt als *zoeklichttheorie*. De indeling in de drie elementen *materialen*, *competenties* en *betekenissen* is gebruikt om licht te werpen op relevante aspecten die anders misschien onopgemerkt zouden blijven (Baarda et al., 2005).

3.2 Dataverzameling

Voor het verzamelen van de empirische data is gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews met open vragen. Open vragen geven de respondent alle vrijheid om te antwoorden. Daarnaast geven de antwoorden bij open vragen meer en diepere informatie dan bij gesloten vragen. Aan de hand van de concepten uit het theoretisch kader (Hoofdstuk 2) zijn interviewvragen geformuleerd en is een interviewschema opgesteld dat als leidraad fungeert bij het afnemen van de interviews (Bijlage B). Aan de ene kant geeft het interviewschema houvast gedurende de interviews met bezoekers, aan de andere kant biedt de flexibiliteit van semigestructureerde interviews de mogelijkheid om tijdens de gesprekken vragen anders te formuleren, een andere volgorde aan te houden of dieper op een bepaald onderwerp door te vragen (Evers, 2007). De interviews zijn *face-to-face* afgenomen met bezoekers in de Oostvaardersplassen. Dit geeft de onderzoeker de mogelijkheid om ook de lichaamstaal en non-verbale expressie van de respondenten mee te nemen (Hanington & Martin, 2012). Met toestemming van de respondenten zijn de gesprekken opgenomen met een *voicerecorder*. Eerst zijn 4 pilot-interviews gehouden, waarna verschillende interviewvragen opnieuw zijn geformuleerd en het interviewschema is aangepast, daarna zijn 30 definitieve interviews afgenomen.

Opzet interviews

De interviews bestaan uit een aantal verschillende thema's en onderdelen. Om te beginnen is een korte introductie gegeven over de achtergrond van de interviewer en zijn de aanleiding en context van het onderzoek toegelicht. Vervolgens is de structuur en duur van het interview uitgelegd om respondenten een beeld te geven van wat er van hen wordt verwacht. Hierna is benadrukt dat de antwoorden anoniem worden verwerkt, waarna toestemming is gevraagd om het gesprek op te nemen. Na de introductie volgen een aantal algemene vragen over de herkomst, bezoekfrequentie en verwachtingen van respondenten en de motivatie om de Oostvaardersplassen te bezoeken. Vervolgens wordt ingegaan op natuurgerelateerde recreatiepraktijken vanuit de drie elementen *materialen*, *competenties* en *betekenissen*. Ook komen de volgende thema's aan bod: *eerdere recreatiepraktijken*, *natuurbeelden*, *omgang met (huis) dieren* en de film *De Nieuwe Wildernis* komen aan bod. Afsluitend wordt respondenten gevraagd of zij lid zijn van een natuurorganisatie en of zij op basis van de ervaringen vandaag van plan zijn om het natuurgebied de Oostvaardersplassen nogmaals te bezoeken. Als afronding van het gesprek is er ruimte voor vragen of opmerkingen van de respondenten.

Onderzoekslocatie

Onder het natuurgebied de Oostvaardersplassen vallen ook de omliggende (bos)gebieden het Kotterbos en het Oostvaardersbos aan de Almeerse kant en het Hollandse Hout, de

Oostvaardersstrook, het Oostvaardersveld en De Driehoek aan de Lelystadse kant. Het Hollandse Hout, het Oostvaardersbos, het Kotterbos, het Praambos en het Oostvaardersveld zijn vrij toegankelijk voor publiek (Staatsbosbeheer, z.j.). Het beschermde natuurgebied Oostvaardersplassen, waar de kuddes in het wild levende grote grazers rondlopen zijn (met uitzondering van wandelgebied De Driehoek) niet vrij toegankelijk.

De gebieden aan de Almeerse en Lelystadse kant trekken zowel verschillende type bezoekers als bezoekersaantallen (van der Most & de Vries, 2015). Aan de Lelystadse kant komt een breder publiek dat ook afkomstig is van buiten de directe omgeving (gemeenten Lelystad en Almere). Het *Buitencentrum Oostvaardersplassen* van Staatsbosbeheer bevindt zich ook aan de Lelystadse kant, hier starten verschillende wandelroutes en er is een horecagelegenheid. Vanwege de diversiteit van type bezoekers is in overleg met Staatsbosbeheer besloten dit onderzoek te richten op de bezoekers van de vrij toegankelijke gebieden aan de Lelystadse kant (Figuur 3.1). Om praktische redenen en om bezoekers een kopje koffie of thee te kunnen aanbieden is gekozen om de interviews af te nemen in het *Buitencentrum Oostvaardersplassen*. De voor het publiek vrij toegankelijke gebieden rondom het *Buitencentrum Oostvaardersplassen* zijn De Driehoek en het Oostvaardersveld. In deze twee gebieden variëren de wandelroutes van vijf tot acht kilometer en zijn verschillende vogelkijkhutten te vinden. In De Driehoek lopen zowel Konikpaarden als edelherten vrij rond en zijn verschillende vogelsoorten te vinden. In het Oostvaardersveld loopt alleen een vaste groep Konikpaarden rond en zijn ook diverse soorten vogels te bewonderen.

Figuur 3.1 | De Oostvaardersplassen en omliggende (bos)gebieden.

Selectie respondenten

Het aantal en type bezoekers is verschillend op doordeweekse dagen en in weekenden. Tevens is er verschil in bezoekers op de verschillende momenten van een dag. Daarom zijn de interviews afgenomen in de ochtend en middag, op wisselende dagen en tijdens het weekend. De interviews zijn afgenomen gedurende de openingstijden van het Buitencentrum Oostvaardersplassen van 10:00 tot 17:00 uur. Om een zo breed mogelijk beeld te krijgen van de bezoekers van de Oostvaardersplassen is geprobeerd alle soorten bezoekers die het Buitencentrum bezochten aan te spreken. Respondenten zijn bij binnenkomst persoonlijk aangesproken en gevraagd om deel te nemen aan het onderzoek. Geïnterviewden werd als tegemoetkoming een kopje koffie of thee aangeboden op kosten van Staatsbosbeheer. Deelnemers aan georganiseerde excursies van Staatsbosbeheer zijn in dit onderzoek niet meegenomen.

3.3 Respondenten

In totaal zijn 34 interviews afgenomen (waarvan 4 pilot-interviews) met 58 respondenten, waarvan 27 mannen en 31 vrouwen. De interviews zijn zowel individueel afgenomen als in tweetallen en viertallen. De lengte van de interviews varieerden tussen van 08:38 tot 43:54 minuten met een gemiddelde duur van 24:07 minuten. De vier pilot-interviews zijn afgenomen in de herfstvakantie op woensdag 21 en dinsdag 28 oktober 2015. De overige dertig interviews zijn afgenomen tussen vrijdag 30 oktober en zondag 13 december 2015.

Herkomst

Aan de respondenten is in de interviews gevraagd waar zij vandaag komen en of dit de eerste keer is dat zij de Oostvaardersplassen bezoeken. Verreweg de meeste respondenten blijken afkomstig uit de provincie Flevoland. Al deze respondenten hebben het gebied al vaker bezocht. Daarnaast is een groot deel van de bezoekers afkomstig uit de provincies Noord-Holland en Zuid-Holland. Er zijn ook meerdere respondenten afkomstig uit de omliggende provincies Overijssel, Gelderland en Utrecht. Eén interview is afgenomen met respondenten afkomstig uit Drenthe, uit Friesland, uit Zeeland en uit België.

Lidmaatschap natuurorganisatie

Naast de herkomst van de bezoekers en de bezoekfrequentie is gevraagd naar het lidmaatschap van een natuurorganisatie. Ruim de helft namelijk 53% van de respondenten is lid van een natuurorganisatie zoals Natuurmonumenten of één van de provinciale landschappen bijvoorbeeld Het Flevo-landschap. Daarnaast is 21% van de respondenten geen lid, 14% geen lid méér en bij 12% van de respondenten is het onderwerp niet ter sprake gekomen in het interview (pilot-interviews).

Herhaalbezoek

Op een enkeling na geven alle respondenten aan terug te willen komen, waarschijnlijk in een ander seizoen zoals het voorjaar of de zomer. De vraag blijft of dit sociaal wenselijk antwoord is.

Routes

Naast de achtergrondinformatie is respondenten ook gevraagd welke route zij in De Driehoek of het Oostvaardersveld hebben gelopen. De groene route van 5 kilometer in De Driehoek (de Zeearendroute) blijkt het meest gekozen wandelpad. In het Oostvaardersveld is de langste paarse route van 8 kilometer populair ('t Lange Pad). Respondenten die een nog grotere afstand willen afleggen combineren vaak deze twee wandelroutes vaak.

3.4 Data analyse

Om orde en structuur aan te brengen in de interviewdata, zijn de interviews na het transcriberen gecodeerd. Op basis van de *sociale praktijken theorie* en het theoretisch kader zijn vóór het coderen een aantal relevante thema's opgesteld. Deze thema's zijn: *verwachtingen*, *ervaringen* en de drie elementen *materialen*, *competenties* en *betekenissen*.

Coderen

Vervolgens is begonnen met het *open coderen*. Hierbij worden labels toegekend aan relevante fragmenten uit de interviews als methode om de grote hoeveelheid onderzoeksdata te reduceren tot relevante gegevens (Baarda et al., 2005). Het coderen is handmatig uitgevoerd. Na het toekennen van de labels zijn de gegevens met elkaar vergeleken en is door middel van *axiaal coderen* geprobeerd structuur aan te brengen in de verzamelde labels (Bijlage C). Op basis van overeenkomsten en verschillen is uiteindelijk een indeling gemaakt in zes natuurgerelateerde recreatiepraktijken: (1) *vogels kijken*, (2) *fotograferen*, (3) *ommetje maken*, (4) *rondstruinen*, (5) *dieren spotten* en (6) *wandelen*. Omdat het lastig bleek een goed inzicht te krijgen in alle verzamelde gegevens, de hiërarchie en de samenhang is gebruik gemaakt van mindmaps.

Mindmappen

Mindmappen is een visuele tool om concepten te ontwikkelen en helderheid te verkrijgen in de relatie tussen en hiërarchie van onderzoeksgegevens (Hanington & Martin, 2012). In dit onderzoek is deze tool gebruikt om de verschillende thema's en codes welke aan de relevante fragmenten uit de interviews zijn toegekend visueel weer te geven (Bijlage D). Op deze manier worden verschillende en overeenkomstige codes makkelijker onderscheiden en kan structuur worden aangebracht. Op basis van de kernthema's *materialen*, *competenties* en *betekenissen* zijn de codes onderverdeeld in verschillende categorieën. Het thema **materialen** bevat de categorieën: *uitrusting* en *biofysische omgeving*. Het thema **competenties** is onderverdeeld in de categorieën *kennis*, *vaardigheden* en *handelingsrepertoires*. Bij het thema **betekenissen** is een onderscheid gemaakt tussen *dierontmoetingen*, *landschapsbeleving*, *rust en ontspanning* en *storende elementen*. Op basis van deze categorisering zijn de verschillen en/of overeenkomsten van de zes recreatiepraktijken inzichtelijk gemaakt. De mindmaps vormen tevens de leidraad voor het uitwerken van de resultaten (Hoofdstuk 4).

| Het geluid en de beweging van de trein wordt door bezoekers als storend element ervaren.

4 | Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten van de analyse van de interviews met bezoekers van de Oostvaardersplassen beschreven. In het kader van dit onderzoek zijn in totaal 34 interviews afgenomen in het Buitencentrum Oostvaardersplassen van Staatsbosbeheer. Op basis van deze analyse worden zes verschillende natuurgerelateerde recreatiepraktijken onderscheiden die bezoekers beoefenen bij een bezoek aan het natuurgebied Oostvaardersplassen. In de volgende paragrafen worden de zes beschreven. Achtereenvolgens zijn dit: *vogels kijken*, *fotograferen*, *ommetje maken*, *rondstruinen*, *dieren spotten* en *wandelen*. De praktijken worden opgesplitst in de drie elementen *materialen*, *competenties* en *betekenissen*. Daarna wordt ingegaan op de samenhang tussen die drie elementen. Alle interviews zijn aan een van de zes praktijken toegekend (Tabel 4.1).

Tabel 4.1 | De zes natuuregerelateerde recreatiepraktijken en hun omschrijving.

Recreatiepraktijk	Aantal	Omschrijving
Vogels kijken	4	<i>het herkennen en met een verrekijker gestructureerd observeren en op naam brengen van soorten vogels</i>
Fotograferen	4	<i>het maken van foto's van vogels en andere dieren, landschappen en close-ups van natuurlijke scenes</i>
Ommetje maken	4	<i>het maken van een kleine rondwandeling met het doel te ontspannen</i>
Rondstruinen	3	<i>al rondzwerfend kijken of je iets van je gading kunt vinden</i>
Dieren spotten	5	<i>het van dichtbij waarnemen en op de foto zetten van dieren die leven in de vrije natuur</i>
Wandelen	14	<i>het gericht een wandeling maken gebruikmakend van routebeschrijvingen en gemarkeerde wandelpaden</i>
Totaal	34	

De resultaten van de analyse van de interviews worden in onderstaande paragrafen beschreven en ter illustratie worden citaten van de geïnterviewde bezoekers in die tekst gebruikt. Om inzicht te geven waar de citaten vandaan komen wordt aan iedere respondent uit elk interview een unieke code toegekend. De vier pilot-interviews worden weergegeven met PI en de overige dertig interviews met I gevolgd door een volgnummer. Respondenten zijn daarnaast gelabeld met de letter R en worden ook gevolgd door een volgnummer. Zo ontstaat voor iedere respondent uit elk interview een unieke code, bijvoorbeeld voor respondent 2 uit pilot-interview 1 de code [PI01.R2] en voor respondent 4 uit interview 17 de code [I17.R4].

4.1 Vogels kijken

In de praktijk *vogels kijken* staat *het herkennen en met een verrekijker gestructureerd observeren en op naam brengen van soorten vogels centraal*. In de volgende sub-paragrafen worden de drie elementen *materialen, competenties en betekenissen* welke samen de recreatiepraktijk vormen en hun onderlinge samenhang beschreven.

4.1.1 Materialen

Er is een aantal algemene kenmerken dat deze praktijk onderscheidt van de andere recreatiepraktijken in de Oostvaardersplassen. Om te beginnen vormt de verrekijker een essentieel onderdeel van de uitrusting van deze beoefenaars. Zonder verrekijker is het bijna niet mogelijk om deze praktijk deel uit te laten maken van de alledaagse leefwereld omdat vogels zich vaak op grote afstand bevinden. Naast de verrekijker vormen ook de wandelschoenen een vast onderdeel van de uitrusting.

“Minimaal een verrekijker en wandelschoenen. Dat moet je minimaal hebben” [PI04.R1]

Behalve de uitrusting vormen de biofysieke omgeving en in het bijzonder vogels een belangrijk onderdeel van de praktijk vogels kijken. In de context van de Oostvaardersplassen worden met name iconische vogelsoorten zoals de zeearend, de ijsvogel en het baardmannetje door beoefenaars genoemd als vogelsoorten die zij hopen aan te treffen in het gebied. Naast vogels vormt ook het landschap op zichzelf een belangrijk onderdeel van de praktijk. In de Oostvaardersplassen worden met name de combinatie van bos, water en riet en het ruige en ongerepte karakter van het gebied genoemd.

“Wat ik heel erg mooi vind, is al het water en het riet en de vergezichten die je hebt. En alle kleuren, ook nu alle kleuren die je ziet. Dus dat met name vind ik heel erg mooi in het gebied, echt het ruige en het ongerepte alsof het spontaan ontstaan is” [I28.R1]

Het moerasgebied van de Oostvaardersplassen met de combinatie van water en riet dragen bij aan het feit dat in het gebied een grote verscheidenheid aan vogels te vinden is, en hierdoor ook direct aan de recreatiepraktijk vogels kijken. Staatsbosbeheer heeft hierop ingespeeld door het inrichten en aanleggen van verschillende vogelkijkpunten. Uit de interviews blijkt dat bezoek aan de vogelkijkhutten in het gebied en vogelkijkpunten zoals de Grote Praambult een vast onderdeel uitmaken van de praktijk. De vogelkijkhutten in de Oostvaardersplassen staan aan de rand van open water of het rietmoeras en bieden daardoor goed uitzicht op de gebieden waar veel vogels te vinden zijn. Naast de locatie zijn de vogelkijkhutten zo geplaatst dat ze ten goede komen aan de praktijk vogels kijken doordat goed van het licht afgekeken kan worden.

“En een paar mooie uitkijkpunten en die vogelhut dat is ook een goede plek want daar kun je goed van het licht af kijken” [PI04.R2]

Behalve de materialen zijn er voor de praktijk vogels kijken praktische kennis en vaardigheid nodig. Hieronder worden deze competenties en handelingsrepertoires beschreven.

4.1.2 Competenties

Praktisch gezien zijn er voor het herkennen, observeren en op naam brengen van soorten vogels kennis en vaardigheid nodig. Zo zijn kennis van vogelsoorten en vaardigheid in het visueel herkennen van vogelsoorten en onderscheiden van vogelgeluiden essentieel. Uit de analyse van de interviews komt naar voren dat beoefenaars deze kennis en vaardigheid op verschillende manieren eigen hebben gemaakt. Vogelboeken- en gidsen vormen een belangrijke bron van kennis, maar daarnaast spelen ook voorbeeldfiguren zoals ouders of andere vogelaars een belangrijke rol.

“Eigenlijk al heel lang [...] gewoon zelf uit boeken en van mijn vader. En IVN cursussen heb ik ook ooit gedaan” [I28.R1]

“Ik heb het grootste gedeelte van mijn leven, heb ik me met alleen maar planten beziggehouden. Tot ik in Engeland kwam en daar zag ik op een gegeven moment die Puffins en Jan-van-Genten. Toen ben ik een dag met een gepensioneerde vogelaar opgetrokken, nou toen was ik verkocht” [I21.R1]

Naast de praktische kennis die nodig is voor het op naam brengen van soorten vogels, speelt het visueel herkennen van vogelsoorten een belangrijke rol. Deze vaardigheid wordt door respondenten ontwikkeld door het volgen van een vogelcursus of deelname aan excursies met de Vogelwerkgroep. Daarnaast zijn kennis en vaardigheid voor het herkennen en onderscheiden van vogelgeluiden van belang om vogels te kunnen lokaliseren.

“Want die Baardmannetjes die we vandaag zagen aan het geluid hoorden wij dat ze er zaten, anders zou je er dus voorbij lopen. En dat weet je gewoon, want die zitten in riet, oud riet [...] en dan heel langzaam komen ze omhoog. Maar als je dat geluid niet kent dan weet je niet dat er een Baardmannetje daar ergens zit” [I21.R1]

Deze kennis en vaardigheid wordt opgedaan en verder ontwikkeld door het af luisteren van bandjes en het volgen van een vogelzangcursus. Ook zijn er naast praktische kennis en vaardigheid een aantal kenmerkende handelingsrepertoires uit de analyse van de interviews naar voren gekomen. Beoefenaars nemen altijd een verrekijker mee.

“Een verrekijker neem ik altijd mee. Een telescoop heb ik meestal thuis liggen omdat er genoeg anderen zijn die een telescoop hebben, dat gesjouw” [I21.R1]

Daarnaast zoeken respondenten speciaal vogelrijke gebieden op en komen zij vaak vroeg in de ochtend naar een natuurgebied om zoveel mogelijk drukte te mijden. Deze praktijk wordt vooral individueel uitgeoefend of samen met anderen die dezelfde interesse delen. Dit

biedt de kans om elkaar tips uit te wisselen en bestaande kennis en vaardigheid verder te ontwikkelen.

“Het hadden er wel iets meer mogen zijn en als je dan andere vogelaars tegenkomt kun je elkaar ook nog wat tips geven dus dat is ook wel weer leuk, zeker in zo’n hut” [I28.R1]

Opvallend is dat een deel van de respondenten niet individueel de Oostvaardersplassen bezoekt maar deelneemt aan een excursie van de Vogelwerkgroep. Een ander aspect wat naar voren komt, is dat alle respondenten een IVN Natuurgidsen cursus hebben gevolgd welke een belangrijke bron van competentievorming blijkt.

4.1.3 Betekenissen

Het natuurbeeld dat bezoekers die de praktijk vogels kijken beoefenen hanteren heeft grote invloed op hun beleving van de Oostvaardersplassen en de betekenis die zij toekennen aan het natuurgebied en de praktijk zelf. Beoefenaars hanteren een relatieve smalle definitie van natuur. Zo wordt echte natuur omschreven als natuur die nog niet is aangetast door menselijk ingrijpen.

“Ik denk iets van onaangetast [...] flora en fauna. Dus iets wat zijn gangetje gaat dat groeit en bloeit zonder dat wij daarin ingrijpen” [I6.R1]

Beoefenaars vinden het belangrijk dat planten en dieren hun gang kunnen gaan, zonder het ingrijpen van de mens. Hierbij speelt het ecosysteem een belangrijkere rol dan individuele planten of dieren. Het ideaalbeeld is dat dit ecosysteem zichzelf zonder ingrijpen van de mens in stand kan houden.

“Voor mij is het wel een soort van systeem zeg maar een soort biotoop [...] die zichzelf in stand kan houden” [I28.R1]

Toch wordt ook het creëren van randvoorwaarden door de mens voor natuurontwikkeling gezien als echte natuur. Het natuurbeeld van respondenten die het vogels kijken beoefenen komt het meest overeen met het *wildernis natuurbeeld*.

Dierontmoetingen

Het blijkt dat de interesse voor vogels in eerste instantie wordt gewekt dichtbij huis, bijvoorbeeld in de tuin. Door het plaatsen van een voederhuisje of het ophangen van vetbollen in de winter, groeit de interesse in vogels uit tot de praktijk *vogels kijken*.

“Dat is al heel wat jaren geleden met het voederhuisje [...] dat is ook heel mooi als je in de voortuin in de winter en je hebt er van allerlei eten hangen, vetbollen enzo, dan is dat gewoon ook erg leuk om te zien. En dat gevoel. Ja, dat blijft” [PI04.R1]

Vogels roepen verwondering op voor de natuur, ook het feit dat zij kunnen vliegen en overleven draagt bij aan deze verwondering. Eén van de iconische vogelsoorten van de Oostvaardersplassen die in de interviews vaak wordt genoemd is de ijsvogel. De ijsvogel spreekt vooral aan vanwege zijn opvallende blauwe kleur.

“Het ijsvogeltje wordt ik altijd blij van als ik die zie. Ik zie hem vaak. Maar elke keer weer denk ik wauw wat een mooie blauwe kleur. Schitterend. Schitterend” [I21.R1]

Naast de betekenis van vogels speelt de biofysische omgeving van de Oostvaardersplassen een belangrijke rol. Vooral het ruige en ongerepte karakter van de Oostvaardersplassen wordt door beoefenaars gewaardeerd.

Landschapsbeleving

Het afwisselende landschap van de Oostvaardersplassen met de combinatie van bos, water en riet en de grote verscheidenheid aan vogels zorgen voor een dynamische omgeving die altijd anders is.

“En hier is het altijd anders. Het water, je hebt een stukje bos. Ja. Je hebt veel vogels heel veel vogels en het leeft allemaal wat meer vindt ik. Het gebied leeft meer dan bijvoorbeeld de Veluwe” [PI04.R1]

Omdat er minimaal wordt ingegrepen in het gebied veranderd het continu en is het zichtbaar in ontwikkeling. Opvallend is dat bosgebieden niet de voorkeur lijken te hebben bij beoefenaars.

“Een bosgebied dat wordt op een gegeven moment saai. Een boom vooraan die is hetzelfde [...] als achteraan. En hier zie je van alles. Het leeft veel meer en dat maakt het mooi denk ik, dat maakt het een mooi gebied” [PI04.R1]

Afgezien van de biofysische omgeving van de Oostvaardersplassen en de verscheidenheid aan vogels die in het gebied voorkomen speelt ook de betekenis van de praktijk zelf een belangrijke rol. Wat uit de analyse sterk naar voren komt zijn de aspecten spanning en verassing.

Rust en ontspanning

Beoefenaars geven aan dat van tevoren nooit met zekerheid kan worden gesteld welke vogels zullen worden aangetroffen en hoelang een vogel blijft zitten. Deze onzekerheid draagt bij aan het feit dat de praktijk des te meer voldoening geeft als er wél een bijzondere of mooie vogel wordt gespot.

“Het is ook wel spannend gewoon om te kijken en heel vaak zie je ze niet maar als je ze dan vaker ziet dan is dat gewoon echt wel heel, dat geeft heel veel voldoening” [I28.R1]

Verder wordt de praktijk buiten in de natuur beoefend en zorgt het feit dat je op één ding

gericht bent voor zowel rust, ontspanning als actief iets ontdekken. Respondenten geven bovendien aan dat zij zich bij het beoefenen van deze praktijk onderdeel voelen van de natuur.

“Rust, ruimte, lekkerbuiten. Geluiden van vogels. Een soort eenheid met de natuur” [I28.R2]

Zoals beschreven in de sub-paragraaf competenties speelt het herkennen van vogel geluiden in deze praktijk een belangrijke rol door op deze manier vogels te kunnen lokaliseren.

Storende elementen

In de context van de Oostvaardersplassen wordt het herkennen van vogelgeluiden soms beperkt. De spoorlijn zorgt er namelijk voor dat de stilte in het gebied wordt verstoord en dat het geluid van vogels moeilijker hoorbaar is.

“Het hoort erbij je raakt eraan gewend maar dan hoor je op een gegeven moment een Baardmannetje en dan denk je oh uh nu is het weg. En het is heel belangrijk dat je hoort waar die zit want die gaat omhoog [...] Ik vind het wel jammer voor het gebied want de vogels hoor je de helft van de tijd niet” [I21.R1]

Naast het geluid van de spoorlijn speelt ook de wind een belangrijke rol. Wind zorgt er voor dat kleine vogels minder actief en zichtbaar zijn en ook vogelgeluiden zijn moeilijker hoorbaar. Opvallend is dat alle respondenten lid zijn van de Vogelbescherming; dit illustreert hun enthousiasme en belangstelling voor vogels, natuur en natuurbeleving.

4.1.4 Samenhang elementen

Praktijken worden op een dynamische manier gevormd door samenhang van de drie elementen *materialen*, *competenties* en *betekenissen*. Door de interesse in vogels welke wordt gewekt dichtbij huis of via een voorbeeldfiguur, willen respondenten hun kennis en vaardigheid in het spotten van vogels vergroten. Hiervoor besluiten zij een verrekijker, vogelboeken en gidsjes aan te schaffen en een vogelcursus te volgen. Dit leidt er toe dat beoefenaars speciale gebieden opzoeken waar veel vogels te vinden zijn, waarbij ook vogelhutten van betekenis worden omdat deze vaak te vinden zijn op plekken waar veel vogels verzamelen. De betekenis van de biofysische omgeving hangt direct samen met de aanwezigheid van vogels, waardoor niet zozeer bosgebieden maar juist open en watergeoriënteerde gebieden als betekenisvol worden ervaren. Hier zijn veel vogels te vinden en kunnen ze goed worden geobserveerd. Omdat vogel geluiden belangrijk zijn voor het herkennen en spotten van vogels ontwikkelen beoefenaars vaardigheid in het herkennen van vogelgeluiden doormiddel van bandjes af luisteren of cursus te volgen, afleidende geluiden worden dan ook als storend ervaren. Beoefenaars hanteren het natuurbeeld waarin de autonomie van de natuur en het ontbreken van menselijke invloeden een belangrijke rol spelen. Alleen ongerepte natuur wordt gezien als *echte* natuur. Beoefenaars geven aan dat in een ideale situatie de natuur in balans is en een ecosysteem zichzelf in stand kan houden. Toch wordt natuur die zich spontaan heeft ontwikkeld aan de hand van door de mens gecreëerde randvoorwaarden ook gezien als *echte* natuur.

4.2 Fotograferen

Deze paragraaf beschrijft de natuurgerelateerde recreatiepraktijk fotograferen. Deze praktijk kan worden getypeerd als *het maken van foto's van vogels en andere dieren, landschappen en close-ups van natuurlijke scenes*. De drie elementen *materialen, competenties en betekenissen* en hun onderlinge samenhang die tezamen de recreatiepraktijk vormen worden in de volgende sub-paragrafen verder besproken.

4.2.1 Materialen

De fotocamera vormt het belangrijkste onderdeel van de uitrusting van bezoekers die de praktijk fotograferen bedrijven. De fotocamera vormt een essentieel onderdeel want zonder camera is het niet mogelijk om deze praktijk te bedrijven. Hoewel respondenten ook aangeven te beschikken over wandelschoenen vormen deze een veel minder belangrijk onderdeel van deze recreatiepraktijk. Uit de analyse van de interviews blijkt dat in de context van de Oostvaardersplassen respondenten met name komen om de dieren die in het gebied rondlopen, zoals herten, de vos, de ijsvogel, de zeearend en in het bijzonder de Konikpaarden te fotograferen. In de sub-paragraaf betekenissen zal in detail worden beschreven waarom de Konikpaarden zo'n grote aantrekkingskracht hebben op deze respondenten. Naast de dieren lijkt het landschap op zich geen belangrijke rol te spelen.

“Het landschap op zich het is, laat ik het zo zeggen als wij de Konikpaarden niet hadden getroffen en gezien. En er middenin gestaan, tussenin, ze liepen voor en achter ons langs, wij hoorden bij de groep laten we het zo maar zeggen, dan was het vrij saai geweest. En dat doet natuurlijk ook de tijd, de jaargetijden en het weer. Het was vrij grijs dus dan is alles een beetje anders dan wanneer je een mooi zonnetje of wolkenlucht hebt en volop bloei met bloemen of vlindertjes en dat soort dingen. Dan is er meer te zien dan dat er nu in deze tijd van het jaar is” [PI01.R1]

Toch worden in de interviews ook het weidse landschap van de Oostvaardersplassen en de combinatie van bos, water en riet en het ruige karakter van het gebied genoemd. In het bovenstaande citaat valt op dat de vier jaargetijden een belangrijk onderdeel vormen van de recreatiepraktijk fotograferen. Hier zal in de sub-paragraaf betekenissen op worden ingegaan. In tegenstelling tot de praktijk vogels kijken, wordt er door respondenten die de praktijk fotograferen bedrijven expliciet ingegaan op de vele dode bomen in het gebied.

“Dit vond ik [...] in het begin heel erg groen maar zodra ik richting de Zeearend loop [...] dat het gebied [...] vond ik het iets minder omdat je daar ook veel afgebroken bomen ziet en als je daar dan naar de post toe loopt dan kom je wel Konikpaarden tegen, wat ik dan wel erg mooi vond. Op een halve meter bij mij zelfs vandaan dus dat was wel mooi om te zien” [I16.R1]

Naast de dode bomen wordt ook het nieuwe betonnen pad in De Driehoek genoemd, hierop wordt in de sub-paragraaf betekenissen verder ingegaan. Behalve de materialen zijn voor de

recreatiepraktijk fotograferen specifieke competenties en handelingrepertoires vereist. In de volgende sub-paragraaf worden deze beschreven.

4.2.2 Competenties

Voor het maken van foto's van dieren, landschappen en natuurlijke scènes zijn kennis en vaardigheden nodig. Allereerst is dit nodig voor het omgaan met een fotocamera en fotograferen in het algemeen. Uit de analyse van de interviews kwam ook naar voren dat voor het maken van mooie foto's kennis van compositie(regels) essentieel is. Compositie speelt een belangrijke rol bij het maken van een goed geslaagde foto.

“Dan heb je nog [...] wat je in de schilderkunst ook hebt, daar heb je gulden regel, hier heb je de regel van derden noem maar op dat soort dingen. Compositie dat soort dingen daar moet je een beetje vanaf weten en daardoor kun je steeds mooiere en betere foto's maken die ook een ander aanspreken” [PI01.R1]

Deze kennis en vaardigheden worden door respondenten op verschillende manieren eigen gemaakt. Sommige mensen hebben gevoel voor compositie en verhoudingen in zich, maar deze vaardigheden kunnen ook worden aangeleerd.

“Er zijn sommige die hebben het in zich, dat is natuurlijk zo. Maar anders kijken kun je ook leren. Het is, als je een tijdje bezig bent met fotografie en je rijdt met de auto dan moet je niet teveel om je heen kijken natuurlijk, dat mag niet. Maar je ziet wel, dan zie je iets en dan heb je daar gelijk een soort compositie bij” [PI01.R1]

Belangrijke bronnen van kennis van compositie en fotografie zijn allereerst boeken. Daarnaast worden kennis en vaardigheid eigen gemaakt en verder ontwikkelt door veel te fotograferen, mee te lopen met andere fotograferen die tips kunnen geven en het volgen van een fotografie cursus of workshop.

“Ik heb een gedeelte zelf [...] en een gedeelte met mensen meegelopen die al een tijdje bezig waren dus die je dan tips kunnen geven. En ik heb één fotocursus gevolgd” [I16.R1]

Uit de analyse van de interviews kwam verder naar voren dat andere fotograferen via sociale media en met name via Facebook een belangrijke rol spelen in het ontwikkelen van fotografie vaardigheden. Via Facebook zoeken respondenten anderen op en geven zo online tips en feedback op elkaars foto's.

“Een groepje op Facebook en dan laten we elkaar foto's zien en dan geven we commentaar. Reacties geven we dan daarop, dus daardoor leer je ook steeds meer van een ander. Hè die kijkt zo, die kijkt zo, dat soort leuke dingen” [PI01.R1]

Naast kennis en vaardigheid blijken de recreatiepraktijk fotograferen ook een aantal

kenmerkende handelingsrepertoires te laten zien. Zoals eerder beschreven vormt de fotocamera het belangrijkste onderdeel van de uitrusting van respondenten. Uit de analyse van de interviews kwam naar voren dat respondenten altijd een camera bij zich hebben.

“Altijd een fototoestel bij me. Niet altijd een grote ofwel een compact maar goed daar valt ook nog wel wat in te stellen dus dat gaat ook wel” [PI01.R1]

Net als de recreatiepraktijk vogels kijken, wordt de recreatiepraktijk fotograferen vooral individueel bedreven of met anderen die dezelfde interesse in fotografie delen en dus deel uitmaken van dezelfde recreatiepraktijk.

“Maar we hebben wel een groepje fotografen die mekaar vroeger al getroffen hebben en die zijn door blijven gaan. En nu komen ze één keer in de maand bij elkaar om een bepaald ding, een bepaald onderwerp op de foto te zetten, ik noem maar iets” [PI01.R1]

Ook in het contact tussen respondenten die deze recreatiepraktijk bedrijven spelen sociale media weer een belangrijke rol. Naast het geven van tips en feedback wordt Facebook ook gebruikt om te communiceren over waar bepaalde dieren zoals bijvoorbeeld de ijsvogel zich bevinden en voor het maken van afspraken om samen met een groep te gaan fotograferen.

“Ik heb nu een paar vrienden [...] maar ook mensen die via de Facebook Natuurfotografie, die dan zeggen ik ga vandaag naar de Oostvaardersplassen en dan zeg van ik ga mee en dan gaan we met zijn tweeën of drieën en we zijn nu met een klein groepje die vaker samen gaan. Een vrouw uit Deventer die komt bijvoorbeeld iedere keer” [I13.R1]

Opvallend is dat een deel van de respondenten die individueel naar de Oostvaardersplassen komen om te fotograferen, deelneemt aan een georganiseerde fotografiecursus of workshop. Eenzelfde beeld geven een aantal respondenten in de recreatiepraktijk vogels kijken, die ook deelnemen aan georganiseerde vogelexcursies.

4.2.3 Betekenissen

In deze sub-paragraaf wordt verder in gegaan op de verschillende betekenissen van de recreatiepraktijk fotograferen. In tegenstelling tot het beoefenaars van de praktijk *vogels kijken* hanteren deze respondenten een minder duidelijke en bredere definitie van natuur. Aan de ene kant worden gebieden als de Serengeti genoemd als zijnde echte natuur, maar ook het spontaan nestelen van de Zeearend in gebieden waar de mens een grote invloed op uitoefent zoals het duingebied worden genoemd als zijnde *echte* natuur. Er wordt dan ook geen duidelijke scheidingslijn getrokken tussen natuur en cultuur. Respondenten geven aan het belangrijk te vinden dat de natuur zijn gang kan gaan, onvoorspelbaar is en niet alleen in dienst van de mens.

“Nou ik vind wel dat het belangrijk is dat de natuur ook zijn gang gaat. Als daar een

stukje is wat ik [...] niet mooi vind weetje, dat is niet hoe de natuur is. De natuur is de natuur” [I16.R1]

Zij vinden het leuk als natuurgebieden toegankelijk zijn voor het bedrijven van de praktijk fotograferen maar teveel recreatie kan de natuur ook kapotmaken, de natuur wordt gezien als kwetsbaar. Voor natuurbehoud en het onderhoud van de natuur in Nederland speelt de mens echter wel een belangrijke rol, daarom wordt beperkt natuurbeheer en ingrijpen van de mens geaccepteerd vanuit zowel ecologisch als esthetisch oogpunt.

“Voor het onderhoud denk ik dat we daar een belangrijke rol in kunnen spelen” [I14.R1]

De respondenten die de recreatiepraktijk fotograferen bedrijven hanteren een natuurbeeld wat het meest overeen komt met het *brede natuurbeeld*.

Dierontmoetingen

Zoals eerder aangegeven komen respondenten met name naar de Oostvaardersplassen om de Konikpaarden te fotograferen. Uit de analyse van de interviews blijkt dat de Konikpaarden aantrekkelijk zijn omdat ze fotogeniek zijn, van jong tot oud in het gebied rondlopen en de vacht in allerlei kleuren is. Daarnaast zijn de dieren van dichtbij te benaderen en vinden er allerlei sociale interacties tussen de paarden plaats wat de dieren interessant maakt om te fotograferen.

“En dan kom je die paardjes tegen en dat is dan helemaal mooi. Van jong tot oud, ze zijn aan het hollen en een beetje aan het gek doen dan kun je je als fotograaf helemaal uitleven” [PI01.R1]

“Maar als het zoiets is met wat we nu hebben meegemaakt met die paarden die tegen mekaar aan het vechten waren op die manier nou dat is mooi. En vooral voor fotografen als je die actie vast kunt leggen. Dat is mooi” [PI01.R1]

Naast de betekenis van de Konikpaarden spelen ook het landschap op zichzelf een belangrijke rol. Het weidse landschap van de Oostvaardersplassen met de combinatie van bos, water en riet en het ruige karakter van het gebied worden door deze respondenten zeer gewaardeerd.

Landschapsbeleving

De combinatie van bos, water en riet en de dieren die in de Oostvaardersplassen vrij rondlopen zorgen voor een afwisselend landschap. Omdat er in het gebied weinig wordt ingegrepen door de mens verandert het landschap continu en toont het bij ieder bezoek anders. Het verrassingselement welke dieren je zal tegenkomen draagt bij aan de onvoorspelbaarheid van het gebied.

“Het is ruig en helemaal anders. Anders heb je gewoon een boom en een bos [...] het

verandert ook iedere keer weer, dan zijn er weer bomen omgevallen en dan heb je weer een hele andere scene zeg maar [...] het is altijd wat anders” [I13.R1]

Zoals eerder beschreven spelen ook de vier seizoenen een opvallende rol binnen de recreatiepraktijk fotograferen. Naast het gevarieerde landschap dragen de seizoenen bij aan afwisselende scènes in de Oostvaardersplassen. Respondenten geven aan dat ieder seizoen iets anders biedt en zo zijn charmes heeft.

“Het is wel anders dan anders, ik vind ieder seizoen heeft zijn charmes. Je hebt de lente dan is het heel mooi met de veulentjes en dan heb je de zomer met die gele bloemen, de koolzaad bloemen. Nu is het een beetje ruig met de bladeren die van de bomen zijn en een beetje herfstkleuren. De winter vind ik jammer dat je dan niet foto's kan maken in de winter want je mag er niet in. Want dat zou ik nog wel leuk vinden om dan die paarden in de sneeuw ofzo, maar helaas” [I13.R1]

Opvallend hierbij is dat een groot deel van de respondenten aangeeft dat zij graag in de winter nog eens in het gebied zouden willen fotograferen. Zij vinden het jammer dat de Oostvaardersplassen in de winter niet voor bezoekers toegankelijk zijn.

Rust en ontspanning

De betekenis van de recreatiepraktijk zelf spelen ook een belangrijke rol. Het eerste aspect wat uit de analyse van de interviews naar voren komt zijn de elementen rust en ontspanning.

“Voor mij is het ontspanning [...] ik ben niet zo gebrand op van ik moet, ik geniet van het moment. Kom ik iets tegen oké dan is het mooi meegenomen dan kan ik het fotograferen” [I16.R1]

Naast rust en ontspanning geven respondenten aan ook graag buiten te zijn. Naast fotograferen speelt dan zeker ook het genieten van de natuur een grote rol.

Storende elementen

Behalve de positieve ervaringen van respondenten komt uit de analyse van de interviews naar voren dat de grote hoeveelheid dode bomen in het gebied, als minder aantrekkelijk worden ervaren. Dit omdat de dode bomen er troosteloos uitzien.

“Ik vind omdat het er af en toe een beetje troosteloos uitzag wat de bomen betreft dus veel omgewaaide geknakte bomen, af en toe een beetje een slagveld en dat vond ik wel jammer” [I14.R1]

Een ander aspect dat door respondenten als minder aantrekkelijk wordt ervaren is het nieuw aangelegde betonpad in De Driehoek. Dit pad valt op omdat respondenten het niet natuurlijk vinden en daarom niet passend bij het gebied.

“En wat moet je nou zeggen van die betonplaten. Ik weet dat er natuurlijk mensen zijn die ook graag in de natuur willen wandelen maar als je dat zo helemaal rondloopt. Dat laatste stuk was dan geen betonpad maar ik vind het een beetje niet passen” [PI01.R1]

Hoewel respondenten het pad niet vinden passen bij het gebied geven zij wel aan te begrijpen met welke intenties en voor welke doelgroep dit pad is aangelegd. Het had echter wat hen betreft niet hoeven.

4.2.4 Samenhang elementen

In de recreatiepraktijk fotograferen vormt de fotocamera het belangrijkste onderdeel van de uitrusting. Voor het omgaan met de camera en het gebruik van compositie om foto's te maken die door iedereen mooi worden gevonden zijn kennis en vaardigheid nodig. Deze kennis en vaardigheid wordt opgedaan door het lezen over fotografie en het volgen van een fotocursus of workshop. Respondenten hebben altijd een fotocamera bij zich en komen naar de Oostvaardersplassen omdat zij graag buiten zijn en om de Konikpaarden te fotograferen omdat deze dieren fotogeniek zijn, in allerlei leeftijden in het gebied voorkomen en van dichtbij kunnen worden benaderd. De biofysische omgeving zorgt vooral voor een afwisselende setting en ook de vier seizoenen dragen hieraan bij. Respondenten vinden het dan ook jammer dat zij in de winter niet het gebied in kunnen gaan om de dieren te fotograferen in de sneeuw. Facebook speelt een belangrijke rol bij het vinden van gelijkgestemden en het geven van commentaar op foto's. De dode bomen in het gebied worden vanuit esthetisch oogpunt als minder aantrekkelijk ervaren. Respondenten hanteren geen duidelijke scheidingslijn tussen natuur en cultuur en hebben een brede definitie van natuur. Beperkt ingrijpen van de mens vanuit esthetisch oogpunt en/of vanuit ecologisch oogpunt wordt daarom geaccepteerd.

4.3 Ommetje maken

De recreatiepraktijk ommetje maken kan worden getypeerd als *het maken van een kleine rondwandeling met het doel te ontspannen*. De drie elementen *materialen*, *competenties* en *betekenissen* waaruit de recreatiepraktijk bestaat en hun samenhang worden verder besproken in de volgende sub-paragrafen.

4.3.1 Materialen

Er zijn een aantal algemene kenmerken die de recreatiepraktijk ommetje maken onderscheidt van de andere recreatiepraktijken in de Oostvaardersplassen. In tegenstelling tot wandelen speelt de afgelegde afstand in deze praktijk geen belangrijke rol en maken wandelschoenen geen onderdeel uit van de uitrusting van respondenten die deze praktijk bedrijven. Er maken geen specifieke objecten deel uit van een uitrusting. Hoewel een aantal respondenten aangeeft wel over wandelschoenen of een verrekijker te beschikken kwam uit de analyse van de interviews naar voren dat deze materialen bij een bezoek aan de Oostvaardersplassen geen onderdeel uitmaken van de uitrusting.

“Want wij zijn wel wandelaars maar niet met dikke schoenen en dingen weet je wel een beetje nette paden” [I08.R1]

“We waren eigenlijk niet van plan dus mijn wandelschoenen liggen thuis” [I12.R1]

De biofysieke omgeving speelt wel een belangrijk onderdeel van deze praktijk. In de context van de Oostvaardersplassen worden door respondenten met name de weidsheid en vergezichten die het gebied biedt en het afwisselende landschap met de combinatie van bos, water, riet en open vlakten genoemd.

“Ik vind de afwisseling erg mooi. De bossen, de bosgebieden maar ook het weidse, de uitzichten, die kale stukken. Ja, daar kan ik van genieten hoor” [I05.R1]

Hoewel dieren niet centraal staan in deze praktijk vormen zij wel onderdeel van de biofysieke omgeving en maken zij het natuurgebied interessant en aantrekkelijk.

“De combinatie hè. De combinatie van water en vlaktes en de dieren dat maakt het geheel compleet. Want als je hier alleen maar water hebt en open vlakten dan is het niet aantrekkelijk dus het is een combinatie van dingen” [I15.R1]

Verder kwam uit de analyse van de interviews naar voren dat de respondenten in tegenstelling tot het afwisselende landschap wat als mooi wordt ervaren, en de grote hoeveelheid dode bomen in het gebied er minder aantrekkelijk vonden uitzien.

“Nou het vele dode hout dat vind ik dan een minpuntje. Maar dan tussen het dode hout zie je dan de beesten hè dus eerst dan loop je erlangs en later dan zie je dus dat er wel degelijk leven tussen zit. [...] Ik had meer het is nu november dus je kan niet verwachten dat het allemaal groen is maar het ligt wel de hele route door dat hele gebied hierzo, dat is bijna dood” [I15.R1]

Naast de dode bomen werden ook de materialen waarvan de paden zijn gemaakt in zowel het Oostvaardersveld als in De Driehoek door respondenten genoemd. Hier zal in de sub-paragraaf betekenissen verder op in worden ingegaan.

4.3.2 Competenties

Voor het bedrijven van de recreatiepraktijk ommetje maken zijn geen specifieke kennis en vaardigheden vereist. Wel heeft de praktijk een aantal kenmerkende handelingsrepertoires die naar voren komen uit de analyse van de interviews. Zoals beschreven in de sub-paragraaf materialen geven respondenten aan te beschikken over wandelschoenen maar deze bij hun bezoek aan de Oostvaardersplassen geen deel uitmaken van de uitrusting.

“Dan doe ik wel een rugzakje mee omdat dat beter loopt dan een tas. Wat water en mijn

wandelschoenen, nou vandaag niet eens maar normaal gesproken mijn wandelschoenen"
[I05.R1]

Ook de verrekijker komt in de sub-paragraaf materialen ter sprake. Zo geeft een respondent aan wel te beschikken over een verrekijker maar dat deze bij een bezoek aan de Oostvaardersplassen geen onderdeel uitmaakt van de uitrusting. Bij vakantie in eigen land echter, vormt de verrekijker wel een vast onderdeel van de uitrusting.

"Als we op vakantie gaan in Nederland dan is het onderdeel van de uitrusting" [I15.R1]

Behalve de praktijk ommetje maken geven respondenten aan dat zij ook vaak fietsen. Ook blijkt een aantal respondenten elke avond een wandelingetje door de wijk te maken, wat kan worden gezien als een handelingsrepertoire dat onderdeel uitmaakt van de recreatiepraktijk ommetje maken.

"Wij gaan meestal iedere avond in de wijk na het eten sowieso" [I08.R2]

Opvallend is dat een groot deel van de respondenten bij hun bezoek aan de Oostvaardersplassen toevallig in de buurt van het gebied zijn vanwege een afspraak of een weekendje weg. Zij geven aan niet speciaal naar het gebied te zijn gekomen als zij niet al in de buurt zouden zijn.

4.3.3 Betekenissen

In deze sub-paragraaf wordt verder in gegaan op de verschillende betekenissen binnen de praktijk ommetje maken. Zoals eerder beschreven heeft het maken van een kleine rondwandeling het doel te ontspannen. Respondenten hanteren een vrij brede definitie van natuur waarbij het aspect of deze natuur is aangelegd of niet een belangrijke rol speelt.

"Ik kan ook heel erg van het kleine hé, een bloemetje in de tuin of [...] tussen de tegels, daar kan ik ook echt van genieten" [I05.R1]

De natuur is voor de mens om ervan te genieten, daarom moeten natuurgebieden toegankelijk zijn voor recreanten anders heeft het verder geen waarde. Om dit te realiseren moet de natuur actief door de mens worden beheerd.

"Daar ben ik helemaal tegen want dan heeft het voor mij geen waarden. Wel voor de natuur zelf, voor die dieren maar het moet toegankelijk zijn" [I08.R1]

"Dus je moet ook niet zo moeilijk doen als je een beetje de natuur een beetje stuurt zeg maar" [I12.R2]

De Oostvaardersplassen is een goed voorbeeld waar mede door de mens een mooi gebied is ontstaan. Het natuurbeeld van respondenten van de praktijk ommetje maken komt daarom

het meest overeen met de kenmerken van het esthetisch natuurbeeld.

Dierontmoetingen

Hoewel dieren niet centraal staan vormen zij wel een belangrijk onderdeel van de biofysieke omgeving. Dieren in de Oostvaardersplassen zorgen voor een verrassingselement, voor levendigheid en maken het gebied tot een interessante omgeving.

“Inderdaad al die verschillende soorten dieren en het verrast me altijd ook elke keer weer”
[I05.R1]

“Waar ook een beetje leven is dat je wat om je heen ziet want ik vind het al als je in het najaar in de bossen loopt dan is het akelig stil” [I15.R1]

“Wij zagen wat we dachten schapen misschien maar dan blijken het toch paarden te zijn, wij dachten zoveel paarden zullen er niet staan. Ik zag wel zeshonderd schapen dacht ik, maar het zijn toch paarden” [I08.R1]

Naast de dieren speelt het landschap op zichzelf een belangrijke rol. De weidsheid en vergezichten die het gebied biedt met de dieren op het land, in de lucht en in het water worden specifiek genoemd door respondenten.

Landschapsbeleving

Het weidse karakter van de Oostvaardersplassen zorgt niet alleen voor een omvangrijk uitzicht en dat in bijna alle richtingen ver weg kan worden gekeken, het zorgt er ook voor dat de luchten zelf gaan meespelen in het geheel.

“Openheid, mooie luchten, ondanks het weer. Dat je toch rondom heel ver kan kijken”
[I08.R1]

Een ander aspect dat naar voren komt, is de grote hoeveelheid dode bomen in het gebied. Hoewel deze bomen aan de ene kant als fascineren werden ervaren en tot de verbeelding spreken, zorgt de grote hoeveelheid afgebroken takken en dode boomstronken volgens respondenten voor een rommelige uitstraling.

“Ik vind dat doodse soms ook heel intrigerend, al die dode bomen stukken enzo, dan denk ik daar zijn hele kuddes langs gelopen. Ik denk niet dat iedereen er zo over denk maar ik vind het wel mooi” [I05.R1]

“Met die bomen die er zo uitzien dat zie je eigenlijk niet zo vaak. Dat zeg ik al als ze het overal zo zijn gang laten gaan dan zou heel Nederland er vroeger uitgezien hebben. Het was vroeger ook alleen maar bos hier” [I08.R1]

“Ik vind als je over dat pad loopt ook hele stukken waar het erg rommelig is. Het zal wel erbij horen maar voor mijn gevoel kunnen ze het een beetje meer in de natuur ook opruimen” [I12.R1]

Behalve de betekenissen van de dieren en het landschap op zichzelf, speelt ook de betekenis van de recreatiepraktijk zelf een belangrijke rol.

Rust en ontspanning

Respondenten blijken met name deze praktijk te bedrijven voor de rust en ontspanning in combinatie met het genieten van de natuur.

“Onthaasten en eigenlijk doe je niks, maargoed als je dat kan combineren met toch mooie uitzichten en rust dat is ideaal” [I08.R1]

Door deze respondenten is specifiek ingegaan op de materialen van de wandelpaden van zowel De Driehoek als het Oostvaardersveld.

Storende elementen

In De Driehoek is recent het bestaande wandelpad voorzien van beton. In tegenstelling tot respondenten die de praktijk fotograferen bedrijven en het betonpad niet bij het natuurgebied vonden passen, gaven deze respondenten aan het pad juist wel fijn te vinden, zolang er ook genoeg alternatieve routes aanwezig zijn in het gebied.

“Maar zo’n betonnen pad dat is wel ideaal” [I08.R1]

“Dat is een klein stukje natuurlijk, ik denk ach ja er zijn mensen met rolstoelen, buggy’s en je moet met iedereen rekening houden. Het is ook prima zolang er maar genoeg alternatieve zijn” [I05.R1]

Ook het Oostvaardersveld is de afgelopen jaren heringericht en beter toegankelijk gemaakt voor recreanten door onder andere aanleg van nieuwe wandelroutes. Uit de analyse kwam naar voren dat respondenten met name het materiaal waar deze wandelpaden van zijn gemaakt en met specifiek de aanwezigheid van glas als negatief ervaren.

“Heel veel glas op de paden dat is me wel heel erg opgevallen. Ja, dat stoorde me wel ik dacht van nou dat lijkt me niet veilig voor de beesten” [I05.R1]

“Het loopt ook niet lekker met al dat keitjes en dingetjes, dan kan je beter de andere kant op lopen. De groene route zeg maar” [I05.R1]

Goed begaanbare wandelpaden dus belangrijk maar de materialen waarvan de paden zijn aangelegd moeten wel veilig zijn en comfortabel lopen.

4.3.4 Samenhang elementen

In deze recreatiepraktijk is het doel een kleine rondwandeling te maken als ontspanning. Respondenten beschikken wel over wandelschoenen of een verrekijker maar deze objecten maken bij de praktijk geen onderdeel uit van de uitrusting. Er wordt veel waarde gehecht aan veilige en comfortabele wandelpaden. Voor deze praktijk zijn verder geen specifieke kennis of vaardigheid vereist. Het afwisselende landschap en de variatie aan dieren zorgen, net als de weidse uitzichten voor een indrukwekkende en rustgevende omgeving waarbij ook de luchten meespelen. Respondenten hanteren een redelijk brede definitie van natuur waarbij het aspect of het is aangelegd of niet een belangrijke rol speelt. Natuurgebieden moeten voor de recreatie toegankelijk zijn anders hebben ze weinig nut. De grote hoeveelheid dode bomen in de Oostvaardersplassen werd als minder aantrekkelijk en rommelig ervaren. Natuurbeheer speelt volgens deze respondenten dan ook een belangrijke rol om natuurgebieden verzorgd en aantrekkelijk te maken.

4.4 Rondstruinen

De recreatiepraktijk rondstruinen kan worden omschreven als *al rondzwerfend kijken of je iets van je gading kunt vinden*. Een belangrijk onderdeel van deze praktijk is het rondzwerfen over de vele paden in het gebied en in tegenstelling tot de praktijk *ommetje maken* is het doel om iets moois te zien. Dit kunnen zowel dieren als mooie plekken in het gebied zijn. In de volgende sub-paragrafen worden de drie elementen *materialen*, *competenties* en *betekenissen* waaruit de recreatiepraktijk bestaat in meer detail beschreven.

4.4.1 Materialen

In deze praktijk vormen wandelschoenen het belangrijkste onderdeel van de uitrusting. Ook komt naar voren dat de meeste respondenten ook hun kleding keuze hebben aangepast, om zo tegen regen bestand te zijn of door lichtgekleurde kleding minder op te vallen in de vegetatie.

“Mijn wandelschoenen en een beetje tegen de regen bestand, maar vandaag is het niet gaan regenen” [I18.R1]

Naast de uitrusting vormt ook de biofysieke omgeving een belangrijk onderdeel van de praktijk. In de context van de Oostvaardersplassen worden met name het moeraslandschap met zijn combinatie van water en riet, de weidse vergezichten die het gebied biedt en de vele bomen die aan het einde van hun Latijn zijn door respondenten genoemd.

“Je hebt echt het water je hebt dat weidse en juist die halfdode bomen, wat zo typerend is voor dit gebied” [I07.R1]

“De weidsheid en de bomen die zo kaal waren die wilgen allemaal, we hebben uiteindelijk ook nog een aantal dieren gezien” [I18.R1]

Zoals wordt beschreven in bovenstaand citaat vormen ook de dieren een belangrijk onderdeel van de biofysische omgeving. Naar voren komt dat bij deze praktijk vooral de paarden, herten en vogels de respondenten aanspreken.

“Maar vooral ook de paarden die er lopen en de herten, want die kun je hier gewoon goed zien” [I07.R1]

Naast de biofysische omgeving worden het nieuwe betonpad in De Driehoek en de aanwezigheid van de spoorlijn door respondenten genoemd. Hier zal in de sub-paragraaf betekenissen in meer detail op worden ingegaan.

4.4.2 Competenties

Praktisch gezien zijn er voor het al rondzwervend kijken naar mooie plekken en dieren vinden weinig kennis en vaardigheden nodig. Wel blijken respondenten op de hoogte te zijn welke dieren er in de Oostvaardersplassen rondlopen. Deze kennis hebben zij opgedaan door het zien van beelden van het gebied en de aanwezige dieren op televisie en de film *De Nieuwe Wildernis*. Daarnaast kwam bij de analyse naar voren dat respondenten die het gebied voor de eerste keer bezoeken in het Buitencentrum Oostvaardersplassen om informatie hebben gevraagd met betrekking tot mooie routes en plekken waar dieren kunnen worden waargenomen.

“Ik had me voorbereid, want er stond op internet wel een bepaalde route om te lopen maar die vond ik niet terug toen ik was, dat klopt niet volgens mij die is niet hetzelfde. Toen zijn we het hier gaan vragen, waar kun je die paarden vooral zien. Toen zeiden ze onder andere die route is een bekend stuk om dat te doen en toen zijn de inderdaad op dat groen gaan lopen, op het advies van de dame hier” [I03.R1]

Deze praktijk heeft echter geen eenduidige handelingsrepertoires. Er zijn respondenten die zich juist niet teveel voorbereiden op hun bezoek aan een natuurgebied, omdat hierdoor hoge verwachtingen worden gecreëerd welke misschien niet kunnen worden waargemaakt.

“Meestal doe ik zo dat ik me er weinig op voorbereid omdat ik vind dat je anders heel snel veel verwachtingen bij jezelf creëert” [I18.R1]

In de sub-paragraaf materialen is beschreven dat wandelschoenen het belangrijkste onderdeel vormen van de uitrusting. Hoewel de meeste respondenten aangeven dat deze schoenen altijd onderdeel uitmaken van de uitrusting, geeft een aantal respondenten expliciet aan dat dit afhankelijk is van de afstand die zij van plan zijn te gaan lopen.

4.4.3 Betekenissen

In deze sub-paragraaf wordt verder ingegaan op de verschillende betekenissen van de recreatiepraktijk rondstruinen. Respondenten hanteren een smalle definitie van natuur,

hierbij speelt de afwezigheid van menselijke invloeden een belangrijke rol speelt.

“Echte natuur is een gebied waar de mensen zo min mogelijk invloed hebben uitgeoefend, dat is voor mij ‘echte’ natuur, zodat het echt zijn gang heeft kunnen gaan” [I03.R2]

In deze praktijk worden de Oostvaardersplassen in tegenstelling tot de praktijk vogels kijken wel door respondenten geschouwd als *echte* natuur omdat het gebied niet is aangeplant en de natuur zijn gang kan gaan. Respondenten hanteren *ecocentrische* waarden en geven aan dat natuurgebieden in Nederland toegankelijk moeten zijn voor de recreatie maar dat hiervoor geen wandelpaden hoeven worden aangelegd.

“Ik denk dat het wel toegankelijk mag zijn maar er hoeft niet per se een pad te lopen. Dus maak het toegankelijk en wat mij betreft is het gewoon van zonsopgang tot zonsondergang en plaats een prullenbak” [I07.R1]

In de ideale situatie is de natuur zelfregulerend zonder ingrijpen van de mens, maar respondenten geven aan dat dit in een klein land als Nederland dit niet mogelijk is. Het natuurbeeld van respondenten bevindt zich tussen het *wildernis* en het *autonomie natuurbeeld*.

Dierontmoetingen

De dieren in de Oostvaardersplassen vormen een belangrijk onderdeel van de biofysieke omgeving. Zoals eerder beschreven komen respondenten om behalve mooie plekken ook de paarden, herten en vogels te zien. Dieren in de Oostvaardersplassen oefenen een grote aantrekkingskracht uit op de respondenten, door de grote aantallen en de korte afstand waarop ze kunnen worden benaderd speelt hierbij een belangrijke rol.

“Ik vind de aantrekkingskracht van hier dat je dieren kunt kijken wel een meerwaarde” [I07.R2]

De dieren in het gebied worden beschouwd als wilde dieren, respondenten geven aan dat zij ervaren dat de dieren, en met name de Konikpaarden minder voorspelbaar zijn dan paarden die door de mens worden gehouden.

“Het is een beetje een mengeling van een paard die kom je ook in de manage tegen, die kun je dicht benaderen. Bij deze dieren heb ik toch een beetje het gevoel van, ik heb een aantal jaren paardgereden. Ik zou bij deze dieren wat minder de neiging hebben om ze wat dichterbij te benaderen. Ik denk dat ik toch enigszins op afstand zou blijven omdat, het voelt gewoon wat minder voorspelbaar” [I03.R2]

De dieren in het gebied vormen slechts een klein onderdeel van de biofysieke omgeving van de Oostvaardersplassen. Ook het landschap op zichzelf speelt een belangrijke rol.

Landschapsbeleving

In de context van de Oostvaardersplassen worden door respondenten allereerst de vergezichten geroemd die het gebied te bieden heeft, waardoor je kilometers ver kunt kijken genoemd. Ook het ruige en ongerepte karakter van het gebied spreekt tot de verbeelding. Verder lijkt het uitgangspunt dat er zo min mogelijk wordt ingegrepen in het natuurgebied hen aan te spreken.

“Het spreekt ook wel tot de verbeelding want ik ga me meteen voorstellen dat heel Nederland er vroeger zo uit moet hebben gezien” [I07.R2]

“De Hoge Veluwe is ook best wel mooi, alleen het idee dat je hier gewoon minder wordt ingegrepen dat maakt het op zichzelf als iets mooier” [I07.R2]

De grote hoeveelheid dode bomen in de Oostvaardersplassen is door respondenten opgevallen. Aan de ene kant worden deze bomen positief ervaren omdat ze bijdragen aan de kenmerkende uitstraling van het gebied, aan de andere kant geven respondenten aan dat zij de grote hoeveelheid afgebroken takken niet mooi vinden.

“Ik vond het vooral mooi dat er heel veel bomen gewoon zo aan het eind van hun latijn waren, zo afgetakeld” [I18.R1]

“We hebben een pad gelopen waar het wel leek alsof daar een bommetje ontploft was. Alleen maar afgebroken bomen een oud wilgenbos ofzo hoorde ik [...] dat vond ik nou niet heel erg mooi” [I03.R1]

“Dit is hoe het eruit hoort te zien. In de bossen hebben ze dat beleid nu ook steeds meer [...] ik vind het juist mooi, statig, dat ze toch nog mogen blijven staan zeg maar en dat ze toch veelal deels nog leven. Ik vind dat een soort kracht uitstralen, juist van het gebied” [I07.R1]

Opvallend is dat de herinrichting van het Oostvaardersveld niet door alle respondenten kan worden gewaardeerd. Hoewel het gebied potentie heeft en nog volop in ontwikkeling is het volgens respondenten nog geen waardevol natuurgebied.

“Ik keek naar wat daar groeit en toen dacht ik dat is zo niet als het aan de andere kant van het spoor is. Dat zie ik letterlijk in Utrecht op de braakliggende terreinen groeien en daarvoor kom ik hier niet” [I07.R1]

Naast de biofysieke omgeving spelen altijd de betekenissen van de recreatiepraktijk zelf een rol. Zoals eerder beschreven hebben respondenten in deze praktijk het doel iets moois te vinden, in tegenstelling tot ommetje maken waar het doel is een kleine rondwandeling te maken voor de ontspanning. Toch speelt rust en ontspanning ook in deze praktijk een rol.

Rust en ontspanning

Naast het doel om dieren of een mooie plek te vinden en de rust en ontspanning, speelt bij de respondenten de fysieke inspanning speelt ook een rol.

“Ik vind het fysieke ook prettig maar het is meer dat ik heel erg [...] ontstres en een beetje rust krijg in mijn hoofd. Zo is het in wezen [...] en ook al heb je dan een fysieke prestatie, ik kom toch tot rust” [I03.R1]

“Ik denk even weg uit de dagelijks beslommeringen en ontspanning. Zelf ben ik ook graag lichamelijk bezig, die inspanning van fietsen en wandelen dat moet me ook een beetje moe maken” [I18.R1]

In de sub-paragraaf materialen is aangegeven dat het nieuwe betonpad in de Driehoek en de aanwezigheid van de spoorlijn van invloed is op de persoonlijke beleving van het gebied. In de volgende paragraaf wordt ingegaan op de betekenissen van deze twee elementen.

Storende elementen

Het nieuwe betonpad in het wandelgebied De Driehoek wordt aan de ene kant gezien als praktisch, maar heeft wel invloed op de natuurbeleving van het gebied. Respondenten geven aan dat de mogelijkheid om van het betonpad af te kunnen wijken via bijvoorbeeld onverharde paden de natuurbeleving ten goede zou komen.

“Wat ik wel hier jammer vond en tegelijkertijd ook heel prettig is dat er zo’n betonnen pad loopt. Dan denk ik van aan de ene kant vind ik dat fijn want natuurlijk heb je veel minder rotzooi aan je schoenen en ik heb deze keer geen wandelschoenen aan maar gewone schoenen, dus dan is het prettig. Aan de andere kant [...] het stoort inderdaad wel het gevoel om in de natuur aanwezig te zijn” [I03.R2]

“Dat was een beetje een desillusie in het begin, dat je denk van oké, we maakten eerst al een grapje van oh een betonnen pad, maar dat gaat dan de hele tijd door” [I07.R1]

“Dat als je dat wilt en je bent mobiel dat je dan wel misschien op een, nou ik weet niet wat voor paadje daar even af kan, dan beleef je denk ik wel wat meer” [I07.R1]

Ook de spoorlijn van Almere naar Lelystad die langs de Oostvaardersplassen loopt komt ter sprake in de interviews. Het blijkt dat respondenten het geluid van de spoorlijn afbreuk vinden doen aan de natuurbeleving in het gebied.

“Zodra je wel zo’n spoorlijn gaat horen of andere dingen, auto’s. Ja, dan vind ik dat wel afbreuk doen aan de beleving” [I03.R1]

Omdat in een klein land als Nederland het echter bijna niet mogelijk is om de natuur zonder

menselijke invloeden te ervaren storen zij zich er niet sterk aan.

4.4.4 Samenhang elementen

Respondenten die deze recreatiepraktijk bedrijven hebben het doel om al rondzwervend te kijken of zij iets van hun gading kunnen vinden. Dit in tegenstelling tot de praktijk ommetje maken waar het doel is om een kleine rondwandeling te maken voor de ontspanning. Wandelschoenen en aangepaste kleding om bestand te zijn tegen de regen vormen de belangrijkste onderdelen van de uitrusting. Respondenten zijn zowel op zoek naar mooie plekken als naar de dieren in de Oostvaardersplassen. De weidse uitzichten in het gebied en de Konikpaarden, herten en vogels spreken respondenten mede aan omdat de dieren op korte afstand kunnen worden ervaren. Respondenten beschikken over kennis van de soorten dieren die in het gebied rondlopen. Deze kennis hebben zij opgedaan door beelden van het gebied op televisie en de film *De Nieuwe Wildernis*. Ook heeft een groot deel van de respondenten informatie gevraagd over wandelroutes en de dieren in het Buitencentrum Oostvaardersplassen. Deze praktijk wordt bedreven voor zowel rust en ontspanning als fysieke inspanning. Respondenten hanteren een smalle definitie van natuur waarbij de afwezigheid van menselijke invloeden een belangrijke rol speelt. De dode bomen in het gebied worden als mooi omdat de natuur zijn gang mag gaan. Het betonpad in De Driehoek en het geluid van de spoorlijn worden ook als storend ervaren omdat zij afbreuk doen aan de natuurbeleving van het gebied.

4.5 Dieren spotten

De recreatiepraktijk dieren spotten kan worden getypeerd als *het van dichtbij waarnemen en op de foto zetten van dieren die leven in de vrije natuur*. De grote grazers van de Oostvaardersplassen lopen vrij rond en spelen in deze praktijk een belangrijke rol. De drie elementen *materialen*, *competenties* en *betekenissen* worden beschreven in de volgende sub-paragrafen.

4.5.1 Materialen

Er zijn een aantal algemene kenmerken die deze recreatiepraktijk onderscheidt van de andere praktijken in de Oostvaardersplassen. De wandelschoenen en fotocamera zijn de belangrijkste onderdelen van de uitrusting van de beoefenaars. De fotocamera is in tegenstelling tot de spiegelreflexcamera bij de praktijk fotograferen vaak een compact camera.

“Fototoestel en schoenen. Mijn wandelschoenen en fototoestel. Verder miste ik wel een verrekijker” [I19.R1]

Zoals beschreven in het bovenstaande citaat missen veel respondenten een verrekijker. Hier wordt in de sub-paragraaf betekenissen op ingegaan. Naast de uitrusting vormt ook de biofysieke omgeving een belangrijk onderdeel van deze praktijk. In de context van de Oostvaardersplassen worden met name de vogel en grote grazers zoals de Konikpaarden en de herten door respondenten genoemd als diersoorten die zij hopen aan te treffen in het gebied.

“We hebben gewandeld en foto’s gemaakt en met name gezocht naar de vogels en de herten, de paarden. En naar de karpers gekeken” [I19.R1]

Naast de dieren speelt ook het landschap op zichzelf een rol. Uit de interviews komt naar voren dat vooral de weidse vergezichten, wolkenluchten en het ongerepte karakter van het gebied door respondenten worden genoemd.

“Nou wat ik mooi vind aan het gebied zijn de luchten die je ziet. Het vlakke landschap wat er is, dat is toch wel écht Nederlands vind ik. En het geheel zoals je bij het water het riet ziet met de wind en die elementen” [I20.R1]

“De uitgestrektheid [...] en de ongerepteheid. Eigenlijk is [...] de rode draad is toch de natuur en er is maar beperkte mogelijkheid voor bezoekers en de mensen dus die worden. Die staan niet centraal in het gebied” [I19.R1]

Ook de vogelkijkhutten in het gebied en in het bijzonder de Zeearendhut worden door respondenten genoemd. Verder spelen de grote hoeveelheid dode bomen een belangrijke rol. Hier wordt in de sub-paragraaf betekenissen verder op ingegaan.

“Wel opvallend was misschien ook wel, maar dat hoort er misschien een beetje bij de gigantische hoeveelheid dode bomen” [I19.R1]

Voor het van dichtbij waarnemen en op de foto zetten van dieren die leven in de vrije natuur zijn kennis en vaardigheden nodig. In de volgende sub-paragraaf worden deze competenties beschreven.

4.5.2 Competenties

Allereerst zijn kennis over fotograferen en vaardigheden voor het omgaan met een fotocamera vereist. Anders dan in de recreatiepraktijk fotograferen hebben respondenten in deze praktijk geen fotografie cursus gevolgd, maar hebben zij deze kennis en vaardigheden in de loop der tijd door ervaring eigen gemaakt. De beoefenaars hebben kennis wat betreft welke dieren in de Oostvaardersplassen kunnen worden waargenomen. Belangrijke kennisbronnen zijn vrienden of kennissen, beelden van het gebied op televisie en de film *De Nieuwe Wildernis*. Ook geven beoefenaars aan dat zij de website van Staatsbosbeheer voor hun bezoek aan de Oostvaardersplassen hebben geraadpleegd.

“Als je de film heb gezien dan ga je voor de paarden hè, dat is natuurlijk het indrukwekkendste in die film” [I20.R1]

“Alleen die herten hadden we, omdat [...] dat is het eerste waar dat ge aan denk als ge naar de Oostvaardersplassen gaat. Als ge daarover hoort dat denk ge dan” [I01.R1]

“Als ik de site bekeek dan waren er heel veel foto’s gemaakt, inderdaad van die herten van die zeearenden blijktbaar” [I01.R2]

Naast kennis en vaardigheid bestaat de recreatiepraktijk dieren spotten uit een aantal kenmerkende handelingsrepertoires. Zo geven beoefenaars aan dat zij altijd wandelschoenen aantrekken en altijd een camera meenemen als zij de natuur ingaan.

4.5.3 Betekenissen

Zoals beschreven komen beoefenaars naar de Oostvaardersplassen voor het van dichtbij waarnemen en op de foto zetten van dieren die leven in de vrije natuur. Zij hanteren een brede definitie van natuur waarbij de autonomie van de natuur een belangrijke rol speelt.

“Wat je ruikt, wat je ziet. Wat je mee naar huis kan nemen, zelfs laats in dat Natuurpark. Hop walnoten verzamelen [...] paddenstoelen kijken, gewoon ook echt elk seizoen ervaren” [I04.R2]

De invloed van de mens wordt als storend gezien en er moet daarom zo min mogelijk worden ingegrepen met natuurbeheer. Alleen als de natuur uit de hand loopt en kuddes bijvoorbeeld veel te groot worden moet de mens ingrijpen. Deze visie bouwt voort op het idee dat de natuur in balans hoort te zijn.

“Zo weinig mogelijk bemoeienis van de mens. Er zijn bemoeienissen nodig hè maar zo weinig mogelijk bemoeienissen van de mens zelf” [I01.R1]

Het idee dat de natuur kwetsbaar is wordt door veel beoefenaars ook ondersteund. Het blijkt dat men de noodzaak ziet dat er gebieden moeten zijn waar bezoekers geen vrije toegang hebben, maar slechts onder begeleiding mogen komen zodat de natuur zich in alle vrijheid, zonder invloed van de mens, kan ontwikkelen.

Dierontmoetingen

De in het wild levende dieren in de Oostvaardersplassen hebben met name aantrekkingskracht op beoefenaars door de grote aantallen en omdat ze van dichtbij kunnen worden ervaren.

“De hoeveelheid vogels, de grote zwermen ganzen en eenden en ook herten volgens mij dat is toch wel bijzonder als je die daar in het wild allemaal ziet leven. Ook dat het in het wild is dus dat het niet onnatuurlijk op peil wordt gehouden, dat is ook wel bijzonder” [I19.R1]

“Voor het eerst zo dichtbij die paarden dus dat was voor mij wel bijzonder want die hebben wij verleden keer niet gezien. We liepen zeg maar echt hier en hier stond een paard en hier liepen wij dus dat vind ik toch wel apart hier hoor” [I03.R2]

In tegenstelling tot de andere praktijken in de Oostvaardersplassen, geven de beoefenaars van de praktijk dieren spotten aan teleurgesteld te zijn als ze weinig dieren of alleen dieren op grote afstand hebben gezien.

“En er zijn hier zoveel wild belevenissen, nu vandaag echt veel minder als normaal”
[PI03.R2]

“Ik had wel gehoopt dat we wat dichterbij konden komen, ik wou wel speciale foto’s maken. Dus op dat vlak daaraan ligt het een beetje voornamelijk” [I01.R2]

Dit heeft te maken met het feit dat ze de dieren graag willen fotograferen en foto’s op grote afstand vaak niet het gewenste beeld oplevert.

Landschapsbeleving

Het ongerepte karakter van het gebied en de kuddes in het wild levende dieren dragen bij aan een onvoorspelbare en afwisselende omgeving die steeds anders is. Ook blijkt dat de Oostvaardersplassen worden gewaardeerd vanwege de rust en stilte, alhoewel het gebied dichtbij de steden Lelystad en Almere en de drukke Randstad is gelegen .

“Je weet dat het een erg mooi gebied is en elke keer is het anders. Elke keer als je komt is het anders altijd, of de begroeiing is anders of daar is wat aangelegd” [PI03.R2]

“Dat is de ruimte en de stilte. Het is vooral de stilte ook [...] de stilte van het gebied dat je toch in zo’n drukke Randstad zo’n gebied hebt waarin het toch ook stil is. Ja, je hoort de trein natuurlijk maar daar houdt het ook wel mee op en dan een vliegtuig, maar het is wel stil” [I20.R1]

Naast de biofysisieke omgeving worden de vogelkijkhutten en in het bijzonder de Zeearendhut door beoefenaars genoemd. De Zeearendhut wordt door hen gewaardeerd omdat hier over het hele gebied kan worden gekeken. Door de aanwezige kijker zijn ook de dieren verder weg goed zichtbaar die in het voor publiek toegankelijke gebied weinig voorkomen of alleen op grote afstand te zien zijn.

“Omdat je vandaar met de kijker die daarbinnen stond, dat je toch gewoon over een heel uitgestrekt gebied kijkt. Daar zag ik pas echt de omvang van de vogels en de dieren, want daarvoor had ik ze maar mondjes maat gezien” [I19.R1]

Ook de grote hoeveelheid dode bomen in het gebied komt ter sprake in de interviews. Deze bomen dragen bij aan het ongerepte karakter van het gebied en beoefenaars geven aan dat de bomen niet als negatief te ervaren. Toch hebben deze bomen volgens hen iets engs en worden ze als minder aantrekkelijk ervaren dan het moeras en de bosgebieden in de Oostvaardersplassen.

“Als je die allemaal zo laat liggen, ik vind het is net een beetje een spookstad in de natuur”
[PI03.R2]

“Kijk wat ik wel jammer vindt is dat al die bomen die afgegraasd zijn door de paarden dat die dood blijven liggen. Ik kom uit een jagersfamilie van vijftig jaar geleden en dan heb je een ander beeld over een bos en een wildernis, maar dit is echt een ongecoördineerde wildernis vind ik” [PI03.R2]

Behalve de betekenis van de dieren en het landschap op zichzelf, spelen ook de betekenis van de recreatiepraktijk dieren spotten zelf een belangrijke rol.

Rust en ontspanning

Het belangrijkste aspect wat uit de analyse van de interviews naar voren komt, zijn de elementen rust en ontspanning. Ook spelen fysieke inspanning en het feit dat deze recreatiepraktijk buiten wordt uitgeoefend een belangrijke rol.

“Ontspanning en beweging ook vooral” [I20.R1]

“Ik ben geen binnenzitter, gewoon lekker die rust, die frisse lucht echt heerlijk, zó lekker. Het is gewoon gezond” [I04.R2]

Naast de elementen die een positieve betekenis hebben voor respondenten die de praktijk dieren spotten bedrijven kwamen ook een aantal storende elementen ter sprake.

Storende elementen

Hoewel er door respondenten niet specifiek is ingegaan op de materialen waarvan de paden zijn gemaakt en de wandelpaden in het algemeen als prettig zijn ervaren, vinden beoefenaars het betonpad in De Driehoek niet passen bij het gebied. Wel geven zij aan het belangrijk te vinden dat bezoekers die minder goed ter been zijn ook van het gebied kunnen genieten.

“Voor mijzelf vind ik, het is natuurlijk een mooi pad en ja het past eigenlijk niet bij natuur. Een iets avontuurlijker pad was wel leuker geweest. Maar dit geeft natuurlijk wel een hoop toegang voor mensen die niet goed kunnen lopen en dat is natuurlijk ook wel belangrijk”
[I20.R1]

Een aspect wat niet eerder naar voren kwam uit de interviews is de aanwezigheid van andere recreanten. Hoewel de meeste respondenten het relatief rustig vonden omdat andere bezoekers zich over het gebied verspreiden, geven zij wel aan dat het niet drukker moet worden in het gebied. Aan de ene kant omdat dieren anders worden gestoord en niet goed op de foto kunnen worden gezet.

“Vooral in het begin hebben we zo’n aantal keer blijven staan want we trekken graag

foto's. En als er dan mensen passeren dan, hup dan is het weg" [I01.R2]

Aan de andere kant omdat er anders, door het weidse zicht in het gebied, continu andere bezoekers in beeld lopen.

4.5.4 Samenhang elementen

Respondenten die de praktijk dieren spotten beoefenen komen naar de Oostvaardersplassen om de in het wild levende dieren in het gebied van dichtbij waar te nemen en op de foto te zetten. De fotocamera vormt dan ook het belangrijkste onderdeel van de uitrusting. Anders dan bij de recreatiepraktijk fotograferen betreft dit een compact camera en geen spiegelreflex. Respondenten hebben fotografie vaardigheden ook niet opgedaan via een fotografie cursus zoals in de praktijk fotograferen maar zelf eigen gemaakt. Respondenten hebben daarnaast kennis van de dieren die in de Oostvaardersplassen kunnen worden aangetroffen. Deze kennis is opgedaan via de website van Staatsbosbeheer, beelden van het gebied op televisie en de film *De Nieuwe Wildernis*. Deze geven echter de indruk dat de dieren op korte afstand kunnen worden benaderd en gefotografeerd. Dit blijkt in werkelijkheid niet altijd overeen te komen met de werkelijkheid. Beoefenaars misten dan ook een verrekijker en zijn teleurgesteld als zij maar weinig dieren in het gebied waren tegengekomen. De aanwezigheid van de kijker in de Zeearendhut wordt daarom ook erg gewaardeerd. Respondenten hanteren een brede definitie van natuur waarbij de afwezigheid van menselijke invloeden een belangrijke rol speelt. Het ongerepte karakter van de Oostvaardersplassen wordt daarom gewaardeerd en ook de dode bomen dragen bij aan het ongerepte karakter. Het ingrijpen van de mens moet tot een minimum worden beperkt en er horen in Nederland ook gebieden te zijn die mensen niet of alleen onder begeleiding mogen betreden. Het onderliggende idee hierachter is dat de natuur een balans is en zich met minimale menselijke invloeden moet kunnen ontwikkelen.

4.6 Wandelen

Centraal in deze praktijk staat *het gericht een wandeling maken gebruikmakend van routebeschrijvingen en gemarkeerde wandelpaden*. In tegenstelling tot de praktijken struinen en ommetje maken zijn in deze praktijk vanwege de fysieke inspanning ook het aantal kilometers van belang. De drie elementen *materialen, competenties en betekenissen* waaruit deze recreatiepraktijk is gevormd worden in de volgende sub-paragrafen beschreven.

4.6.1 Materialen

Allereerst zijn de wandelschoenen een essentieel onderdeel van de uitrusting van beoefenaars van deze recreatiepraktijk. Daarnaast is naar voren gekomen dat respondenten hun kleding aanpassen aan de activiteit en de weersomstandigheden. Vaak wordt in verband met de fysieke inspanning en de afstand ook eten en drinken meegenomen.

"Nou het was zes zeven graden dus een dikke trui en ik heb wel mijn bergschoenen aan gehad omdat ik niet wist dat die wegen zo goed zijn [...]. En een paraplu meegenomen, een

windjack en een rugzak waar ik wat brood en wat te drinken in had” [I23.R1]

Naast de kleding en wandelschoenen geeft een groot deel van de respondenten aan wel te beschikken over een verrekijker en vogelboek, maar dat ze deze bij het bezoek aan de Oostvaardersplassen niet hebben meegenomen of zijn vergeten. Op vakantie vormt de verrekijker vaker wel een vast onderdeel van de uitrusting.

“Ik heb ook wandelschoenen en ik zat in de auto en toen dacht ik shit verrekijker vergeten, vogelboek vergeten” [I24.R2]

“Nee, de verrekijker niet, die nemen we in Duitsland wel mee” [I02.R2]

Behalve de uitrusting vormt de biofysieke omgeving een onderdeel van de recreatiepraktijk wandelen. In de context van de Oostvaardersplassen worden met name het gevarieerde landschap met afwisselend bos, water en riet door respondenten genoemd. Het ruige en ongerepte karakter van het gebied en de groepen dieren aan spreekt aan. De weidsheid van de Oostvaardersplassen zorgt er voor dat je ver kunt kijken en dat ook de wolkenluchten meespelen in het geheel.

“Ik vind de combinatie van bos en water dat vindt ik wel heel erg leuk en dat er grote groepen dieren los rondlopen dat zie je natuurlijk ook niet zo vaak” [I02.R1]

“De weidsheid vind ik zelf heel erg aangenaam, ik kijk graag ver. En het ongerepte [...] dat je het bossige en het groene en gele door elkaar ziet” [I22.R1]

“Het is dan niet alleen de natuur zelf op de grond maar ook duidelijk krijg je veel beter dat de lichten meespelen in het hele natuurgebeuren wat op je in komt suizen” [I25.R1]

Uit de analyse van de interviews komt naar voren dat deze respondenten de beplanting in het gebied ervaren als uniform en eentonig. Ook de grote hoeveelheid dode bomen in het gebied wordt door velen genoemd.

“Ik vond het wel een klein beetje eenzijdig, dat er zoveel riet is en zoveel dode bomen. Ik was echt helemaal verbaasd dat er zoveel omgevallen bomen zijn. Het lijkt of het gewoon een monocultuur is van riet en wilgen. Ik had meer variatie verwacht, ik had wel elzen verwacht ja en berken. Ik had wel meer verwacht dan alleen maar wilgen, dat verbaasde me eigenlijk” [I26.R1]

De dieren vormen ook een belangrijk onderdeel van de biofysieke omgeving. Het water en moeras in het natuurgebied trekken veel vogels aan, respondenten geven dan ook aan dat de variatie aan vogels in het gebied hen aanspreekt. Verder komt naar voren dat deze beoefenaars graag de kuddes paarden en herten die in het gebied vrij rondlopen willen zien.

“Ik verwacht dat ik daar kan wandelen en verschillende vogels en dieren zie, want daar kom ik natuurlijk voor. Voor de herten, de paardjes en de vogels. En ik wist niet precies welke vogel ik zou kunnen zien dus ik was benieuwd. Ik ben ook naar ieder uitpoortje geweest waar ik kon kijken ieder uitzichtpuntje” [I26.R1]

Naast de dieren worden de vogelkijkhutten in het gebied genoemd. In het bijzonder speelt de Zeearendhut een belangrijke rol omdat vanaf dit punt over het uitgestrekte, voor publiek ontoegankelijk gebied heen kan worden gekeken.

“Als laatste hebben we de groene route gelopen en die had natuurlijk, dat was wel heel mooi omdat je dan ook met het uitkijkpunt van de Zeearend uitzicht hebt op het water daar” [I25.R1]

De beoefenaars zijn expliciet op de materialen van de wandelpaden ingegaan zowel van De Driehoek als het Oostvaardersveld. Ook werden de spoorlijn en de geparkeerde auto's langs de Praamweg genoemd. Hier zal in de sub-paragraaf betekenissen op worden ingegaan.

4.6.2 Competenties

Praktisch gezien zijn er voor het gericht wandelen geen speciale kennis en vaardigheden vereist. Het blijkt wel dat beoefenaars altijd gebruik maken van de vooruitgezette wandelroutes. Bronnen van informatie over wandelroutes in de Oostvaardersplassen zijn de website van Staatsbosbeheer en de informatiebalie in het Buitencentrum Oostvaardersplassen.

“Ik heb op internet gezocht naar die routes, die zijn niet te vinden. Er zijn geen wandelroutes te vinden via internet. Dat zou wel heel overzichtelijk geweest zijn, dan kun je van tevoren plannen van wat is er en hoeveel kilometer, we beginnen daar, daar of daar. Het was niet te vinden, terwijl je tegenwoordig alles kunt vinden op internet” [PI02.R1]

“Dat ging op advies van die meneer want als je hier dat groene deel zou doen dan kwam je wat meer wild tegen waarschijnlijk, maar de samenstelling in dat andere gebied was zo gemaakt zoals het ongeveer had moeten zijn dus die hebben we gekozen. En we hebben wel paarden gezien maar geen herten eigenlijk” [I30.R2]

“We hebben eerst hier. Even hier informatie gevraagd want we hoorden bij het parkeren van de auto al dat de hond niet mee mocht. En zo bleek dus dat het Oostvaardersveld daar mag die wel me en de Oostvaardersplassen niet. We hadden ook even voor ons eigen beeld een formuliertje meegenomen” [PI02.R3]

Naast kennis van wandelroutes blijkt dat respondenten vaak beschikken over enige kennis van vogels en van de natuur. Bronnen van deze kennis zijn werk en opleiding, andere mensen met dezelfde interesse, het deelnemen aan begeleide wandelingen en zelf veel wandelen en het na afloop thuis opzoeken van informatie over soorten vogels in boeken en gidsjes.

“Door wandelingen onder begeleiding van de wandelclub en IVN wandelingen af en toe”
[I22.R2]

“Uit boekjes gewoon omdat je dan ergens bent en dat je dan van mensen hoort oh dat is dat. En dan ga je het nakijken, dus we hebben ook nu weer een vogelboekje erbij gekocht om toch weer wat dingen te gaan onderscheiden” [I25.R1]

“Ik heb ooit een reis gemaakt en daar zat iemand in mijn groep en die werkte bij Blijdorp, bij vogels en die heeft mij eigenlijk enthousiast gemaakt. Die heeft mij op heel veel dingen gewezen [...] en voor de rest door veel te wandelen en veel te kijken of te denken en dan later thuis opzoeken wat het is ofzo. Ja. Kijken en leren” [I24.R1]

Behalve kennis en vaardigheid bestaat de recreatiepraktijk wandelen uit een aantal kenmerkende handelingsrepertoires die zich onderscheidt van andere recreatiepraktijken in de Oostvaardersplassen. Zo beschikken respondenten altijd over wandelschoenen en aangepaste kleding bij het bedrijven van de activiteit wandelen.

“Een beetje makkelijke kleding en wandelschoenen dat doen we altijd wel” [I30.R1]

Verder komt naar voren dat een deel van de respondenten regelmatig in een wandelgroep samen met anderen (lange) wandeltochten maken.

“Ik heb nog een wandelgroepje met dames en dan gaan we weekendjes wandelen. Dan gaan we ook altijd ergens heen en dan maken we prachtige wandeltochten. Ik heb een rondje Texel gedaan pas en bij Driebruggen hebben we prachtig door de natuur gelopen. Maar dan letten we minder op de natuur en dan zijn het echt lange tochten” [I30.R1]

De afgelegde afstand speelt bij deze recreatiepraktijk een belangrijke rol. Aangegeven wordt dat men vaak grotere afstanden loopt dan de uitgezette wandelroutes in de Oostvaardersplassen van vijf kilometer in De Driehoek en zeven kilometer in het Oostvaardersveld.

“Vijf komma twee is voor ons doende is vrij kort, wij zijn grotere afstanden gewend”
[PI02.R3]

“De bedoeling was eerst de paarse route volgen en daarna nog de groene route want meestal lopen we zo’n vijftien á twintig kilometer” [I22.R2]

Opvallend is verder dat beoefenaars altijd onderdeel uitmaken van een groep(je). Dit kunnen stellen zijn en ook een groep vrienden, kennissen of familieleden. Een ander aspect dat naar voren komt is dat men het liefst niet teveel andere bezoekers tegenkomt, zeker geen grote groepen. Vaak wordt daarom gekozen om vroeg in de ochtend te gaan en neemt men vaak een lange route waar het over het algemeen rustiger is.

4.6.3 Betekenissen

Deze recreatiepraktijk wordt getypeerd als het gericht een wandeling maken, gebruikmakend van routebeschrijvingen en gemarkeerde wandelpaden. Respondenten hanteren een smalle definitie van natuur, waarbij de autonomie van de natuur en de afwezigheid van zichtbare menselijke invloeden een belangrijke rol spelen.

“Ik vind [...] als het met rust wordt gelaten en het kan uit zichzelf groeien bloeien, wat daar dan gaat leven dat is voor mij natuur” [I30.R1]

“In de natuur wil je [...] niet al te veel de aangelegde hand te zien, echte natuur” [I22.R1]

De natuur wordt gezien als onvoorspelbaar en echte natuur wordt gezien als zelfvoorzienend; waarin populaties zichzelf in stand houden. Hands-off natuurbeleid wordt dan ook geassocieerd met echte natuur.

“Is het wel voor mij ‘hands off’ dus de omgewaaide bomen dat mag van mij daar liggen hoeft niet opgeruimd te worden als daar een paard sterft of daar een beest een zwaan doodgaat van ouderdom dan mag dat wat mij betreft gewoon worden gelaten zoals het is. Dat is voor mij natuur, zoveel mogelijk hands off” [I23.R1]

Er wordt een groot verschil gemaakt in het ideaalbeeld van natuur tegenover de natuur in Nederland. In Nederland staat volgens respondenten de natuur onder druk, en is de mens in staat de natuur om zeep te helpen. De natuur wordt in Nederland gezien als kwetsbaar en moet worden beschermd.

“Nou ‘echte’ natuur is [...] wij hebben daar niet zo heel veel van in Nederland. Omdat met alles wat bebouwd is, de mensen die er wonen dat we het op de een of andere manier wel moeten beheren, anders wordt het niks. Maar het mooiste van echte natuur is dat het natuurlijk zo weinig mogelijk beheerd wordt en dat het gewoon zijn eigen gang kan gaan. En wij moeten het gewoon beschermen anders dan denk ik dat er veel natuur zal verdwijnen” [I02.R1]

Omdat Nederland dichtbevolkt is moet de natuur voor een groot deel ook wel toegankelijk zijn voor de recreatie. Hoewel het ideaalbeeld dat beoefenaars hanteren inhoudt dat er weinig door de mens in de natuur wordt ingegrepen, denken men dat we in Nederland niet ontkomen aan natuurbeheer omdat er al zolang door de mens is gestuurd.

“Ik vind zoals wij de natuur hier beheren [...] zoals wat wij natuur noemen vind ik dat het toegankelijk moeten maken. En er mogen best wat plekken zijn waar je niet kunt komen [...] voor de dieren ofzo. Maar als we er niet meer in komen dan heb je er eigenlijk ook niks aan” [I11.R2]

“Ik heb het idee dat dat niet meer kan. Je hebt al zolang ingegrepen je kan nu niet meer niét ingrijpen. Daarvoor heb je echt in het verleden teveel gestuurd” [I22.R2]

Beoefenaars hebben een ideaalbeeld van natuur waarbij zichtbare invloed van de mens afwezig is. Echter voor de natuur in Nederland hanteren zij een natuurbeeld, waarbij de natuur wel voor de mens toegankelijk moet zijn voor recreatie en waar beperkt natuurbeheer niet te ontkomen is.

Dierontmoetingen

De Oostvaardersplassen staan bekend om de grote vogelrijkdom. Beoefenaars geven aan dat zij naast de vogels ook met name komen om de Konikpaarden en herten in het gebied te zien. De dieren dragen bij aan afwisseling en maken de natuurbeleving in het gebied compleet. Vooral de korte afstand waarop de Konikpaarden kunnen worden ervaren zorgt voor een intense beleving.

“Ik weet natuurlijk dat het park de Oostvaardersplassen bekend is om zijn paarden dus mijn verwachtingen waren ik wilde graag de paarden zien” [I23.R1]

“Want als je een gebied hebt zonder beesten. Ja, dan voelt het toch weer een beetje gecultiveerd en leeg en ze mogen er dan niet komen ofzo. Het maakt het meer af” [I22.R1]

“Dat ken ik eigenlijk alleen uit de duinen dat daar ook herten zijn. Ik had niet verwacht dat ze zo dichtbij zouden zijn de paardjes ook niet” [I26.R1]

In de context van de Oostvaardersplassen wordt naast de dieren het gevarieerde landschap en het ruige en ongerepte karakter van het gebied genoemd.

Landschapsbeleving

De combinatie van bos, water en riet zorgt voor een afwisselend landschap. De verschillende vogelkijkhutten in het gebied bieden de kans om de weidsheid, afwisseling en vogelrijkdom van het gebied heel goed te beleven.

“Het is afwisselend hè het is niet kilometers en kilometers polder hebt maar echt gedraaid naar alle mooie plekken. Je hebt een aantal verhogingen waar je op kunt staan dus de natuur wordt volledig gebruikt om de bezoeker alle hoeken te laten zien. De ene keer met de wind in de rug en de andere kant tegen de zon in, dat geeft elke keer dus weer een hele andere kijk op het water, op het riet en de wolken. Het is elke keer anders. Ik kan me goed voorstellen dat het elke dag hier weer anders is en dat we ook zeker terug moeten komen om het gebied nog eens een keer in de lente te zien of ik heb begrepen dat de zomer ook mooi is” [I23.R1]

Verder komt naar voren dat beoefenaars de beplanting in het gebied ervaren als uniform en

eentonig. Dit zorgt er voor dat er maar weinig variatie kleur in het landschap te vinden is.

“Ik vind het vrij eentonig qua beplanting, het is bijna allemaal wilgen en wat er staat aan wilgen is denk tachtig procent armoedig” [I10.R1]

“Wij vonden alleen weinig kleur in het landschap, dat hadden we al gezegd” [PI02.R2]

Ook wordt de grote hoeveelheid dode bomen in het gebied opgemerkt. Hoewel zij aangeven het principe van de dode bomen te laten liggen mooi en bijzonder vinden, geven zij gelijktijdig aan dat de dode bomen een griezelige en troosteloze indruk maken.

“Nou wat ik heel bijzonder vind, is dat er zo’n gigantische kaalslag is van omgewaaide bomen en dat dat kennelijk dus de trend volgt om het te laten liggen. Je ziet van alles ontstaan en dan vind ik wel heel mooi. Maar het is een beetje [...] nu is het dus ook heel erg kaal en een beetje spookachtig, maar wel bijzonder” [I27.R1]

Naast de biofysieke omgeving, spelen altijd de betekenissen van de recreatiepraktijk zelf een belangrijke rol.

Rust en ontspanning

Uit de analyse van de interviews komt naar voren dat respondenten die deze praktijk uitoefenen dit met name doen voor de ontspanning. Naast ontspanning spelen het buiten zijn in de natuur, de fysieke inspanning en het sociale aspect een belangrijke rol. Respondenten beoefenen de praktijk wandelen dan ook vaak in groepen; samen met andere mensen.

“Dit ontspant mij dus, het is gewoon heerlijk om buiten te zijn en om te lopen en je gedachten niks, even helemaal niets” [I09.R1]

“Ontspannen zeker, lekker in beweging en ondertussen genieten van de natuur dat is eigenlijk wat wij doen” [I30.R1]

“Ik vind vier kilometer dan heb ik niet gewandeld, het zou van mij wel tien ofzo vijftien dat vind ik eigenlijk fijner” [I30.R1]

In tegenstelling tot de praktijken ommetje maken en rondstruinen, staat in deze praktijk de fysieke inspanning centraal. Respondenten wandelen dan ook vaak een groot aantal kilometers, meer dan op dit moment in de Oostvaardersplassen aan wandelroutes is uitgezet.

Storende elementen

Naast de biofysieke omgeving welke door respondenten als prettig wordt ervaren wordt specifiek in gegaan op de materialen van de wandelpaden in zowel het Oostvaardersveld als in De Driehoek. Hoewel beoefenaars zelf gebruik maken van stevige wandelschoenen, geven zij aan het glas dat is verwerkt in de wandelpaden van het Oostvaardersveld gevaarlijk

te vinden voor kinderen en de dieren in het gebied. Daarnaast vinden zij het materiaal dat is gebruikt (puin) niet passen in een natuurgebied.

“Nou dat glas hè op die paden, echt verschrikkelijk. Ik begrijp niet dat er glas verwerkt wordt in een pad waar kinderen lopen, waar dieren lopen ik vind het onvoorstelbaar. Ik vind het absoluut fout” [I26.R1]

“Alleen ik kon, ik heb mij er een paar keer over verwonderd het feit dat ze puinpaden aangelegd hebben want dat kan ik niet begrijpen, puin in dit gebied” [PI02.R2]

Ook het nieuwe betonpad in De Driehoek komt in de interviews ter sprake. Aan de ene kant wordt het wandelpad als positief ervaren omdat het toegang biedt aan verschillende doelgroepen en er geen laarzen nodig zijn om door het gebied te wandelen. Aan de andere kant komen beoefenaars zelf vooral om buiten te zijn en de natuur te beleven. Het nieuwe betonpad draagt hier echter niet op een positieve manier aan bij maar neemt juist de natuurlijkheid van het gebied weg.

“Nou eigenlijk meer dus om in de natuur te lopen en ja dat viel ons toch erg tegen. Dat we over dat betonpad gingen lopen hier, het is net alsof je in de stad loopt” [I09.R1]

“Je geneert je wel een beetje als je er overheen loopt, dat het zo’n mooi betonnen pad is terwijl je de natuur in gaan en dan loop je nooit op betonnen paden natuurlijk” [I27.R2]

Verder komt naar voren dat het geluid van de spoorlijn als enigszins storend wordt ervaren. Beoefenaars geven echter aan dat zij dit vinden horen bij Nederland en dat ze het zicht en geluid naast zich neer konden leggen.

“De trein dat vond ik wat storend. Ik ben niet zozeer op mensen [...] en dwars door het gebied loopt natuurlijk ook een weg en daar konden mensen blijkbaar parkeren. Dus je ziet dan als je door de uitkijkpost kijkt, zie je dus die prachtige natuur en dan draai je je hoofd naar links en dan zie je een aantal auto’s geparkeerd. Het moet kunnen denk ik maar het is wel enigszins storend” [I23.R1]

De geparkeerde auto’s langs de Praamweg en de Praamweg zelf die het Oostvaardersveld doorkruist zijn bij de andere praktijken niet eerder ter sprake gekomen. Respondenten die de recreatiepraktijk wandelen beoefenen ervaren de geparkeerde auto’s en het feit dat je de Praamweg moet oversteken om de wandelroute te vervolgen als storend en afdoen aan de natuurbeleving van het gebied.

4.6.4 Samenhang elementen

In de recreatiepraktijk wandelen vormen de wandelschoenen het belangrijkste onderdeel van de uitrusting. Ook passen beoefenaars hun kleding aan voor de activiteit om bestand te zijn

tegen eventuele regen. De afgelegde afstand in de praktijk wandelen speelt in tegenstelling tot de praktijken *ommetje maken* en *rondstruinen* een belangrijke rol. Beoefenaars lopen het liefst een lange afstand en beschikken over kennis van wandelroutes doordat zij altijd gebruikmaken van uitgezette wandeltochten. Deze kennis wordt in de context van de Oostvaardersplassen opgedaan door internet en de informatiebalie in het Buitencentrum Oostvaardersplassen. Men hanteert een smalle definitie van natuur, waarbij de autonomie van de natuur en de afwezigheid van zichtbare menselijke invloeden een belangrijke rol spelen. Er is echter een groot verschil tussen dit ideaalbeeld en het natuurbeeld dat zij hanteren met betrekking tot de natuur in Nederland. Omdat Nederland zo dichtbevolkt is moet de natuur hier wel toegankelijk zijn voor recreatie en is beperkt natuurbeheer essentieel. In de Oostvaardersplassen wordt het afwisselende landschap waarbij ook de dieren een belangrijke rol spelen gewaardeerd maar door de eentonige beplanting missen sommige beoefenaars wel kleur in het landschap. De materialen van de wandelpaden en de aanwezigheid van geparkeerde auto's langs de Praamweg worden als storend ervaren voor de natuurbeleving. Behalve de fysieke inspanning die bij deze praktijk een veel belangrijkere rol speelt dan bij de andere praktijken onderscheidt deze praktijk zich ook door het sociale aspect wat een grote rol speelt. Deze praktijk wordt namelijk altijd in een groep, met andere respondenten beoefend.

4.7 Eerdere recreatiepraktijken

In het theoretisch kader (Hoofdstuk 2) is uitgelegd dat sociale praktijken ontstaan en ontwikkelen door de dynamische interactie tussen de drie elementen *materialen*, *competenties* en *betekenissen*. Ook de recreatiepraktijken zijn continu in ontwikkeling. Ontwikkelingen en veranderingen komen tot stand doordat mensen een praktijk beoefenen en daarbij nieuwe verbindingen leggen met andere praktijken of elementen van andere praktijken integreren. Ook jeugdervaringen spelen hierbij een rol. Ervaringen die zijn opgedaan in dezelfde praktijk maar in andere (natuur)gebieden worden uitgeoefend vormen een belangrijke bron van verwachtingen.

4.7.1 Materialen

Wandelschoenen vormen het belangrijkste onderdeel van de uitrusting beoefenaars van de praktijk *wandelen* maar maken bij de praktijken *vogels kijken*, *fotograferen*, *rondstruinen* en *dieren spotten* ook deel uit van de uitrusting. Bij de praktijk *fotograferen* komt duidelijk naar voren dat deze wordt beïnvloedt door aspecten uit de praktijk *wandelen*. Veel respondenten beoefenen tevens de recreatiepraktijk *wandelen* regelmatig waardoor de wandelschoenen worden geïntegreerd in de uitrusting van de praktijk *fotograferen*.

“Ik heb onlangs wandelschoenen gekocht. Ik had altijd gewone gympies aan maar ik denk van ja het is toch wel handig om wandelschoenen te hebben want ik ga toch vaak wandelen” [I13.R1]

“Nee, als ik met mijn vrouw ga wandelen dan maken we daar van tevoren afspraken over

dan zegt van oké we gaan wandelen. Oké, kan ik hem meenemen [camera] ja of nee? Nou liever niet dan laat ik hem thuis” [I16.R1]

Uit de analyse van de interviews komt naar voren dat ook de recreatiepraktijk *vogels kijken* ook vorm geeft aan de praktijk *fotograferen*. Een respondent die in de Oostvaardersplassen de praktijk *fotograferen* beoefent is in tegenstelling tot de andere respondenten van deze praktijk niet gekomen om de grote grazers te fotograferen, maar is meer geïnteresseerd in de Zeearend en andere (roof)vogels.

Dit komt omdat hij naast de praktijk *fotograferen*, thuis ook regelmatig de recreatiepraktijk *vogels kijken* beoefent. Dit zorgt bij het beoefenen van de recreatiepraktijk *fotograferen* voor een verschuiving van de focus op Konikpaarden naar vogels.

4.7.2 Competenties

Niet alleen materialen uit andere praktijken geven vorm aan de ontwikkeling van een praktijk. Ook kennis, vaardigheden en handelingsrepertoires worden binnen één praktijk vormgegeven en tevens in andere gebruikt. Veel beoefenaars van de recreatiepraktijk *wandelen* hebben kennis opgedaan door het lezen over natuur (vogels, planten en dieren): zij nemen deze kennis mee bij een bezoek aan de Oostvaardersplassen. Veel beoefenaars van de praktijk *vogels kijken* zetten zich in als natuurgids met een bredere blik op de natuur om hen heen. Kennis en vaardigheden opgedaan in de jeugd spelen ook een rol bij het beoefenen van praktijken in het latere leven.

“Ik ben door mijn vader daar echt op gewezen want dat was een wandelaar en bij het wandelen en nog steeds als ik met hem wandel door een bos bij de Drunense Duinen dan wijst hij me op bomen en beesten en vegetaties en champignons hoe noem je dat paddenstoelen [...] als kinderen op vakantie in Zwitserland dan gingen we met hem wandelen, we bleven dan vaak liever bij het water bij het meer een beetje zwemmen maar zo af en toe moest je die oude man toch plezieren of dan ging je toch wandelen en dan vond hij dat toch leuk om zijn liefde voor de natuur aan zijn kinders door te geven dus ik heb dat eigenlijk wel meegekregen als kind dat je zorgvuldig met de natuur omgaat en dat het heel mooi is de verschillende kleuren groen en de verschillende nerven en bladen en toestanden” [I23.R1]

Bij de recreatiepraktijk *fotograferen* is in de loop van de tijd het gebruik van Facebook in deze praktijk geïntegreerd. Respondenten geven aan dat zij via Facebook foto's delen en zo van andere mensen commentaar ontvangen waardoor ze hun kennis en vaardigheden verder ontwikkelen.

4.7.3 Betekenissen

Ervaringen die zijn op gedaan in dezelfde praktijk in andere (natuur)gebieden zijn een belangrijke bron van verwachtingen. Uit de analyse van de interviews komt naar voren dat

bijna alle respondenten zich vooral verbonden voelen met natuurgebieden dichtbij huis. Zij gebruiken deze gebieden als referentiekader om de Oostvaardersplassen mee te vergelijken. Door beoefenaars van de praktijk *wandelen* worden de duinen en bosgebieden als de Veluwe vaak genoemd. De afwisseling van de Veluwe gebied en de grote variatie in (herfst)kleuren in de loofbossen dragen bij aan de verwachting hoe natuurgebieden er in het najaar uit horen te zien. De Oostvaardersplassen worden hierdoor als eentonig en met weinig kleur ervaren. Een groot deel van de respondenten heeft ook ervaringen opgedaan in (natuur) gebieden in het buitenland. Deze ervaringen dragen ook weer bij aan de manier waarop de Oostvaardersplassen wordt ervaren.

“Ik vind in Portugal en Spanje daar zijn plekken waar je niemand tegenkomt en waar je dus echt ook heel veel vogels enzo ziet” [I21.R1]

De praktijken in de Oostvaardersplassen kunnen niet los worden gezien van de interactie en uitwisseling die zij hebben met elkaar. Alle praktijken zijn een momentopname, passen binnen een context, maar zijn continu in ontwikkeling.

4.8 Omgang met (huis)dieren

In deze paragraaf wordt ingegaan op de invloed van de omgang met (huis)dieren op de betekenis die bezoekers geven aan hun ervaringen in de Oostvaardersplassen. Hierbij staan twee vragen centraal:

1. Hebben respondenten een speciale relatie met dieren
2. Zijn respondenten met (huis)dieren) opgegroeid of hebben zij nu zelf huisdieren (gehad)

Het blijkt dat respondenten zowel met als zonder huisdieren zijn opgegroeid. Als respondenten wel zijn opgegroeid met huisdieren zijn dit met name gezelschapsdieren als honden, katten, konijnen en andere kleine knaagdieren zoals cavia's, ratten en hamsters maar ook vogels en vissen. Een klein aantal respondenten is opgegroeid met landbouwdieren als kippen, koeien en paarden of pony's. Verder heeft een klein deel van deze groep respondenten zelf huisdieren gehad toen de kinderen klein waren maar nu niet meer. Opvallend is dat het overgrote deel van de respondenten geen huisdieren heeft en ook expliciet aangeeft geen huisdieren te willen hebben. Het feit dat in het grootste deel van de Oostvaardersplassen geen honden zijn toegestaan zou eraan kunnen bijdragen dat een select publiek het gebied bezoekt. Tussen de beoefenaars van de zes beschreven recreatiepraktijken kunnen met betrekking tot de omgang met (huis) dieren een paar duidelijke verschillen worden onderscheiden.

Vogels kijken en fotograferen

Respondenten die de recreatiepraktijken *vogels kijken* en *fotograferen* beoefenen hebben allemaal geen huisdieren; een deel van de respondenten is wel opgegroeid met huisdieren.

“Ik ben wel opgegroeid met dieren, mijn moeder had van alles en nog wat maargoed je had de ruimte en dat heb ik dus niet, dus ik ben niet echt voor huisdieren” [I21.R1]

“Ik heb geen huisdieren omdat ik dat teveel handicap vind. Als je ze hebt moet je er goed voor zijn vind ik en dat kan ik dan niet omdat ik ook andere belangen heb. Maarja dieren horen in de natuur, dat is één, dat maakt het ook mooi denk ik voor mij” [PI04.R1]

De belangrijkste reden dat zij geen huisdieren hebben is omdat zij niet gebonden willen zijn aan een dier of omdat het praktisch gezien niet mogelijk is om een huisdier te hebben vanwege ruimte of tijdsgebrek.

Ommetje maken en dieren spotten

Beoefenaars van de praktijk *ommetje maken* hebben vaak huisdieren gehad, bijvoorbeeld toen de kinderen klein waren maar hebben nu geen huisdieren méér. Respondenten die de praktijk *dieren spotten* bedrijven voelen zich in het algemeen aangetrokken tot dieren. Zij hebben ook vaak nog huisdieren of gehad. Bij huisdieren speelt de zorg voor het dier een belangrijke rol. Respondenten zijn echter niet ingegaan op de emotionele ondersteuning die huisdieren kunnen bieden.

Rondstruinen

Respondenten die de praktijk *rondstruinen* beoefenen hebben geen huisdieren (meer). Zij hebben juist liever geen huisdieren maar vinden dat dieren in de natuur horen en dat daarom wilde dieren het mooist zijn. Een van de respondenten geeft specifiek aan dat hij jaren heeft paardgereden maar bij de Konikpaarden in de Oostvaardersplassen een ander gevoel heeft dan de managepaarden en deze dieren daarom ook op een andere manier benadert.

“Het is een beetje een mengeling van een paard die kom je ook in de manage tegen, die kun je dicht benaderen. Bij deze dieren heb ik toch een beetje het gevoel van. Ik heb een aantal jaren paardgereden, ik zou bij deze dieren wat minder de neiging hebben om ze wat dichtert te benaderen. Ik denk dat ik toch enigszins op afstand zou blijven omdat ik het, het voelt gewoon wat minder voorspelbaar” [I03.R2]

In deze recreatiepraktijk komt naar voren dat respondenten die de Oostvaardersplassen bezoeken vooral veel waarde hechten aan dieren in de natuur. Ook bij de recreatiepraktijk wandelen speelt deze overtuiging een belangrijke rol.

Wandelen

Hoewel veel beoefenaars van de praktijk *wandelen* zijn opgegroeid met huisdieren hebben zij nu geen huisdieren (meer). Net als in de praktijk *dieren spotten* hechten respondenten meer waarde aan dieren in de natuur zoals vogels in de tuin of eekhoorns in het bos. Dieren in de natuur maken het geheel af en respondenten vinden het erg leuk als zij tijdens het beoefenen van deze praktijk dieren wilde tegenkomen.

“Nee, ik heb geen huisdieren maar ik ben wel altijd al weggeweest van dieren in de wilde natuur. Ik vind het altijd het prettigste als dieren gewoon in de wilde natuur zijn” [I26.R1]

“Ik vind wel als ik bijvoorbeeld ga wandelen vind ik het wel heel leuk om dieren tegen te komen. Ik vind dat dieren wel iets speciaals toevoegen aan een natuurgebied. Ja. En dan hoe bijzonderder hoe leuker of hoe vind ik wel. De vos vond ik echt wel te gek. Ja. Echt. Dat maakt wel een beetje mijn dag goed” [I24.R1]

Naast de omgang met huisdieren hebben persoonlijke ervaringen met wilde dieren ook invloed op de houding van respondenten tegenover de dieren in de Oostvaardersplassen.

“Het is meer wat wij zelf meegemaakt hebben in Afrika. Daar zijn we op hele dichte afstand bij giraffen geweest en als een giraffe met zijn nek naar je toe slaat dan ben je nergens, dan is het echt einde verhaal [...] dus dan weet je gewoon van giraffen moet je ook niet op meer dan tien meter benaderen. Dat hebben we dus ook gedaan maar dat is dan ook de grens. En dat voel je ook, ik kan dat gevoel niet beschrijven, maar datzelfde gevoel had ik nu bij deze paarden, in veel mindere en zwakkere mate maar toch iets” [I03.R2]

Er lijkt een discrepantie te zijn tussen natuurliefhebbers en huisdieren. Respondenten zien dieren liever niet zien als huisdier maar vinden wilde dieren in de natuur het mooist en hechten dan ook veel waarde aan de interactie met dieren in de natuur.

4.9 Invloed van De Nieuwe Wildernis

Na het uitbrengen van de natuurfilm *De Nieuwe Wildernis* is het aantal bezoekers van natuurgebied de Oostvaardersplassen aanzienlijk gestegen. Staatsbosbeheer heeft de veronderstelling dat het publiek, gevoed met de beelden van de film bepaalde verwachtingen heeft van het gebied. De vraag is in hoeverre een bezoek aan de Oostvaardersplassen tegemoet komt aan de beelden uit de film en welke invloed de film heeft op de verwachtingen van bezoekers.

De film en andere media

Uit de analyse van de interviews komt naar voren dat meer dan de helft van de respondenten de film *De Nieuwe Wildernis* heeft gezien. Een deel van de andere respondenten heeft de filmtrailer of beelden van de gelijknamige serie op televisie gezien. Naast de film en de serie blijkt dat de publiciteit rond de film en artikelen over het gebied in kranten en tijdschriften een bijdrage heeft geleverd aan de bekendheid van het gebied. Specifiek wordt genoemd dat door het lezen van het artikel in de *Libelle* / de *Telegraaf*, interesse is gewekt en ertoe heeft aanzetgezet het gebied de Oostvaardersplassen te bezoeken.

Invloed van de film

Tussen de zes recreatiepraktijken die in dit onderzoek zijn onderscheiden, zitten grote

verschillen wat betreft de invloed van de film op de motivatie om het gebied te bezoeken, en de verwachtingen van en ervaringen met dit natuurgebied.

Vogels kijken en fotograferen

Het grootste deel van de respondenten die deze twee praktijken beoefenen hebben de Oostvaardersplassen al bezocht vóór het uitkomen van de film. Toch hebben zij allemaal de film *De Nieuwe Wildernis* gezien. De film geeft geen extra motivatie om het gebied te bezoeken. Opvallend is dat de meeste respondenten die de praktijk *vogels kijken* beoefenen, de film eenzijdig vinden omdat deze voornamelijk gericht is op de grote grazers in het gebied zoals de Konikpaarden en in minder op de vogels. Beoefenaars vinden het natuurgebied in het echt ook mooier dan wat er via de beelden van de film wordt gepresenteerd. Bij de beoefenaars van de praktijk *fotograferen* zorgen de beelden van de Oostvaardersplassen in de winter ervoor dat zij zelf ook de wens hebben om het gebied en de dieren in de winter te mogen en kunnen fotograferen.

Ommetje maken en rondstruinen

In tegenstelling tot de praktijken *vogels kijken* en *fotograferen*, bezoeken bijna alle respondenten die de praktijken *ommetje maken* en *rondstruinen* beoefenen de Oostvaardersplassen voor de eerste keer. Van de beoefenaars van ommetje maken heeft de helft de film niet gezien maar wel over het gebied gelezen of gehoord. Voor respondenten die de praktijk rondstruinen beoefenen vormde de film wel een motivatie om het gebied te bezoeken. Door de film hebben zij het gebied onthouden anders waren zij nooit naar dit gebied toe gekomen.

Voor de respondenten die de film hebben gezien is het kenmerkende vlakke landschap van de Oostvaardersplassen goed herkenbaar maar, anders dan in de film, zijn de aantallen dieren die men ziet beperkt en zijn weinig dieren van dichtbij te beleven. De film wordt gezien als een openbaring; er gebeurt veel meer in het gebied dan zichtbaar is voor de bezoeker. De film wordt daarom gezien als aanvulling op de eigen belevenissen. Men realiseert zich dat er in de film uren werk is gestoken en dat dit bij één bezoek aan de Oostvaardersplassen nooit zo kan worden evenaren.

Dieren spotten

Iedere beoefenaar die het gebied voor het eerst bezoekt heeft de filmtrailer of beelden op televisie gezien, maar niet iedereen de film. De interesse is hierdoor gewekt en motiveert om het gebied een keer zelf te beleven. Via de beelden hebben beoefenaars het idee dat zij het natuurgebied hebben leren kennen. Hoewel het gebied op een aantal punten herkenbaar is uit de film, is de verwachting geschapen om veel meer dieren te zien. Men vindt de film dan ook spectaculairder en dynamischer dan de eigen opgedane ervaring van het gebied. Dit komt vooral doordat in de film veel dieren van dichtbij zijn gefilmd, terwijl de dieren in het gebied zelf zich vaak op grotere afstand begeven. De film wordt gezien als toevoeging, omdat het aspecten van het natuurgebied laat zien die wel in het gebied plaatsvinden maar voor bezoekers niet direct zichtbaar zijn. Voor de beoefenaars die het gebied eerder bezochten

vormt de film *De Nieuwe Wildernis* geen motivatie om te gaan.

Wandelen

Bijna alle beoefenaars van deze praktijk hebben de trailer en/of de gehele de film gezien voor ze het gebied de eerste keer bezochten. Deze beelden blijken motiverend om het gebied te gaan bekijken. De film wordt over het algemeen wel mooier gevonden dan de eigen ervaringen van het gebied. Dit wordt verklaard uit het feit dat in de film continu dieren zichtbaar zijn. Ook de manier waarop gefilmd is, zoals extreme close-up beelden en het gebruik van drones speelt volgens beoefenaars een rol. In het echt kunnen de dieren nooit van zo heel dichtbij worden ervaren. Beoefenaars geven aan dit niet verwachten en zijn daarom ook niet teleurgesteld. Het bezoek wordt gezien als een momentopname dat er ook voor zorgt dat zij nog een keer terug willen komen. Opvallend is dat deze beoefenaars aangeven dat de film niet te vergelijken is met een bezoek aan De Oostvaarderplassen omdat de film is opgenomen in het ontoegankelijke gebied, deze kennis is bij beoefenaars van de andere recreatiepraktijken niet eerder vernomen.

Verwachtingen

De film *De Nieuwe Wildernis* schept bij veel respondenten verwachtingen vooral met betrekking tot de hoeveelheid dieren en de afstand waarop de dieren kunnen worden beleefd en ervaren. Respondenten verwachten echter niet dat zij alles uit de film ook in het echt zullen zien omdat er twee jaar lang met teledenzen is gefilmd (en in het voor bezoekers niet toegankelijke gebied). De film wordt door veel van hen gezien als toevoeging op de eigen ervaringen omdat het inzichtelijk maakt wat er allemaal in het gebied gebeurt ook al is het bij een bezoek aan het gebied niet direct zichtbaar. Er is een groot verschil tussen bezoekers die het gebied al vóór het uitkomen van de film hebben bezocht of pas daarna, en of men het gebied voor de eerste keer bezoekt of al meerdere malen is geweest. Bezoekers die het gebied al eerder hebben bezocht voor het uitkomen van de film hebben deze film allemaal gezien en tevens is *De Nieuwe Wildernis* voor hen geen motivatie voor een bezoek. Terwijl een deel van de bezoekers die het gebied voor de eerste keer bezoeken de film niet hebben gezien, maar wel op een andere manier over het gebied hebben gehoord, via kranten en tijdschriften of vrienden en familie. Voor de recreatiepraktijken *vogels kijken* en *fotograferen* speelt de film geen belangrijke rol. Bij de praktijk *ommetje maken* spelen kranten en tijdschriften een rol. Bij *rondstruinen*, *dieren spotten* en *wandelen* spelen het zien van beelden op televisie of de film *De Nieuwe Wildernis* zelf de belangrijkste motivatie om het gebied te bezoeken.

| Bezoekers hebben vaak hoge verwachtingen wat betreft dierontmoetingen.

5 | Conclusie

In dit hoofdstuk worden de conclusies van het onderzoek beschreven aan de hand van de onderzoeksvragen zoals geformuleerd in de inleiding van dit rapport. Het doel van deze masterthesis is om vanuit *theorie van sociale praktijken* inzicht te krijgen in de verschillende soorten bezoekers van de Oostvaardersplassen. De onderzoeksvraag die hierbij centraal staat is: *Hoe kan de verhouding tussen de verwachtingen en ervaringen van bezoekers van de Oostvaardersplassen vanuit natuurgerelateerde recreatiepraktijken worden begrepen en verklaard?* Op basis resultaten van de interviews met bezoekers kunnen de volgende conclusies worden getrokken.

In dit onderzoek zijn op basis van de resultaten uit de interviews met bezoekers van de Oostvaardersplassen zes verschillende *natuurgerelateerde recreatiepraktijken* onderscheiden. Dit zijn: (1) *vogels kijken*, (2) *fotograferen*, (3) *ommetje maken*, (4) *rondstruinen*, (5) *dieren spotten* en (6) *wandelen*.

Staatsbosbeheer heeft de veronderstelling dat bezoekers bepaalde verwachtingen hebben van de Oostvaardersplassen. Uit de onderzoeksresultaten blijkt dat de gemeenschappelijke verwachtingen van respondenten vooral betrekking hebben op de uitgestrektheid van het gebied en de verschillende soorten dieren die kunnen worden aangetroffen. Genoemde verwachtingen hebben met name betrekking op ontmoetingen met Konikpaarden, edelherten en vogels. Het speelt hierbij een rol of bezoekers de Oostvaardersplassen voor de eerste keer bezoeken of dat zij het gebied al eens eerder hebben bezocht. Eerdere bezoekers hebben realistische verwachtingen over wat zij in het gebied kunnen aantreffen, die zijn gebaseerd op voorgaande ervaringen. De verwachtingen van bezoekers die het gebied voor het eerst bezoeken zijn voor een groot deel geschept door beelden van de film *De Nieuwe Wildernis* en de gelijknamige serie. Daarnaast vormt ook de publiciteit rondom de film en het gebied in kranten en tijdschriften een belangrijke bron van verwachtingen. In de film staat het leven van de dieren in de Oostvaardersplassen centraal en is een grote rol weggelegd voor de Konikpaarden en edelherten. In de film wordt veel met *extreme close-ups* gewerkt wat de illusie wekt dat dieren in het gebied op korte afstand kunnen worden benaderd. De invloed van de film op de verwachtingen van bezoekers speelt echter niet in alle zes de natuurgerelateerde recreatiepraktijken een rol. Bij de beoefenaars van praktijk *vogels kijken* speelt de film door de focus op de grote grazers geen belangrijke rol. In de recreatiepraktijken *ommetje maken*,

rondstruinen, dieren spotten en *wandelen* speelt de film wel een belangrijke rol vooral als kennismaking met het gebied. Respondenten die de praktijk *fotograferen* beoefenen hebben het gebied al vaker bezocht, de film creëert bij hen echter wel de wens om de dieren en in het bijzonder de Konikpaarden een keer in de sneeuw te fotograferen.

De manier waarop respondenten de Oostvaardersplassen beleven wordt beïnvloed door de recreatiepraktijk die zij bij hun bezoek beoefenen. Bij alle recreatiepraktijken spelen rust en ontspanning een belangrijke rol. Daarnaast hechten respondenten er waarde aan dat de recreatiepraktijken buiten in de natuur worden beoefend. In het geval van de praktijk *wandelen* en in mindere mate *rondstruinen* en *dieren spotten* is ook lichamelijke inspanning van betekenis. Bij zowel *wandelen* als *dieren spotten* draagt daarnaast het sociale aspect bij aan de betekenis van de ervaring. Dierontmoetingen en landschapsbeleving dragen in alle zes de recreatiepraktijken bij aan de betekenisvolle ervaringen van bezoekers. Voor het opdoen van betekenisvolle ervaringen zijn bij de praktijk *vogels kijken* ontmoetingen met vogels van belang. Bij de overige praktijken spelen ontmoetingen met vogels een minder belangrijke rol maar worden dierontmoetingen met Konikpaarden en edelherten als betekenisvol ervaren. De meest betekenisvolle ervaringen doen bezoekers op als deze wilde dieren van dichtbij kunnen worden ervaren. Door verschillen in competenties en betekenissen ervaren bezoekers de Oostvaardersplassen op uiteenlopende manieren. Hierbij speelt ook het natuurbeeld dat men hanteert een belangrijke rol. Opvallend is daarbij dat de meeste respondenten meer waarde hechten aan wilde dieren in de natuur dan aan huisdieren.

Naast de dieren speelt ook het landschap van de Oostvaardersplassen op zichzelf een rol. De vlakke uitgestrektheid van het gebied zorgt ervoor dat, anders dan bij dichte bossen, ver weg kan worden gekeken. Tevens zorgt de combinatie van open water, riet en bosgebieden voor een afwisselend landschap. Het ruige karakter van het gebied geeft de indruk dat de natuur zijn gang kan gaan wat door veel respondenten als betekenisvol wordt ervaren. Het landschap wordt echter niet door alle bezoekers als betekenisvol ervaren in positieve zin. De dode bomen in het gebied worden door respondenten die de recreatiepraktijken *ommetje maken, dieren spotten* en *wandelen* beoefenen als troosteloos en minder mooi ervaren.

Uit resultaten van dit onderzoek blijkt dus dat bij bezoekers die de Oostvaardersplassen voor het eerst bezoeken een discrepantie bestaat tussen de verwachtingen en ervaringen die zij opdoen in het gebied. Beoefenaars van de praktijken *vogels kijken, fotograferen* en deels *wandelen* hebben de Oostvaardersplassen vaak al vaker bezocht. Daarom hebben zij realistische verwachtingen van wat zij in het gebied zullen aantreffen. Respondenten die de recreatiepraktijken *ommetje maken, rondstruinen, dieren spotten* en deels *wandelen* beoefenen, bezoeken de Oostvaardersplassen echter vaak voor het eerst. Hierdoor bestaan in het bijzonder bij respondenten die de recreatiepraktijk *dieren spotten* beoefenen onrealistische verwachtingen. Deze verwachtingen hebben met name betrekking op welke dieren zij in het gebied zullen aantreffen. Maar ook de hoeveelheid dieren en de afstand waarop de dieren kunnen worden benaderd en ervaren spelen een rol. Door deze onrealistische verwachtingen

zijn de ervaringen die zij in het gebied opdoen vaak teleurstellend. Zeker als er weinig of geen dierontmoetingen plaatsvinden of als dieren slecht op grote afstand te zien zijn. Bij beoefenaars van de praktijk *wandelen* bestaat een discrepantie tussen de af te leggen afstand en de beschikbare wandelroutes in de Oostvaardersplassen. Bovendien bestaat er bij respondenten die deze praktijk beoefenen een discrepantie tussen de verwachte bonte herfstkleuren van (loof)bossen en de als eentonig ervaren beplanting in het gebied.

| De Konikpaarden hebben een grote aantrekkingskracht op veel bezoekers.

6 | Discussie

In dit hoofdstuk worden de resultaten van het onderzoek vergeleken met de literatuur en wordt gereflecteerd op de theoretisch kader en de gebruikte onderzoeksmethoden. In de eerste paragraaf worden resultaten van het onderzoek beschreven in het licht van de sociale praktijken theorie (§6.1). Daarna volgt een reflectie op het theoretisch kader waarin de andere gebruikte theorieën worden besproken (§6.2). Ten slotte wordt gereflecteerd op de toegepaste onderzoeksmethoden (§6.3).

6.1 Theoretische implicaties

In dit onderzoek is vanuit de *theorie van sociale praktijken* onderzocht hoe de verhouding tussen de verwachtingen en ervaringen van bezoekers in de Oostvaardersplassen kan worden begrepen en verklaard. In tegenstelling tot conventionele modellen om consumentengedrag te verklaren staan in deze theorie niet de motieven, behoeften en interesses van individuele bezoekers centraal maar *sociale praktijken*. Deze zijn opgebouwd uit drie elementen: *materialen*, *competenties* en *betekenissen* die op een dynamische manier met elkaar samenhangen. De theorie is onder andere toegepast bij onderzoek naar milieubewust gedrag en gedragsverandering maar in dit onderzoek is deze invalshoek gebruikt om inzicht te krijgen in de *natuurgerelateerde recreatiepraktijken* die door bezoekers in de Oostvaardersplassen worden beoefend.

De invalshoek van *sociale praktijken* hielp om de essentie van de verschillende natuurgerelateerde recreatiepraktijken te begrijpen. Zo kon bijvoorbeeld een helder onderscheid worden gemaakt tussen de praktijken *ommetje maken*, *rondstruinen* en *wandelen*. Het bleek echter wel lastig om de verwachtingen van bezoekers die het gebied al eerder hadden bezocht helder te krijgen. Zij hebben een duidelijk referentiekader van wat zij van het gebied kunnen verwachten en ook de invloed van de film *De Nieuwe Wildernis* is voor deze bezoekers minder bepalend.

Materialen, competenties en betekenissen

De indeling in *materialen*, *competenties* en *betekenissen* blijkt een goede benadering te zijn om tot de essentie van de verschillende praktijken te komen. Daarnaast biedt het de mogelijkheid om te achterhalen waarom bezoekers eenzelfde omgeving op een andere manier ervaren. Het blijkt echter soms wel lastig om *materialen* en *betekenissen* los van elkaar te zien omdat zij vaak direct met elkaar gelinkt zijn. Bij de recreatiepraktijken *vogels kijken*, *fotograferen*, *dieren spotten* en *wandelen* waarbij specifieke *materialen* in de vorm van de *uitrusting* en *competenties* in de

vorm van *kennis* en *vaardigheden* duidelijk naar vormen komen is de onderlinge samenhang tussen de drie elementen belangrijk om de essentie van de recreatiepraktijk te begrijpen. Bij *ommetje maken* en *rondstruinen* ligt vooral de nadruk op de verschillende *betekeningen*. In dit onderzoek is zijn *materialen* breed geïnterpreteerd en maken objecten van de uitrusting van bezoekers en de biofysieke omgeving (dus ook de dieren) allemaal onderdeel uit van het element *materialen*. In de theorie van Shove et al. (2012) bestaat het element *materialen* vooral uit objecten en technologieën zoals bijvoorbeeld de auto en niet zozeer de biofysieke omgeving waarin een praktijk plaatsvindt.

Zes natuurgerelateerde recreatiepraktijken

In dit onderzoek zijn op basis van de resultaten uit de interviews zes verschillende natuurgerelateerde recreatiepraktijken onderscheiden. Deze indeling is de interpretatie van de onderzoeker en tussen de verschillende recreatiepraktijken zit bij bepaalde elementen een mate van overlap. In de volgende secties worden de overeenkomsten en verschillen tussen vijf recreatiepraktijken beschreven. De recreatiepraktijk *vogels kijken* staat het meest op zichzelf.

Fotograferen en dieren spotten

In zowel de recreatiepraktijk *fotograferen* als *dieren spotten* vormen de in het wild levende dieren in de Oostvaardersplassen een belangrijke rol. Een andere overeenkomst is dat in beide praktijken de camera een vast onderdeel uitmaakt van de uitrusting. Bij *fotograferen* is het op de foto zetten van de dieren echter het uitgangspunt en hebben bezoekers een meer professionele spiegelreflexcamera terwijl bij *dieren spotten* het observeren en op de foto zetten van de dieren een gelijkwaardige rol hebben. Beoefenaars van de praktijk *dieren spotten* gebruiken in tegenstelling tot beoefenaars van *fotograferen* een compact camera om een aantal foto's te maken. Een ander verschil is dat bij *dieren spotten* een brede groep dieren een rol speelt terwijl respondenten bij *fotograferen* vooral geïnteresseerd zijn in de fotogenieke Konikpaarden die van dichtbij te benaderen zijn. Voor de recreatiepraktijk *dieren spotten* zijn geen speciale kennis en vaardigheid vereist, ook beoefenen respondenten deze praktijk vaak in koppels. Bij de praktijk *fotograferen* daarentegen speelt kennis over compositie een belangrijke rol en beoefenen respondenten de recreatiepraktijk vaak individueel. Ook hebben zij allemaal één of meer fotografie cursussen gedaan om kennis en vaardigheden op te doen. Naast de materialen en competenties zijn ook de betekenissen van de twee recreatiepraktijken verschillend. Zo beoefenen respondenten de recreatiepraktijk *fotograferen* vooral voor de rust en ontspanning, het buiten zijn en het genieten van de natuur. Bij *dieren spotten* spelen ontspanning en het buiten zijn ook een rol, maar speelt het sociale element en de lichamelijke inspanning ook mee. Een ander verschil is dat bij *fotograferen* de vier seizoenen een rol spelen en bij *dieren spotten* niet. Daarnaast zijn de bezoekers die de recreatiepraktijk *fotograferen* bedrijven vaak al eens eerder in de Oostvaardersplassen geweest, dit is bij de recreatiepraktijk *dieren spotten* niet het geval waardoor bezoekers soms teleurgesteld zijn als zij weinig of geen dieren tegen komen of slechts op grote afstand zien. Het kan daarom worden gesteld dat ondanks enige overlap tussen beide praktijken de essentie van de praktijken duidelijk anders is waardoor het gerechtvaardigd is om deze twee afzonderlijk in te delen.

Ommetje maken, struinen en wandelen

Naast de twee bovengenoemde praktijken vertonen ook de praktijken *ommetje maken*, *rondstruinen* en *wandelen* overeenkomsten. Allereerst is wandelen in alle drie de praktijken de manier van voortbewegen. Echter alleen bij de recreatiepraktijk *wandelen* speelt de afgelegde afstand een rol. De praktijk *rondstruinen* onderscheidt zich door het doel iets te vinden, terwijl bij *ommetje maken* en *wandelen* dit geen significante rol speelt. Bij zowel de praktijk *rondstruinen* als *wandelen* vormen wandelschoenen een vast onderdeel van de uitrusting. Bezoekers die de recreatiepraktijk *wandelen* bedrijven zijn daarnaast vaak wat betreft kleding ook voorbereid op slechte weersomstandigheden. Dieren spelen vooral een rol bij de praktijken *ommetje maken* en *wandelen* omdat het bij *rondstruinen* niet per se gaat om dieren maar ook om bijvoorbeeld mooie plekken of paddenstoelen te vinden. Alleen bij de recreatiepraktijk *wandelen* zijn vaardigheden vereist omdat hierbij lange afstanden worden afgelegd. Hoewel de betekenissen van de drie praktijken wat betreft dieren met elkaar overeenkomen en vooral de korte afstand waarop dierontmoetingen plaatsvinden zorgen voor betekenisvolle ervaringen, wordt de wildheid van de Oostvaardersplassen door bezoekers die de recreatiepraktijk *ommetje maken* beoefenen als rommelig ervaren terwijl bij *rondstruinen* en *wandelen* dit juist als betekenisvol wordt ervaren. Ook het doel van de drie recreatiepraktijken is verschillend, waar het bij *ommetje maken* en *rondstruinen* vooral draait om rust en ontspanning, gaat het bij *wandelen* vooral om de fysieke inspanning. *Wandelen* is dan ook een duidelijk onderscheidende praktijk. Het verschil tussen *ommetje maken* en *rondstruinen* is minder duidelijk waarneembaar en zit vooral in het doel van de praktijk en de verschillende betekenissen.

6.2 Reflectie theoretisch kader

Naast de *theorie van sociale praktijken* van Shove et al. (2012) is in dit onderzoek gebruik gemaakt van theorieën over natuurbeelden, natuurfilms en de omgang met (huis)dieren. Natuurbeelden dragen bij aan manier waarop respondenten de Oostvaardersplassen beleven. Een verwachting was dat de film *De Nieuwe Wildernis* een belangrijke rol zou spelen bij de verwachtingen van bezoekers van de Oostvaardersplassen. Een andere verwachting was dat de omgang met (huis)dieren de houding van respondenten tegenover de natuur zou beïnvloeden. In het theoretisch kader zijn deze drie concepten samen met eerdere recreatiepraktijken weergegeven als input van buitenaf die vormgeeft aan de natuurgerelateerde recreatiepraktijk die door respondenten worden beoefend in de Oostvaardersplassen. Anders dan verwacht blijkt dat de omgang met huisdieren weinig invloed heeft op de betekenis die bezoekers toekennen aan de natuur. Wel blijkt er een discrepantie te zijn tussen mensen met huisdieren en natuurliefhebbers. Zo gaven respondenten aan dat zij dieren juist liever zien in de vrije natuur en niet als huisdieren. Ook de invloed van de film *De Nieuwe Wildernis* is minder groot dan verwacht. Hoewel beelden van de Oostvaardersplassen een belangrijke rol spelen bij de verwachtingen over welke dieren in het gebied kunnen worden aangetroffen blijkt dat niet alleen de film daarbij van belang is maar vooral ook de media aandacht rondom de Oostvaardersplassen op televisie en in kranten en tijdschriften. Anders dan gesuggereerd in de literatuur geven respondenten expliciet aan dat zij zich duidelijk realiseren dat wat er in

een natuurfilm te zien is niet dezelfde ervaring zal zijn als die je zelf in het gebied zult ervaren. Hierbij speelt bovendien dat een deel van de bezoekers goed op de hoogte is van het feit dat de film in het gebied van de Oostvaardersplassen is opgenomen dat voor het publiek niet vrij toegankelijk is. In de theorie van sociale praktijken vormt de dynamische interactie tussen de drie elementen *materialen*, *competenties* en *betekenissen* de manier waarop sociale praktijken ontstaan en zich ontwikkelen. Input vanuit andere praktijken vindt dus altijd plaats door veranderen in een van de drie elementen. Hoewel omgang met (huis)dieren een discrepantie laat zien tussen natuurliefhebbers en huisdieren waren er zo weinig respondenten met huisdieren dat het niet duidelijk op wat voor manier deze praktijk de recreatiepraktijken in de Oostvaardersplassen beïnvloed. Zoals beschreven in de literatuur kunnen natuurfilms niet los worden gezien van de andere media. Dit komt ook duidelijk naar voren bij de invloed van *De Nieuwe Wildernis*. Lang niet alle bezoekers hebben de film gezien maar publiciteit rond het gebied in andere media heeft wel veel mensen bekend gemaakt met de Oostvaardersplassen en de nieuwsgierigheid gewekt om het gebied zelf te bezoeken.

6.3 Reflectie onderzoeksmethode

In dit onderzoek is voor het verzamelen van de empirische onderzoeksdata gebruik gemaakt van semigestructureerde interviews met bezoekers van de Oostvaardersplassen. In deze paragraaf worden enkele kritische kanttekeningen geplaatst bij het gebruik van deze onderzoeksmethode, de selectie van de respondenten en de timing van het onderzoek.

Interviews

Bij het opzetten van het interviewschema is nagedacht over de verschillende thema's en de volgorde van de vragen. Eerst zijn vier pilot-interviews afgenomen, waarna na feedback het interviewschema is aangepast en nog dertig definitieve interviews zijn afgenomen. Toch bleek gedurende de interviews dat een aantal vragen niet helder waren voor sommige respondenten. Hierdoor zijn door de onderzoeker voorbeelden genoemd om de vraag te verduidelijken die mogelijk de antwoorden van de respondenten hebben beïnvloed of gestuurd. Dit is met name het geval geweest bij de vragen over de verwachtingen van bezoekers met betrekking tot het landschap van de Oostvaardersplassen. De interviews zijn zowel met individuen, koppels als met viertallen afgenomen. De interviews met viertallen bleken echter moeilijk te transcriberen omdat er veel verschillende respondenten aan het woord zijn. Hierdoor was de informatie die deze interviews opleverde ook minder diepgaand dan bij de andere interviews. Bij het analyseren van de getranscribeerde interviews bleek het ook lastig om de grote hoeveelheid onderzoeksgegevens te coderen. Daarom zijn uiteindelijke mindmaps gemaakt om de data visueel inzichtelijk te maken en beter te kunnen structureren en interpreteren. Mindmappen bleek een goede methode omdat het de onderzoeker dwingt om de data te reduceren en te simplificeren zodat de verschillende recreatiepraktijken in één oogopslag konden worden weergegeven.

Onderzoekspopulatie

Vanwege de kwalitatieve benadering van het onderzoek is een relatief kleine aantal bezoekers geïnterviewd. Daarnaast heeft dit onderzoek zich alleen gericht op de bezoekers van *De Driehoek* en het *Oostvaardersveld*. Ook zijn alleen bezoekers geïnterviewd die het Buitencentrum Oostvaardersplassen van Staatsbosbeheer bezochten. Er is echter natuurlijk ook een grote groep bezoekers die het bezoekerscentrum van Staatsbosbeheer niet bezoekt en hoewel er is geprobeerd een zo breed mogelijk publiek aan te spreken zijn er vanwege praktische redenen ook geen gezinnen met kinderen geïnterviewd. Omdat op doordeweekse dagen veel gepensioneerden de Oostvaardersplassen bezoeken is halverwege de interviewperiode meer gelet op de leeftijd van bezoekers en is meer in de weekenden geïnterviewd om zo een grote variatie aan verschillende soorten bezoekers te kunnen meenemen in het onderzoek. De keuze om de interviews in het Buitencentrum af te nemen was een goede keuze omdat respondenten door het aanbieden van een kopje koffie of thee al snel bereid waren om aan het onderzoek deel te nemen. Het nadeel voor de onderzoeker was echter wel dat in de horecagelegenheid veel achtergrondgeluiden waren die het transcriberen van de interviews lastig maakte. Omdat de resultaten van dit onderzoek zich specifiek richten op de Lelystadse kant van de Oostvaardersplassen kunnen de resultaten niet direct worden vertaald naar het gehele Oostvaardersplassengebied.

Timing

De interviews met bezoekers van de Oostvaardersplassen zijn afgenomen van eind oktober tot begin december 2015. Buiten de pilot-interviews bleekt het tijdsgewijs niet mogelijk om de interviews af te nemen in de vakantieperiode terwijl dit juist een periode is dat veel mensen het gebied bezoeken. Gedurende de interviewperiode was het weer wisselvallig waardoor op sommige dagen heel veel bezoekers het gebied bezochten, maar er ook dagen waren dat er bijna geen bezoekers naar de Oostvaardersplassen kwamen. Daarnaast hebben ook de jaargetijden een grote invloed op de manier waarop de biofysische omgeving van het gebied wordt ervaren. Om een goed beeld te krijgen zou ook in het voorjaar en de zomer onderzoek moeten worden gedaan naar manier waarop bezoekers het gebied beleven.

| Het betonnen pad in De Driehoek wordt door bezoekers zowel als positief als negatief ervaren.

7 | Aanbevelingen

Op basis van de conclusies worden in dit hoofdstuk aanbevelingen geformuleerd. In de eerste paragraaf worden de resultaten van dit onderzoek vertaald naar praktische aanbevelingen voor de opdrachtgever Staatsbosbeheer (§7.1). Daarna worden aanbevelingen gedaan voor verder onderzoek (§7.2).

7.1 Praktische aanbevelingen Staatsbosbeheer

Deze paragraaf beantwoordt de vraag hoe de resultaten van dit onderzoek kunnen bijdragen aan de verdere ontwikkeling van de Oostvaardersplassen. Het is belangrijk te erkennen dat verschillende bezoekers het gebied elk op een andere manier ervaren.

Paden

Het betonnen pad in De Driehoek wordt door bezoekers die de recreatiepraktijk *ommetje maken* beoefenen als positief ervaren echter door bezoekers die de praktijk *rondstruinen* en *wandelen* beoefenen als negatief. Bied daarom genoeg alternatieve routes aan van verschillende materialen om aan de wensen van beoefenaars van diverse recreatiepraktijken te kunnen voldoen.

Dode bomen

Ook de dode bomen in het gebied worden door bezoekers verschillend ervaren. Zo ervaren bezoekers die de recreatiepraktijk *rondstruinen* beoefenen de dode bomen als positief terwijl *ommetje maken* en *wandelen* deze juist als negatief ervaren. Wees hiervan bewust en realiseer dat bezoekers niet alleen ecologische maar ook esthetische waarde hechten aan de natuur en diversiteit in beplanting waarderen.

Wandelroutes

Bezoekers die de praktijk *wandelen* beoefenen geven aan dat zij een grote wandelroute van vijftien tot twintig kilometer in het gebied missen. Biedt niet alleen kleine rondwandelingen aan maar ook de mogelijkheid om wandelroutes met elkaar te combineren. Dit kan door de verschillende routes met elkaar te verbinden; zo kunnen bezoekers zelf bepalen welke afstand zij willen lopen.

Internet

Een deel van de bezoekers geeft aan dat zij graag van tevoren via internet wandelroutes willen kunnen opzoeken voor het plannen van hun wandeling. De wandelroutes in de Oostvaardersplassen zijn op dit moment niet goed vindbaar via internet. Verbeter de vindbaarheid van de wandelroutes in het gebied via het internet.

Aanvullende observaties en suggesties

Naast bovenstaande aanbevelingen kwamen uit de interviews met bezoekers nog een aantal aanvullende observaties en opmerkingen naar voren. Deze worden hieronder puntsgewijs genoemd:

- Drukke van bezoekers in het gebied wordt niet ervaren als probleem zolang andere bezoekers niet continu in beeld zijn. Dit kan bijvoorbeeld door aanleg van bosschage en slingerpaden.
- Bezoekers willen het gebied graag aantrekkelijker zien worden voor kinderen door bijvoorbeeld een natuurspeeltuin, een blotevoetenpad, een informatief/educatief/interactief programma in het Buitencentrum of informatieborden in de vogelkijkhutten.
- De opgezette Zeearend in het Buitencentrum Oostvaardersplassen spreekt aan, meer opgezette dieren (die ook geaaid mogen worden) bijvoorbeeld een hert of Konikpaardje.
- De geparkeerde auto's langs de Praamweg hebben een negatieve invloed op de natuurbeleving in het Oostvaardersveld. Een afgeschermd parkeerplek.
- Het tunneltje onder het spoor door wordt als onaantrekkelijk ervaren ook is het voor sommige bezoekers onduidelijk dat je hier doorheen naar het Oostvaardersveld kan lopen, aantrekkelijker maken (ook voor kinderen) en duidelijke bewegwijzering. Dit kan door schilderingen of foto's aanbrengen op de muren.
- Omdat dierontmoetingen zo belangrijk zijn meer kans op dierontmoetingen door dierobservatie plekken op gerichte locaties of natuurwebcams.

7.2 Aanbevelingen vervolgonderzoek

Dit onderzoek geeft inzicht in wat de *theorie van sociale praktijken* kan betekenen voor onderzoek naar recreatiepraktijken in natuurgebieden als de Oostvaardersplassen. Omdat het onderzoek kwalitatief van aard is en het onderzoek in een beperkt deel van de Oostvaardersplassen is uitgevoerd kan *kwalitatief* vervolgonderzoek zich richten op de gebieden aan de Almeerse

kant. Daarnaast kan een *kwantitatief* onderzoek worden uitgevoerd waarbij bezoekers van het gehele Oostvaardersplassen gebied worden benaderd. Dit kan door middel van enquêtes waarin de thema's die in dit onderzoek naar voren zijn gekomen het uitgangspunt vormen. De jaargetijden spelen een belangrijke rol in hoe de biofysische omgeving wordt ervaren. Dit onderzoek heeft plaatsgevonden in het najaar, waardoor het gebied door bezoekers soms als troosteloos en kaal werd ervaren. Om een breder beeld te krijgen kan vervolgonderzoek zich richten op de beleving van bezoekers in bijvoorbeeld het voorjaar of de zomer.

In de Oostvaardersplassen spelen dieren een belangrijke rol. In andere natuurgebieden van Staatsbosbeheer zijn dieren vaak minder prominent aanwezig. Vervolgonderzoek naar natuurgerelateerde recreatiepraktijken in andere natuurgebieden kan antwoord geven op de vraag of er naast *landschapsbeleving* en *rust en ontspanning* nog andere thema's zijn die ervaringen in de natuur voor bezoekers betekenisvol maken.

Uit dit onderzoek is naar voren gekomen dat vooral *betekenissen* een belangrijke rol spelen. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op de manier waarop deze betekenissen tot stand komen. In dit onderzoek is het element *materialen* breed geïnterpreteerd. Uit het onderzoek komt naar voren dat niet alleen *fysische materialen* maar ook *virtuele materialen* waaronder websites en sociale media (Facebook) een rol spelen in de recreatiepraktijken *fotograferen*. Vervolgonderzoek kan zich verder verdiepen in de rol van virtuele materialen.

Literatuur

- Aarts, N., Ruysenaars, B., Steuten, C., & Herzele, A. van. (2015). *Natuur en beleid betwist: een analyse van de aard en het verloop van online discussies over implementatie van natuurbeleid in Nederland* (WRR Working Paper Nr. 9). Geraadpleegd via de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid website: http://www.wrr.nl/fileadmin/nl/publicaties/PDF-Working_Papers/WP_9_Natuur_en_beleid_betwist.pdf
- Aldridge, M., & Dingwall, R. (2003). Teleology on Television?: Implicit Models of Evolution in Broadcast Wildlife and Nature Programmes. *European Journal of Communication*, 18(4), 435-453.
- Baarda, D. B., Goede, M. P. M. de., & Teunissen, J. (2005). *Basisboek kwalitatief onderzoek: handleiding voor het opzetten en uitvoeren van kwalitatief onderzoek*. Groningen: Stenfert Kroese.
- Bagust, P. (2008). 'Screen natures': Special effects and edutainment in 'new' hybrid wildlife documentary. *Continuum: Journal of Media & Cultural Studies*, 22(2), 213-226.
- Belt, H. van den. (2004). Networking Nature, or Serengeti Behind the Dikes. *History and technology*, 20(3), 311-333.
- Blouin, D. D. (2012). Understanding Relations between People and their Pets. *Sociology Compass*, 6(11), 856-869.
- Boer, W. Th. de. (2006). *Koenen Woordenboek Nederlands*. Utrecht: Koenen Woordenboeken.
- Bousé, D. (2000). *Wildlife films*. Philadelphia: University of Pennsylvania Press.
- Breeveld, H. [Boswachter Hans Breeveld] (2014, 14 februari). Start werkzaamheden Oostvaardersveld [Web log post]. Geraadpleegd via <https://oostvaardersplassen.wordpress.com/2014/02/14/start-werkzaamheden-oostvaardersveld/>
- Breeveld, H [Boswachter Hans Breeveld]. (2015, 3 augustus). Kwaliteitsimpuls wandelgebied Oostvaardersplassen [Web log post]. Geraadpleegd via <https://oostvaardersplassen.wordpress.com/2015/08/03/kwaliteitsimpuls-wandelgebied-oostvaardersplassen/>
- Buijs, A. (2009). *Public natures: social representations of nature and local practices*. (Proefschrift Wageningen Universiteit). Geraadpleeg via <http://edepot.wur.nl/10604>
- Covert, A. (2013, 12 december). Terugkijken: nieuw leven ontwaakt in de nieuwe wildernis. *NRC Handelsblad*. Geraadpleegd via <http://www.nrc.nl/nieuws/2013/12/12/terugkijken-nieuw-leven-ontwaakt-in-de-nieuwe-wildernis>
- Cornelissen, P., Kuipers, J., Dekker, J., & Beemster, N. (2014). *Vegetatie, grote herbivoren*,

- vogels en recreatie in de Oostvaardersplassen: verslag van monitoring periode 1 mei 2013 t/m 30 april 2014*. Staatsbosbeheer. Geraadpleegd via <http://www.staatsbosbeheer.nl/over-staatsbosbeheer/dossiers/oostvaardersplassen-beheer/feiten-en-cijfers>.
- Curtin, S. (2009). Wildlife tourism: The intangible, psychological benefits of human–wildlife encounters. *Current Issues in Tourism*, 12(5-6), 451-474.
- Drenthen, M. (2014, 28 april). Waarom willen wij wildernis?. *Friesch Dagblad*. Geraadpleegd via <http://www.docenten.science.ru.nl/drenthen/publicaties/WaaromWildheidFrieschDagblad.pdf>
- Dubbink, W. (1992). Doodvriezen op weg naar de hemel. Sympathie voor dieren. *Krisis*, 48, 19-31.
- Dutch FilmWorks. (2013). De Nieuwe Wildernis [Online afbeelding]. Geraadpleeg op 6 juni 2016 via http://www.dfw.nl/html/home-entertainment/de-nieuwe-wildernis_226.html
- Evers, J. (2007). *Kwalitatief interviewen: kunst én kunde*. Den Haag: LEMMA.
- Fisher, J. A. (1992). Taking Sympathy Seriously: A Defense of Our Moral Psychology Toward Animals. In E. C. Hargrove (Red.), *The Animal Rights/Environmental Ethics Debate: The Environmental Perspective* (pp.227-248). Albany: State University of New York Press.
- Gemeente Lelystad., & Staatsbosbeheer. (2014). *Toeristisch-recreatieve ontwikkeling Hollandse Hout*. Geraadpleeg via <https://www.lelystad.nl/Documenten/Vrije%20tijd%20en%20toerisme/Natuur/Onderzoek%20toeristische%20potentie%20Hollandse%20Hout.pdf>
- Groenenberg, C. (2015, 1 augustus). Vier keer zo druk in Oostvaardersplassen sinds 'De Nieuwe Wildernis'. *Flevopost*. Geraadpleeg via <http://www.flevopost.nl/nieuws/lelystad/399939/vier-keer-zo-druk-in-oostvaardersplassen-sinds-de-nieuwe-wildernis.html>
- Hanington, B., & Martin, B. (2012). *Universal Methods of Design: 100 Ways to Research Complex Problems, Develop Innovative Ideas, and Design Effective Solutions*. Beverly, MA: Rockport.
- Hargreaves, T. (2011). Practicing Behaviour Change: Applying Social Practice Theory to Pro-environmental Behaviour Change. *Journal of Consumer Culture*, 11(1), 79-99.
- Heijst, B.A.C. van., Kort, M.A.C. de., Overgaauw, P. A. M., Vinke, C. M., & Beekmans, M. H. C. (2015). *Feiten & cijfers gezelschapsdierensector 2015*. Den Bosch: HAS Hogeschool, HAS Kennistransfer & Bedrijfsopleidingen.
- Hogekamp, B., & Malherbe, R. (2009). Collectie Nederlandse natuurfilms. *Tijdschrift voor Mediageschiedenis*, 12(2), 333-348.
- Holtz, G. (2014). Generating Social Practices. *Journal of Artificial Societies and Social Simulation*, 17(1), 17.
- Jepson, P., Jennings, S., Jones, K. E., & Hodgetts, T. (2011). Entertainment Value: Should the Media Pay for Nature Conservation? *Science*, 334(6061), 1351-1352.
- Keulartz, J. (2009). Boundary Work in Ecological Restoration. *Environmental Philosophy*, 6(1), 35-55.
- Keulartz, J., Swart, S., & Windt, H. J. van der. (2000). *Natuurbeelden en natuurbeleid: theoretische en empirische verkenningen*. Den Haag: NWO Ethiek & Beleid.
- Klaver, I., Keulartz, J., Belt, H. van der., & Gremmen, B. (2002). Born to Be Wild: A Pluralistic Ethics Concerning Introduced Large Herbivores in the Netherlands. *Environmental Ethics*, 24(1), 3-21.

- Kloek, M., Schouten, M., & Arts, B. (2010). Natuurbeelden in de hedendaagse literatuur; Autochtone en allochtone schrijvers met elkaar vergeleken. *Landschap: tijdschrift voor Landschapsecologie en Milieukunde*, 27(1), 5-15.
- MacNaghten, P., & Urry, J. (2001). Bodies of Nature: Introduction. *Body and Society*, 6(3), 1-11.
- Mills, B. (2013). The Animals Went in Two by Two: Heteronormativity in Television Wildlife Documentaries. *European Journal of Cultural Studies*, 16(1), 100-114.
- Most, K. van der., & Vries, M. de. (2015). *Dagrecreatiemonitor Staatsbosbeheer Flevoland*. Den Haag: NBTC-NIPO Research.
- Myers, J. O. E., & Saunders, C. D. (2002). Animals as Links toward Developing Caring Relationships with the Natural World. In P. H. Kahn & S. R. Kellert (Eds.), *Children and Nature: Psychological, Sociocultural, and Evolutionary Investigations* (pp. 153-178). Cambridge, MA: MIT Press.
- Onneweer, M. (2013). New Nature: On the Production of a Paradox. In J. G. Carrier & P. West (Red.), *Virtualism, Governance and Practice: Vision and Execution in Environmental Conservation* (pp. 45-65). New York, NY: Berghahn Books.
- Ouwehand, A., Doff, W., & Adriaanse, C. (2011). *Voorkeur voor een leefstijl? Een onderzoek naar leefstijlmethoden in het woondomein*. Delft: Platform Corpovenista. Geraadpleegd via <http://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid:59816faa-1b12-4f61-a6bb-4a217fb0776c?collection=research>
- Provincie Flevoland., & Staatsbosbeheer. (2015). *Nationaal Park Oostvaardersplassen: op weg naar het park van de 21ste eeuw*. Geraadpleegd via [https://www.flevoland.nl/getattachment/Dossiers/Nationaal-Park-Oostvaardersplassen/Meer-informatie/Aangepaste-versie-haalbaarheidsstudie-Oostvaardersplassen-\(pdf-4-4-MB\).pdf](https://www.flevoland.nl/getattachment/Dossiers/Nationaal-Park-Oostvaardersplassen/Meer-informatie/Aangepaste-versie-haalbaarheidsstudie-Oostvaardersplassen-(pdf-4-4-MB).pdf).
- Reckwitz, A. (2002). Toward a Theory of Social Practices A Development in Culturalist Theorizing. *European journal of social theory*, 5(2), 243-263.
- Recron. (z.j.). BSR®-model dagrecreatie [Online afbeelding]. Geraadpleegd op 18 juni 2016 via <http://oud.recron.recron.klantsite.net/ric/dagrecreatie-bsr-model>
- Schreuder, A. (2013, 26 september). Wild en wildernis in Nederland, *NRC Reader*. Geraadpleegd via <http://www.nrcreader.nl/artikel/2389/wild-en-wildernis-in-nederland>
- Schouten, M. G. C. (2005). *Spiegel van de natuur: het natuurbeeld in cultuurhistorisch perspectief*. Utrecht: KNNV Uitgeverij.
- Scott, K. D. (2003). Popularizing Science and Nature Programming: The Role of "Spectacle" in Contemporary Wildlife Documentary. *Journal of Popular Film and Television*, 31(1), 29-35.
- Shove, E., Pantzar, M., & Watson, M. (2012). *The Dynamics of Social Practice. Everyday Life and how it Changes*. London: Sage Publications.
- SmartAgent. (z.j.). Het BSR-model. Geraadpleegd op 21 mei 2016, via <http://sharedstoryworld.com/het-bsr-model.html>
- Staatsbosbeheer. (z.j.). Toegankelijkheid Oostvaardersplassen. Geraadpleegd op 14 oktober 2015, via <http://www.staatsbosbeheer.nl/natuurgebieden/oostvaardersplassen/toegankelijkheid>

- Staatsbosbeheer. (2011). *Managementplan Oostvaardersplassengebied 2011-2015: uitwerking en implementatie van ICMO2 maatregelen, monitoring en communicatie*. Geraadpleegd via <https://www.rijksoverheid.nl/documenten/jaarplannen/2011/05/17/managementplan-oostvaardersplassengebied-2011-2015>
- Tonnaer, A. (2014). Envisioning the Dutch Serengeti: An Exploration of Touristic Imaginings of the Wild in the Netherlands. In N. B. Salazar & N. H. H. Graburn (Red.), *Tourism Imaginaries: Anthropological Approaches* (pp. 242-259). New York, NY: Berghahn Books.
- Vera, F., & Staatsbosbeheer. (2008). *Ontwikkelingsvisie Oostvaardersplassen: voorbij de horizon van het vertrouwde*. Driebergen: Staatsbosbeheer. Geraadpleegd via <http://www.staatsbosbeheer.nl/over-staatsbosbeheer/dossiers/oostvaardersplassen-beheer/feiten-en-cijfers>
- Vining, J. (2003). The Connection to Other Animals and Caring for Nature. *Human Ecology Review*, 10(2), 87-99.
- Vorstenbosch, J. (2005). *Zorg: een filosofische analyse*. Amsterdam: Nieuwezijds.
- Wigbels, V. (2003). *Oostvaardersplassen: nieuwe natuur op oude zeebodem*. Zwolle: MMIV Staatsbosbeheer, Regio Flevoland-Overijssel.
- Wolf, J. A. (2012). *Wildernis in Nederland tussen droom en werkelijkheid: een onderzoek naar de fysieke wildernis en de beeldvorming over wildernis in Nederland in verleden en heden* (MSc. thesis, Rijksuniversiteit Groningen). Geraadpleegd via http://www.rug.nl/research/kenniscentrumlandschap/mscripties/jori-wolf_wildernis-in-nederland-tussen-droom-en-werkelijkheid.pdf

Bijlagen

Bijlage A Leisue Leefstijlen	91
Bijlage B Interviewschema	95
Bijlage C Coderingsboom	99
Bijlage D Mindmaps	101

Bijlage A

Leisure Leefstijlen

De zeven belevingswerelden / leefstijlgroepen voor dagrecreatie (Recron, z.j.)

Uitbundig geel

Uitbundig geel is de spontane, gezellige en sociale groep. Het is de groep echte vakantiegangers. Een vakantie hoeft niet zo extreem te zijn, als het maar actief, sportief, gezellig en verrassend is. Contact met anderen – familie, vrienden, kennissen – is gewenst en leuk. Uitbundig geel zoekt campings en bungalowparken waar de voorzieningen goed zijn en waar genoeg te doen is voor iedereen. Uitbundig geel is een grote groep in Nederland!

Gezellig lime

Gezellig Lime houdt net als geel ook van gezelligheid en sportiviteit, maar het mag allemaal een tikkeltje rustiger en het hoeft ook allemaal niet zo lang. Het gezin is belangrijk. Vakantie is voor de lime gasten lekker vrij zijn, genieten van rust en ontspanning, even weg van de dagelijkse verplichtingen en dan gezellig met het gezin iets leuks doen: fietsen, bbq-en, een

spelletje spelen. Een bungalowpark of camping in Nederland geeft een echt vakantiegevoel, maar vaak moet de gezellige lime groep wel een beetje op de kosten letten.

Rustig groen

Vakantie is voor de rustige groene belevingswereld vooral een kwestie van lekker doen waar men zin in heeft, rust nemen in eigen omgeving, even niets aan het hoofd hebben. De consument uit de groene wereld heeft niet zulke bijzondere wensen. Het gewone en herkenbare is juist fijn, vertrouwd. Dan komt men lekker tot rust. In eigen land is genoeg moois te zien en te ontdekken, men hoeft er niet ver voor te reizen. Men kent de winkels die men tegenkomt en men kan gewoon de eigen taal spreken.

Ingetogen aqua

Vakantiegangers in het segment aqua kunnen als rustig en ruimdenkend worden getypeerd. In deze belevingswereld vinden we veel empty nesters, die weer tijd hebben voor hun eigen hobby's en interesses. Inspirerende maar rustige vakanties horen daar ook bij. In Nederland gaat men graag meerdere keren op pad, op een rustig moment naar de (kleinere) camping of bungalowpark met veel privacy. Cultuur en (rustige) sportieve mogelijkheden – wandelen, fietsen, nordic walking – worden gewaardeerd.

Comfortabel en luxe blauw

Vakantiegangers in het segment Comfortabel en Luxe blauw kunnen we omschrijven als zelfverzekerd, kritisch, intelligent en gehecht aan stijl, luxe en comfort. Zij zijn zakelijk en carrière gericht. Zij streven naar succes in het leven en daar werken zij dan ook hard aan. In hun vrije tijd vinden zij dat zij wel wat luxe en stijlvol ontspannen verdienen.

Avontuurlijk en sportief paars

Avontuurlijk paars is de wereld van mensen die graag iets nieuws willen beleven of ontdekken in hun vakantie. Gewoon is niet goed genoeg voor deze groep. Ze gaan op zoek naar een bijzondere ervaring. Dat mag een tikje wild zijn – een boomhut of een survivaltent – maar het bijzondere kan 'm ook zitten in het beleven van luxe en exclusiviteit. Avontuurlijk paars is meer met zichzelf bezig dan met de anderen. U trekt ze dus eerder met iets individueels dan met het 'groepsgebeuren'.

Cultureel en inspirerend rood

De Rode gasten zijn van natura wat eigenwijs en ongeduldig. Ze leven het leven met hartstocht en passie en zijn altijd op zoek naar bijzondere en voor hun onbekende plekken. Ze zijn intelligent en assertief, gaan graag hun eigen gang en willen graag hun dromen waarmaken, uniek zijn. Het zijn sympathieke, ethousiaste mensen die graag ook ervaringen uitwisselen met anderen die een eigen, authentiek verhaal hebben.

Deze omschrijvingen zijn overgenomen van van NBTC-NIPO Research uit de Dagrecreatiemonitor Staatsbosbeheer Flevoland (van der Most & de Vries, 2015)

Bijlage B

Interviewschema

Goedemorgen/middag, voor mijn afstuderen doe ik voor Staatsbosbeheer een onderzoek naar de beleving van bezoekers in de Oostvaardersplassen. Zou ik u misschien een paar vragen mogen stellen? (Indien tegenstemt met interview) Het interview duurt ongeveer 15 tot 30 minuten en de antwoorden zullen anoniem worden verwerkt. Graag zou ik het gesprek opnemen met een voice-recorder zodat ik dit later kan terugluisteren en niet alles hoeft op te schrijven, heeft u hier bezwaar tegen?

Algemene vragen

- Waar komt u vandaan?
- Is dit de eerste keer dat u de Oostvaardersplassen bezoekt?
- Waarom ben u vandaag naar de Oostvaardersplassen gekomen? (*recreatiepraktijken; verwachting t.a.v. betekenis*)

Verwachtingen (*eerste keer of eerder bezoek*)

- Had u voor uw bezoek specifieke verwachtingen over de Oostvaardersplassen?
 - Over de natuur en omgeving (*hoe het er hier uitziet, hoe groot, bebost, toegankelijk*) of bepaalde dieren of vogels die u hier kan aantreffen? Wat u hier zou gaan doen? (*materialen, competenties en betekenissen*)
- Hoe kijkt u terug op de verwachtingen van vandaag?

Recreatiepraktijken Oostvaardersplassen

- Wat heeft u vandaag in de Oostvaardersplassen gedaan? (*competenties, materialen, betekenissen*)
 - Waar heeft u allemaal gelopen?
 - Heeft u nog specifieke routes gevolgd (*vogelkijkhutten*)?
 - Kunt u beschrijven of u onderweg nog storende elementen bent tegengekomen?
 - Hoe heeft de aanwezigheid van andere recreanten ervaren?
- Hoe heeft u de natuur in de Oostvaardersplassen ervaren? (*materialen en betekenissen*)
 - Wat waardeert u aan de Oostvaardersplassen?
 - Wat vindt u mooi of niet mooi aan het gebied?
 - Is dit anders dan in andere gebieden?

- Wat zijn voor u de unieke kenmerken van de Oostvaardersplassen? (*wildernis en dieren*)
- Wat vond u van de planten en dieren?
- Wat u vandaag hier hebt gedaan, doet u dat vaker? (*competenties, betekenissen en wellicht materialen op basis van eerdere recreatiepraktijken*)
 - In de Oostvaardersplassen of ook in andere natuurgebieden?
 - Welke natuurgebieden?
 - Welke activiteiten onderneemt u daar?
- Wat was uw meest bijzondere ervaring vandaag in de Oostvaardersplassen? (*betekenissen*)
 - Waarom was dit bijzonder?
 - Wat voelde u toen?
 - (*als 'huisdierachtige' ervaringen worden genoemd*) Houdt u dieren?
 - Heeft u huisdieren of bent u opgegroeid met huisdieren?

Natuurbeelden (*optioneel*)

- Wat is voor u 'echte' natuur? (*betekenissen op basis van eerdere praktijken, film etc.*)
 - Daarna koppelen aan de Oostvaardersplassen
 - Voldoen de Oostvaardersplassen daar volgens u aan?
 - Zijn de Oostvaardersplassen dan 'echte' natuur?
 - Wat betekenen de Oostvaardersplassen (of natuur) voor u?
- (*wildernis*) Hoe zou u wildernis definiëren?
 - Geldt dit voor de Oostvaardersplassen?
 - Wat is voor u het verschil tussen wildernis en natuur?
 - Bestaat er volgens u wildernis in Nederland
 - Heeft u weleens een 'echte' wilderniservaring?
 - Is de schaal van belang voor het ervaren van wildernis?
- Wat moet volgens u de rol van de mens zijn in de natuur?
 - Recreatie en beheer (niet aankomen)
 - Sympathie voor dieren (beheer zorg voor dieren)
 - Welke van de rollen is van belang voor de Oostvaardersplassen?

Recreatiepraktijken Oostvaardersplassen

- Heeft u speciale kleding of apparatuur meegenomen voor uw bezoek aan de Oostvaardersplassen? (*materialen*)
 - Neemt u die altijd mee als u de natuur in gaat?
- Heeft u veel kennis over en ervaring met de natuur, zoals vogels of andere dieren? (*competenties*)
 - Waar heeft u die kennis opgedaan of die vaardigheden geleerd?
 - Hoe bent u hiermee begonnen?
 - Ging u in uw jeugd al vaak de natuur in?
- Wat betekent [fotograferen, wandelen of vogels kijken] voor u? (*betekenissen*)

Kijken en lezen over natuur (materialen en betekenissen)

- Heeft u de film *De Nieuwe Wildernis* gezien?
 - Zo ja, wat vond u van de film?
 - Is de film belangrijk geweest voor uw beeld en ervaring in de Oostvaardersplassen?
 - Was de film *De Nieuwe Wildernis* voor u een motivatie om de Oostvaardersplassen te bezoeken?
 - Hoe verhouden uw ervaringen in het gebied zich met de film?
 - Kunt u daar een voorbeeld bij geven?

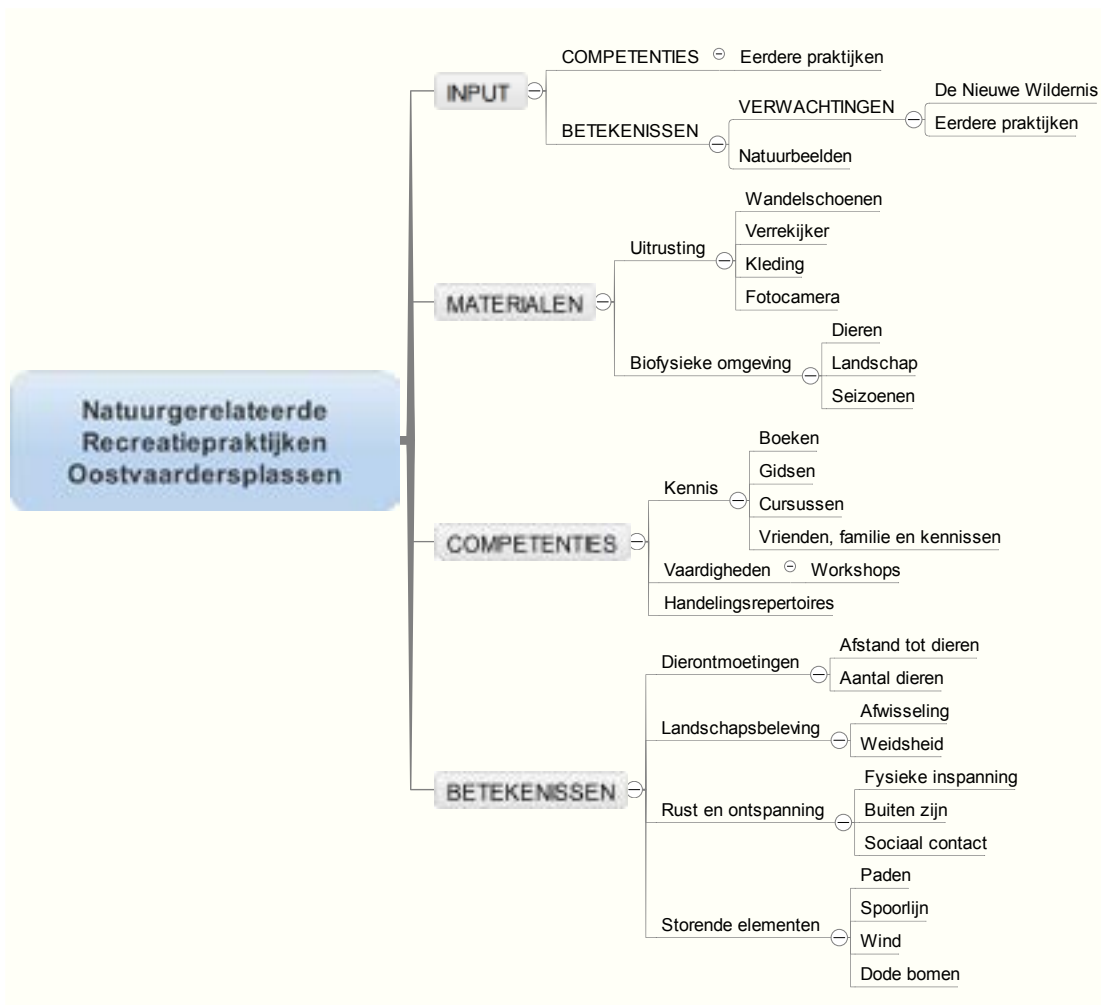
Afsluitend

- Bent u lid van een natuurorganisatie?
 - Welke en waarom?
- Bent u van plan om nog een keer terug te komen naar de Oostvaardersplassen?
- Heeft u nog aanvullingen en/of opmerkingen?

Dit waren al mijn vragen, heel erg bedankt voor uw tijd. Dan wens ik u nog een fijne dag. Mocht u nog geïnteresseerd zijn om te zijner tijd een samenvatting van mijn onderzoek te ontvangen, dan kunt u hier uw e-mail adres invullen.

Bijlage C

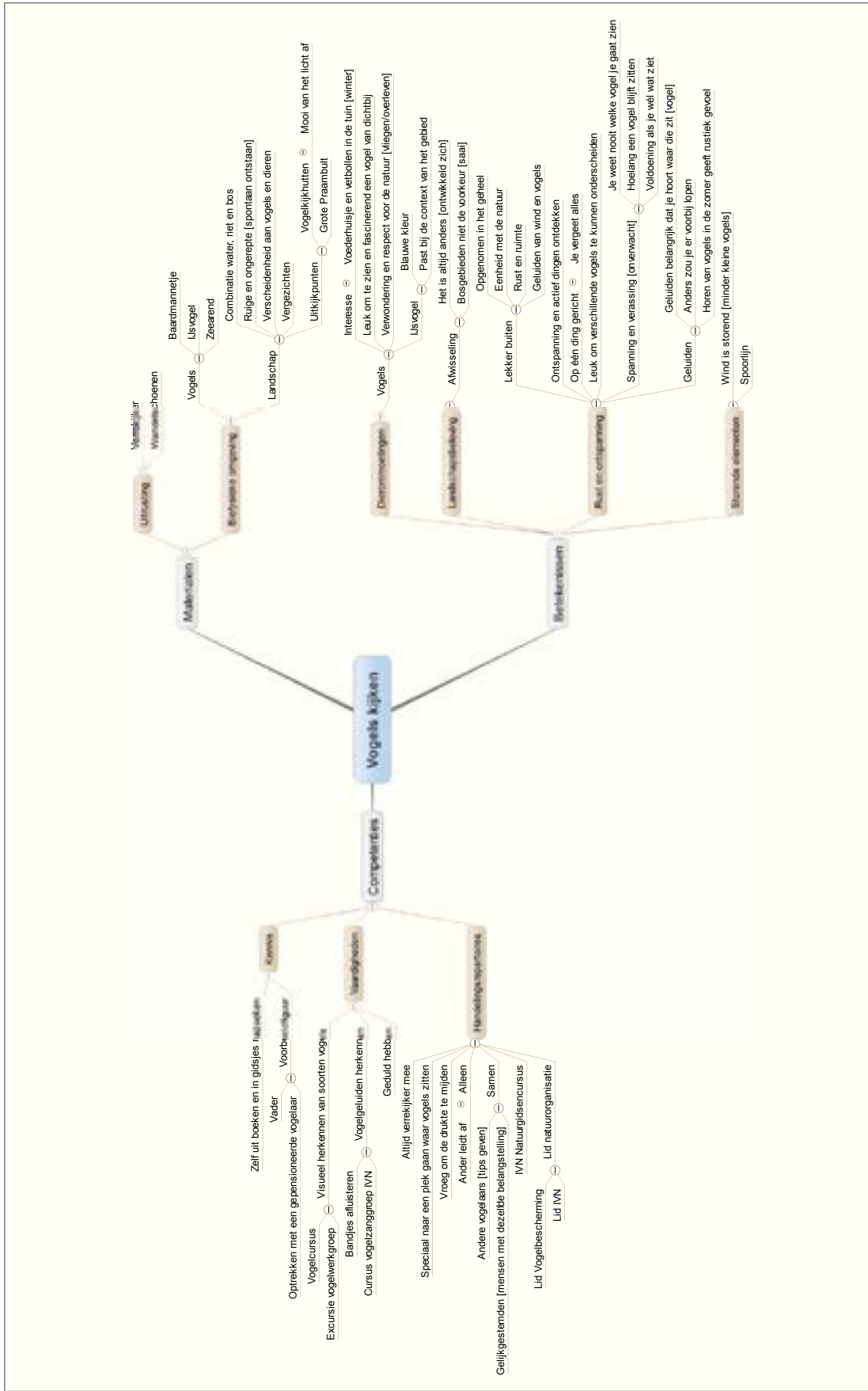
Coderingsboom

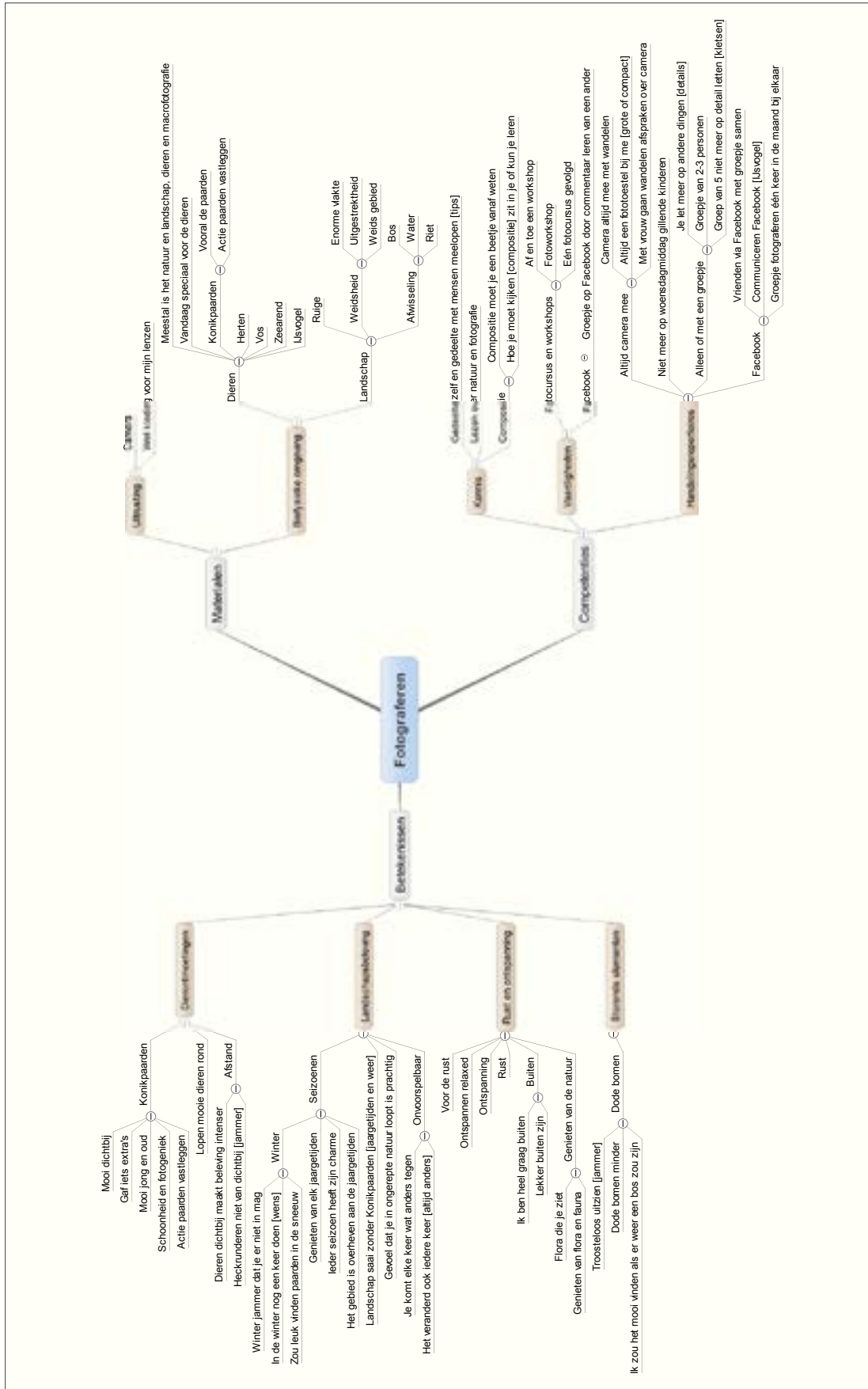

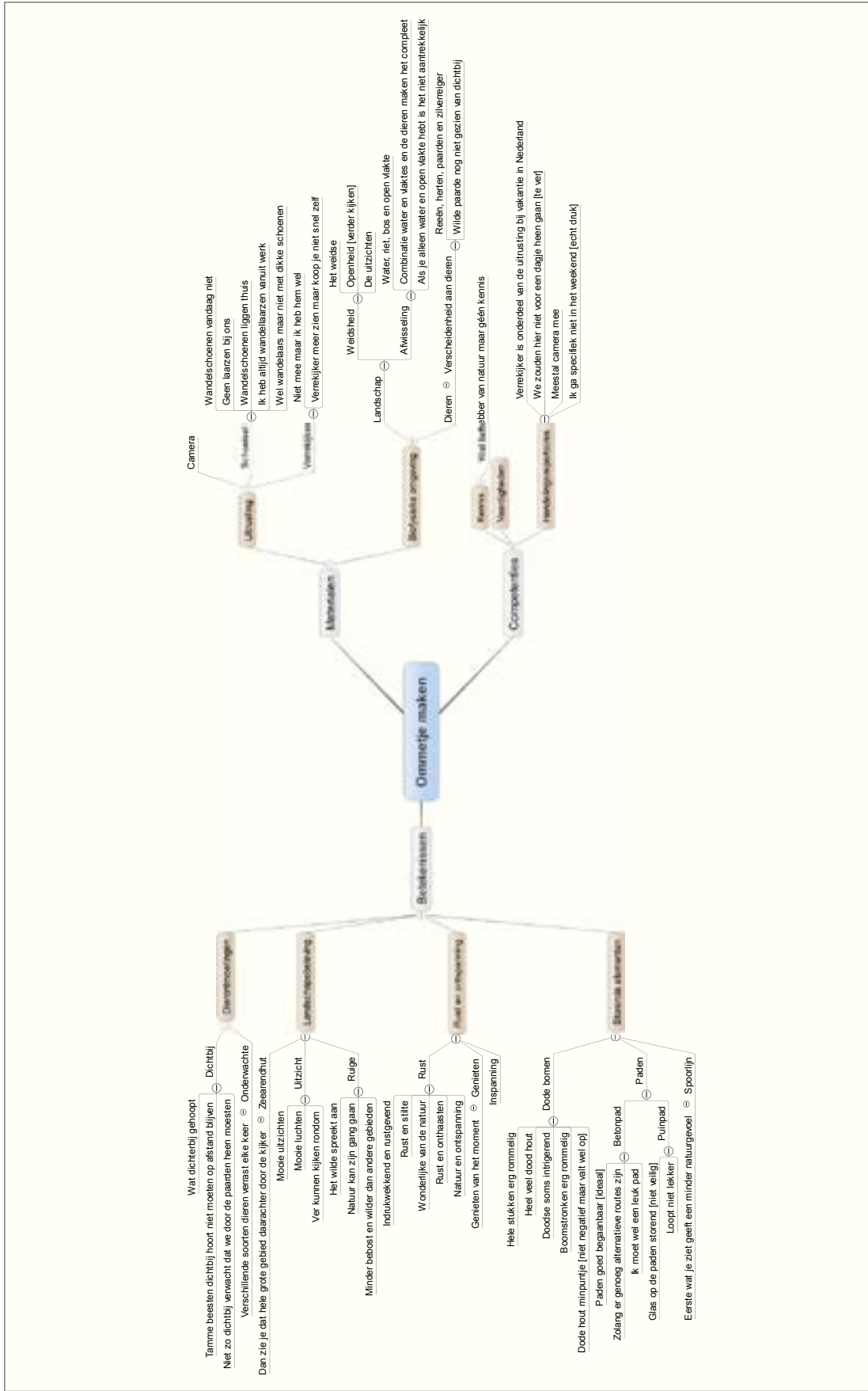
Bijlage D

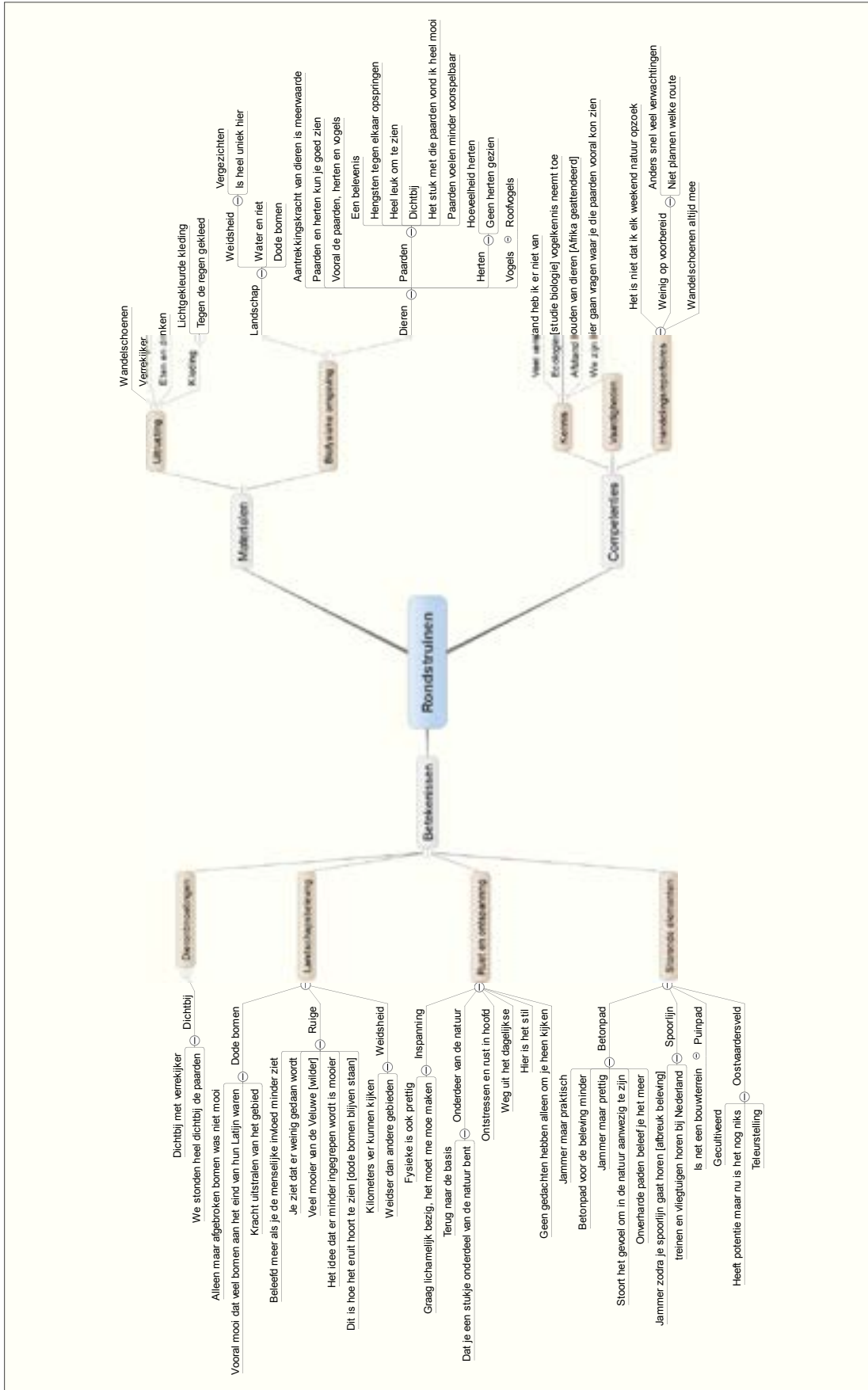
Mindmaps

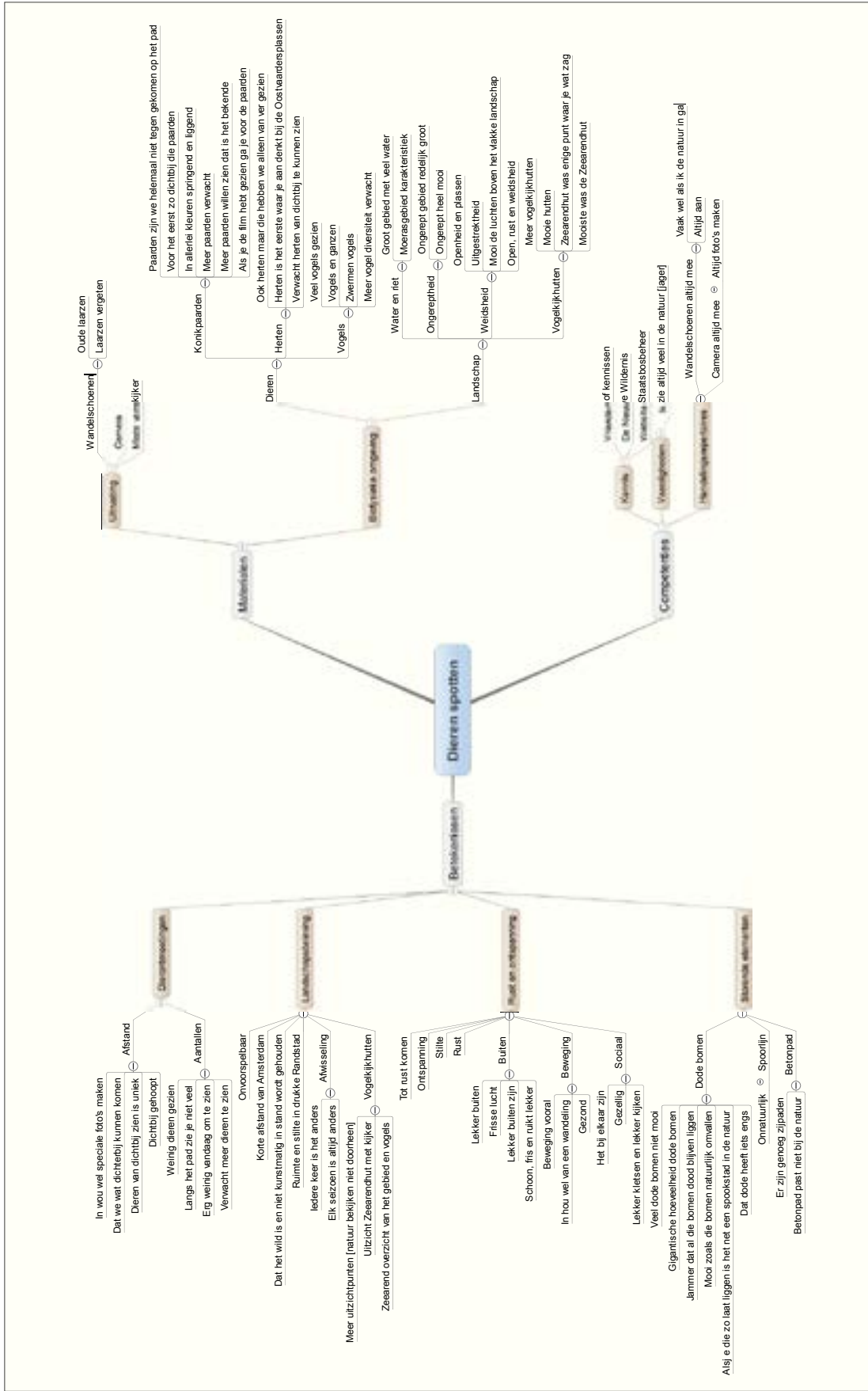
Mindmap vogels kijken	102
Mindmap fotograferen	103
Mindmap ommetje maken	104
Mindmap rondstruinen	105
Mindmap dieren spotten	106
Mindmap wandelen	107

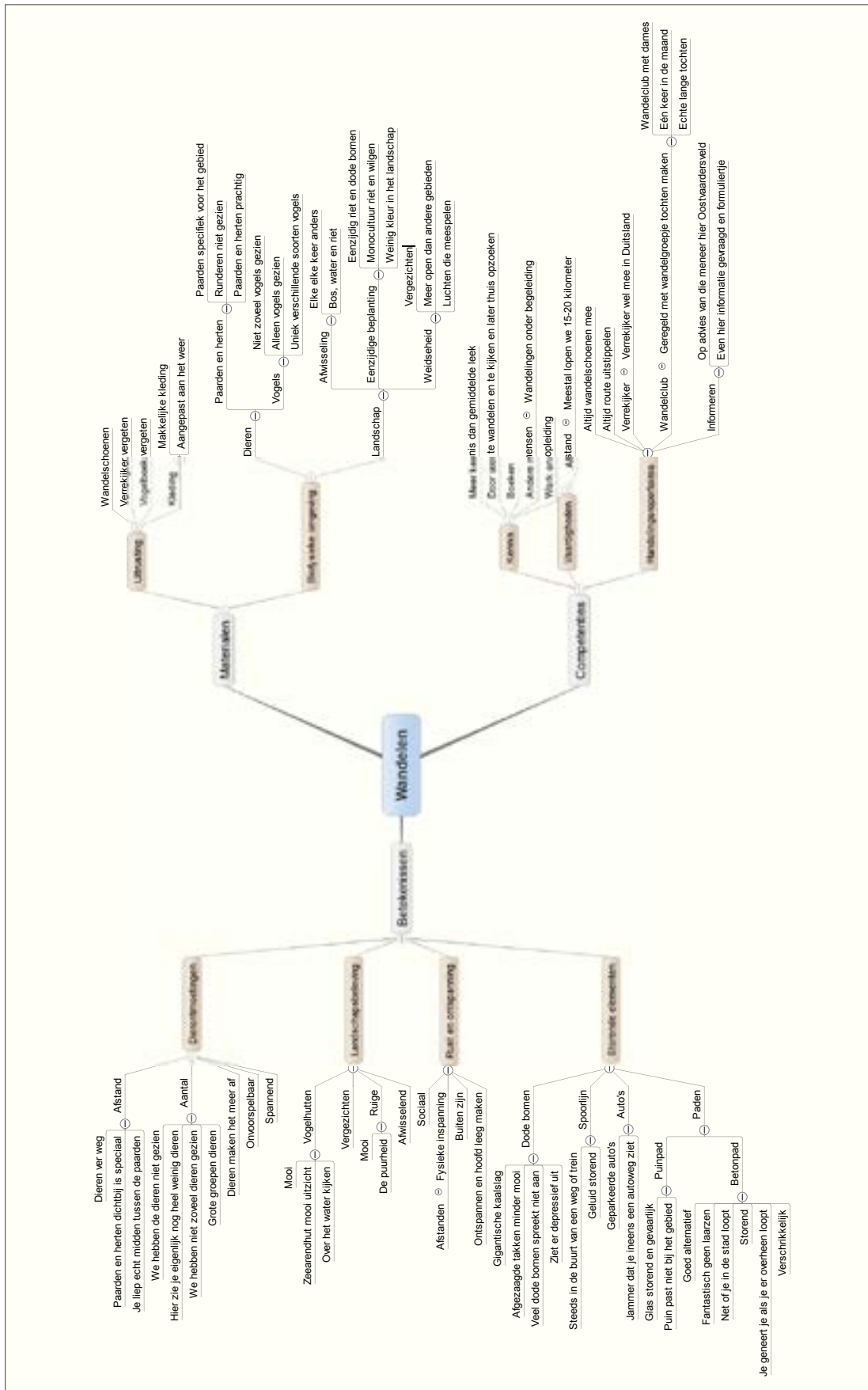

*“We need the tonic of wildness... We
can never have enough of nature”*

-- Henry David Thoreau

The background of the cover is a photograph of a landscape. In the foreground, there are several dead, skeletal trees with bare branches. In the middle ground, a herd of deer is visible, some standing and some partially obscured by the trees. The background shows a hazy, overcast sky and a distant horizon with a wind turbine visible on the right side. The overall tone is somber and naturalistic.

Kale vlakte of ongerepte natuur?

Een onderzoek naar de verwachtingen en ervaringen van bezoekers van de Oostvaardersplassen

MSc Thesis Forest and Nature Conservation

Leerstoelgroep Bos-en Natuurbeleid
Wageningen Universiteit 2016

Auteur

F.C.H. (Floor) van Gils
fch.vangils@gmail.com
+31640444344

Begeleiders

Dr. A.E. (Arjen) Buijs
Wageningen Universiteit, Leerstoelgroep Bos- en Natuurbeleid
Dr.ir. C.S.A. (Kris) van Koppen
Wageningen Universiteit, Leerstoelgroep Milieubeleid
Ir. J.J. (John) van den Berg
Staatsbosbeheer